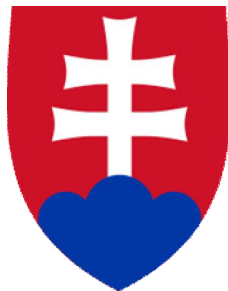

VEREJNÝ OCHRANCA PRÁV

**Správa verejného ochrancu práv podľa § 23 ods. 1 zákona č. 564/2001 Z. z.
o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov za obdobie roka 2014**

Národnej rade Slovenskej republiky
predkladá:

JUDr. Jana Dubovcová
verejná ochrankyňa práv

Bratislava február 2015

Podľa § 23 ods. 1 zákona č. 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov: „Verejný ochranca práv predkladá národnej rade každý rok v prvom štvrtroku **správu o činnosti, v ktorej uvedie svoje poznatky o dodržiavaní základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb orgánmi verejnej správy a jeho návrhy a odporúčania na nápravu zistených nedostatkov.**“

Na základe uvedeného zákonného ustanovenia a v súlade s ním

p r e d k l a d á m

Národnej rade Slovenskej republiky v prvom štvrtroku roka 2015 Správu o činnosti verejného ochrancu práv za obdobie kalendárneho roka 2014, v ktorej uvádzam svoje poznatky o dodržiavaní základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb orgánmi verejnej správy a svoje návrhy a odporúčania na nápravu zistených nedostatkov.

JUDr. Jana Dubovcová, v. r.
verejná ochrankyňa práv

Správa o činnosti verejného ochrancu práv je podľa § 23 ods. 2 zákona č. 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov zverejnená prostredníctvom internetu na webovej stránke www.vop.gov.sk a **je takto daná k dispozícii na zverejnenie** do periodickej tlače a prípadne aj na zverejnenie prostredníctvom iných informačných prostriedkov.

OBSAH

Stručne o pôsobnosti a úlohe verejného ochrancu práv.....	7
I. POZNATKY Z PODNETOV.....	9
1. ZÁKLADNÉ ĽUDSKÉ PRÁVA A SLOBODY (ustanovené v čl. 14 až 25 ústavy, tzv. osobné práva a slobody).....	9
1.1 Nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia.....	9
1.2 Zachovanie ľudskej dôstojnosti.....	10
1.3 Ochrana súkromného a rodinného života.....	11
1.4 Ochrana vlastníckeho práva	13
1.5 Nedotknuteľnosť obydlia.....	14
1.6 Sloboda pobytu a pohybu.....	15
2. POLITICKÉ PRÁVA (ustanovené v čl. 26 až 32 ústavy).....	15
2.1 Právo na informácie.....	15
2.2 Petičné právo.....	19
3. PRÁVA NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN A ETNICKÝCH SKUPÍN (ustanovené v čl. 33 a 34 ústavy)	20
3.1 Právo na používanie materinského jazyka.....	20
4. HOSPODÁRSKE, SOCIÁLNE A KULTÚRNE PRÁVA (ustanovené v čl. 35 až 43 ústavy).....	21
4.1 Právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa.....	21
4.2 Právo na ochranu zdravia, na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a na zdravotnícke pomôcky na základe zdravotného poistenia.....	21
4.2.1 Porušenie práva na zdravotnú starostlivosť.....	22
4.2.2 Prekročenie zákonom ustanovených prípustných hodnôt hluku.....	23
4.3 Ochrana manželstva, rodičovstva a rodiny, osobitná ochrana detí a mladistvých.....	23
4.3.1 Ochrana detí.....	23
4.3.2 Starostlivosť o deti a ich výchova.....	26
4.3.3 Pomoc štátu rodičom.....	26
4.3.4 Najlepší záujem dieťaťa v školskom prostredí.....	26
5. PRÁVO NA OCHRANU ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA A KULTÚRNEHO DEDIČSTVA (ustanovené v čl. 44 a 45 ústavy).....	29
5.1 Právo na priaznivé životné prostredie.....	29
5.2 Únik pachových látok do ovzdušia.....	29
6. PRÁVO NA SÚDNU A INÚ PRÁVNÚ OCHRANU (ustanovené v čl. 46 až 50 ústavy).....	30
6.1 Právo domáhať sa svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a na inom orgáne Slovenskej republiky.....	30
6.2 Právo na zákonného sudcu.....	32

6.3	Právo na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov.....	33
7.	PRÁVA OSÔB SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM.....	36
8.	PRÁVO NA ÚČINNÝ PROSTRIEDOK NÁPRAVY.....	37
9.	UPLATŇOVANIE ZÁSAD (PRAVIDIEL) SPRÁVNEHO KONANIA A PRINCÍPOV DOBREJ SPRÁVY V KONANÍ ORGÁNOV.....	39
9.1	Uplatňovanie zásad (pravidiel) správneho konania.....	40
9.1.1	Konanie o priznaní štipendia a o prehodnocovaní trvania nároku naň.....	40
9.1.2	Uplatňovanie správneho poriadku podľa zákona o službách zamestnanosti.....	41
9.2	Príklady zlej praxe ako opaku dobrej správy.....	42
9.2.1	Oblasť verejnej správy: Správa školstva.....	42
9.2.2	Oblasť verejnej správy: Správa školstva.....	42
9.2.3	Oblasť verejnej správy: Správa školstva.....	43
9.2.4	Oblasť verejnej správy: Správa na úseku sociálnoprávnej ochrany detí a rodiny.....	43
9.2.5	Oblasť verejnej správy: Správa na úseku sociálneho poistenia, starobného dôchodkového sporenia.....	44
9.2.6	Oblasť verejnej správy: Správa na úseku sociálneho poistenia, starobného dôchodkového sporenia.....	44
9.2.7	Oblasť verejnej správy: Správa na úseku štátnych sociálnych dávok, sociálnych služieb, podpory sociálneho začlenenia fyzickej osoby do spoločnosti, pomoci v hmotnej núdzi.....	45
9.2.8	Oblasť verejnej správy: Správa na úseku štátnych sociálnych dávok, sociálnych služieb, podpory sociálneho začlenenia fyzickej osoby do spoločnosti, pomoci v hmotnej núdzi.....	45
9.2.9	Oblasť verejnej správy: Správa zamestnanosti.....	46
9.2.10	Oblasť verejnej správy: Vnútorňa správa, správa na úseku zabezpečovania osobného stavu obyvateľstva.....	46
9.2.11	Oblasť verejnej správy: Správa daní a poplatkov.....	47
9.2.12	Oblasť verejnej správy: Správa daní a poplatkov.....	48
9.3	Porušenie povinnosti ustanovenej zákonom.....	49
II.	POZNATKY Z PRIESKUMOV.....	51
1.	O PRÁVACH DETÍ.....	51
1.1	Právo na prístup k vzdelávaniu, diskriminácia.....	51
1.2	Dodržiavanie práv detí umiestnených v reedukačnom centre.....	55
1.2.1	Reedukačné centrá	55
1.2.2	Systémové nedostatky reedukácie detí.....	56
2.	PRÁVA MLADISTVÝCH VO VÝKONE TRESTU.....	59
2.1	Dodržiavanie základných práv a slobôd mladistvých umiestnených v Ústave na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých, Sučany.....	59
3.	PRÁVA OSÔB SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM.....	63
4.	PRÁVA STARŠÍCH OSÔB – PRÍSTUP K NIEKTORÝM SLUŽBÁM.....	64
4.1	Ochrana a uplatňovanie základných práv a slobôd v činnosti orgánov verejnej správy vo vzťahu k seniorom.....	64

5.	PRIESKUM PRIEŤAHOV V SÚDNYCH KONANIACH.....	82
6.	INFORMÁCIA O PREBIEHAJÚCICH PRIESKUMOCH.....	86
III.	OPRÁVNENIA VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV A PRIJÍMANIE OPATRENÍ.....	88
1.	VYUŽITIE OPRÁVNENÍ VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV.....	88
1.1	Postúpenie veci prokurátorovi a súčinnosť s prokuratúrou.....	88
1.2	Návrh na začatie konania pred ústavným súdom.....	91
1.3	Návrh na začatie disciplinárneho konania.....	91
1.4	Navrhovanie opatrení na nápravu v priebehu riešenia podnetu, prieskumu.....	91
2.	PRIJÍMANIE OPATRENÍ ORGÁNMI VEREJNEJ SPRÁVY.....	92
IV.	NÁVRHY A ODPORÚČANIA VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV NÁRODNEJ RADE SLOVENSKEJ REPUBLIKY.....	95
1.	INFORMÁCIA O REALIZÁCII NÁVRHOV A ODPORÚČANÍ PREDLOŽENÝCH V OBDOBÍ ROKOV 2012, 2013.....	95
1.1	Realizácia návrhov a odporúčaní z Mimoriadnej správy verejného ochrancu práv z augusta 2013.....	95
1.2	Realizácia návrhov a odporúčaní verejného ochrancu práv uvedených v Správe o činnosti verejného ochrancu práv za rok 2012.....	96
1.3	Realizácia návrhov a odporúčaní verejného ochrancu práv uvedených v Správe o činnosti verejného ochrancu práv za rok 2013.....	97
2.	NÁVRHY A ODPORÚČANIA VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV NÁRODNEJ RADE SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA ZÁKLADE ZISTENÍ V ROKU 2014.....	102
3.	NÁVRH OPATRENÍ NA ZABEZPEČENIE PODMIENOK PRE ČINNOSŤ VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV.....	104

Prílohy:

- 1) Správa Kancelárie verejného ochrancu práv o výsledkoch jej činnosti, hospodárení a zabezpečení podmienok pre jej činnosť v roku 2014
- 2) Časť organizačného poriadku Kancelárie verejného ochrancu práv schváleného podľa zákona o verejnom ochrancovi práv verejným ochrancom práv – Schéma organizačnej štruktúry Kancelárie verejného ochrancu práv

SPRÁVA VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV
(za rok 2014)

Stručne o pôsobnosti a úlohe verejného ochrancu práv

Podľa čl. 151 a ods. 1) Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) je verejný ochranca práv nezávislý ústavný orgán, ktorý „v rozsahu a spôsobom ustanoveným zákonom chráni základné práva a slobody fyzických osôb, právnických osôb v konaní pred orgánmi verejnej správy a ďalšími orgánmi verejnej moci, ak je ich konanie, rozhodovanie alebo nečinnosť v rozpore s právnym poriadkom. V zákonom ustanovených prípadoch sa verejný ochranca práv môže podieľať na uplatnení zodpovednosti osôb pôsobiacich v orgánoch verejnej moci, ak tieto osoby porušili základné právo alebo slobodu fyzických osôb, právnických osôb. Všetky orgány verejnej moci poskytnú verejnému ochrancovi práv potrebnú súčinnosť.“ Podľa ods. 2 tohto ústavného článku verejný ochranca práv môže predložiť Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) „návrh na začatie konania podľa čl. 125, ak všeobecne záväzný právny predpis porušuje základné právo alebo slobodu priznanú fyzickej osobe alebo právnickej osobe.“

Podľa zákona č. 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o verejnom ochrancovi práv“) je jeho úlohou ochrana základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb pri konaní, rozhodovaní alebo nečinnosti orgánov verejnej správy, ak je toto ich konanie, rozhodovanie alebo nečinnosť v rozpore s právnym poriadkom alebo princípmi demokratického a právneho štátu.

Pôsobnosť verejného ochrancu práv sa vzťahuje na orgány štátnej správy, orgány územnej samosprávy, na právnické osoby a fyzické osoby, ktoré podľa osobitného zákona rozhodujú o právach a povinnostiach fyzických osôb, právnických osôb v oblasti verejnej správy, alebo do práv a povinností fyzických osôb, právnických osôb v oblasti verejnej správy inak zasahujú. Pôsobnosť verejného ochrancu práv sa nevzťahuje na Národnú radu Slovenskej republiky (ďalej len „národná rada“), prezidenta Slovenskej republiky, vládu Slovenskej republiky (ako na kolektívny orgán, na jednotlivé ústredné orgány štátnej správy – ministerstvá sa vzťahuje), Ústavný súd Slovenskej republiky, Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky, spravodajské služby, na rozhodovacie právomoci vyšetrovateľov Policajného zboru, prokuratúru a na súdy **s výnimkou** orgánov riadenia a správy súdov a dôvodov predpokladajúcich disciplinárne previnenie sudcu a prokurátora, nevzťahuje sa tiež na veci operačnej a mobilizačnej povahy.

Podľa Rezolúcie 1959 (2013) Parlamentného zhromaždenia Rady Európy ombudsmanské inštitúcie majú za úlohu „chrániť občanov pred nesprávnym úradným postupom, hrajú kľúčovú úlohu v upevňovaní demokracie, právneho štátu, ľudských práv.“ Vychádzajúc už z predchádzajúcich odporúčaní vyzvalo Zhromaždenie členské štáty, ktoré zriadili ombudsmana, okrem iného napríklad, aby zabezpečili jednoduchý a priamy prístup k ombudsmanovi, podporovali prostredie priaznivé pre ombudsmana, zabezpečili dostatok finančných prostriedkov a ľudských zdrojov, aby mohol účinne plniť svoje úlohy. Zhromaždenie v bode 6. Rezolúcie vyzvalo členské štáty, aby „vynaložili všetko úsilie na to, aby sa zabránilo rozpočtovým škrtom, ktorých výsledkom je strata nezávislosti ombudsmanských inštitúcií, či dokonca ich zánik. **V právnom systéme, v ktorom parlament tvorí právne predpisy v oblasti základných práv a slobôd, či už na národnej alebo regionálnej úrovni, je úlohou orgánov poverených kontrolou administratívy – čo je**

úloha ombudsmana, vykonávať dohľad nad výkonnou mocou z pohľadu uplatňovania práva.“

Predkladaná správa o činnosti verejného ochrancu práv je za obdobie od 1. januára 2014 do 31. decembra 2014 a podľa § 23 ods. 1 zákona o verejnom ochrancovi práv sú v nej uvedené poznatky verejného ochrancu práv o dodržiavaní základných práv a slobôd fyzických osôb, právnických osôb orgánmi verejnej správy a návrhy a odporúčania na nápravu zistených nedostatkov. **Účelom predkladania každej správy verejného ochrancu práv národnej rade je, aby bola národná rada informovaná nezávislou inštitúciou o dodržiavaní a ochrane základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb v činnosti orgánov verejnej správy a aby sa odporúčania verejného ochrancu práv stali podkladom pre prácu v národnej rade a pre prijatie zmien, ktoré zlepšia prax orgánov verejnej správy v oblasti ochrany a dodržiavania základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb.**

Neoddeliteľnou súčasťou tejto správy je aj správa, ktorú mi predložila Kancelária verejného ochrancu práv o svojej činnosti, a to **Správa Kancelárie verejného ochrancu práv o výsledkoch jej činnosti, hospodárení a zabezpečení podmienok pre jej činnosť v roku 2014.**

Z jej obsahu je zrejmé ako nedostatočne sú ešte stále zabezpečené po formálnej, aj materiálnej stránke podmienky pre nezávislé vykonávanie pôsobnosti a úloh verejného ochrancu práv v Slovenskej republike. Podľa § 27 zákona o verejnom ochrancovi práv je totiž Kancelária verejného ochrancu práv „právnickou osobou so sídlom v Bratislave, ktorá plní úlohy spojené s odborným, organizačným a technickým zabezpečením činnosti verejného ochrancu práv“. Rozpočtové prostriedky na činnosť Kancelárie verejného ochrancu práv sú však súčasťou a sú jej pridelené prostredníctvom rozpočtovej kapitoly Všeobecná pokladničná správa, ktorej správcom je Ministerstvo financií Slovenskej republiky, teda správny orgán, voči ktorému má verejný ochranca práv pôsobnosť. Ústavný orgán verejný ochranca práv nemá samostatnú rozpočtovú kapitolu.

V materiálnom právnom štáte je pôsobnosť verejného ochrancu práv vnímaná skôr extenzívne než reštriktívne. Od verejného ochrancu práv sa totiž očakáva, že už pri určitej miere podozrenia, že konaním orgánu verejnej správy, či verejnej moci by mohlo dôjsť k porušeniu základného práva a slobody fyzickej osoby, právnickej osoby, je práve on ten orgán, od ktorého sa očakáva, že bude konať a upozorňovať na túto možnosť príslušné orgány a verejnosť. Podľa záverov zo stretnutia verejných ochrancov práv V4 v roku 2013 je verejný ochranca práv „očami a ušami parlamentu“.

I. POZNATKY Z PODNETOV

1. ZÁKLADNÉ ĽUDSKÉ PRÁVA A SLOBODY (ustanovené v čl. 14 až 25 ústavy, tzv. osobné práva a slobody)

1.1 Nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia

Podľa ustanovenia čl. 16 ods. 1 ústavy nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia je zaručená. Obmedzená môže byť len v prípadoch ustanovených zákonom.

Ústavná ochrana súkromia sa podľa tohto článku ústavy spája s nedotknuteľnosťou osoby. Predmetom takto vytvorenej ochrany je súkromie späté s telesnou integritou a materiálnymi hodnotami súkromnej povahy.

V jednom z podnetov, ktoré som v roku 2014 preskúmavala, podávateľka namietala porušovanie právnych predpisov pri nahliadaní do spisových dokumentácií detí vedených v centrách pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a centrách špeciálno-pedagogického poradenstva v rôznych mestách východného Slovenska. Poukázala tiež na skutočnosť, že centrá pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a centrá špeciálno-pedagogického poradenstva odmietajú rodičom poskytnúť napríklad aj záznamové hárky, ktoré sú súčasťou spisu vedenom o ich dieťaťu a ktoré obsahujú odpovede ich dieťaťa (detí) na vypracované otázky testu (rodičia pritom nežiadali poskytnutie samotných testov, ktoré používajú centrá pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a centrá špeciálno-pedagogického poradenstva pri svojej činnosti).

Prešetrením veci sa námietky podávateľky podnetu potvrdili. Zistila som, že **Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie v Spišskej Novej Vsi** (a všeobecne centrá pedagogicko-psychologického poradenstva a centrá špeciálno-pedagogického poradenstva), ako orgán, ktorý je súčasťou sústavy školských zariadení (§ 112 ods. 1 písm. c) zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov), **tým, že odmietlo sprístupniť rodičom (alebo nimi povereným zástupcom) obsah spisovej dokumentácie, ktorú vedie o ich dieťaťu** (aj záznamové hárky), porušilo právo dieťaťa na informácie týkajúce sa jeho osoby (ustanovené v § 144 ods. 1 písm. m) školského zákona) a zároveň aj práva a povinnosti jeho rodičov, ako tieto ustanovil v § 28 ods. 1 písm. a) a b) zákon č. 36/2005 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Uvedeným konaním centrum zároveň **porušilo právo na súkromie dieťaťa** ktoré ústava zaručuje v článku 16 ods. 1 a tiež aj v článku 19 ods. 2 (právom na súkromie sa zaručuje osobe možnosť rozhodovať samostatne o tých svojich záležitostiach, ktoré sa uznávajú za súkromné; pozri tiež II. ÚS 19/97, I. ÚS 12/01, II. ÚS 94/95, PL. ÚS 43/95), v článku 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (pozri tiež Rozsudok EŠLP z 28. apríla 2009 K.H. a ďalší proti Slovenskej republike) a v článku 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa, nakoľko toto konanie Centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie v Spišskej Novej Vsi nebolo v najlepšom záujme dieťaťa.

Centru pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie v Spišskej Novej Vsi som navrhla, aby prijalo konkrétne opatrenia smerujúce k odstráneniu tohto protiprávneho stavu (prerokovať výsledky vybavenia tohto podnetu so zamestnancami vybavujúcimi túto

agendu a sprístupňovať dokumentáciu o deťoch, ktorú vedie centrum ich rodičom (alebo nimi povereným zástupcom). S výsledkami vybavenia tohto podnetu som oboznámila aj ministra školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, pretože podľa ustanovenia § 130 ods. 6 školského zákona Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky metodicky usmerňuje činnosť poradenských zariadení. Navrhla som mu, aby prijal opatrenia, ktoré zaručia taký postup centier pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a centier špeciálno-pedagogického poradenstva pri sprístupňovaní dokumentácie, ktorým nebudú porušovať základné práva rodičov a detí. Minister mi oznámil, že navrhol konkrétne opatrenia a o ich realizácii ma bude informovať neodkladne po ich prijatí. Ich účinnosťou sa budem zaoberať.

1.2 Zachovanie ľudskej dôstojnosti

Podľa ustanovenia čl. 19 ods. 1 ústavy každý má právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena.

Podávateľ podnetu namietal, že základná škola a následne ani školská inšpekcia neriešili šikanovanie jeho dcéry. Preskúmaním postupu základnej školy a Štátnej školskej inšpekcie som zistila, že **základná škola šikanovanie dcéry podávateľa podnetu skutočne neprešetrila. Napriek tomu zamestnanci školy vyjadrili presvedčenie, že k žiadnemu šikanovaniu nedošlo.** Škola nezisťovala skutočnosti potrebné k záverom o možnom šikanovaní (napr. rozhovorom s dcérou podávateľa podnetu, individuálnymi, nie spoločnými rozhovormi s agresormi, rozhovormi so svedkami šikanovania a pod.) a bez takéhoto zisťovania rovno navrhla, aby sa dcéra podávateľa podnetu vzdelávala individuálnou formou. S podávateľom podnetu sa neusilovala spolupracovať v zmysle, aby zabezpečila všetky kroky potrebné k prešetrovaniu šikanovania. Dôsledkom toho, že škola vec neprešetrila bolo, že ju neriešila, neprijala do budúcnosti žiadne opatrenia potrebné nielen voči agresorom, ale aj na ochranu ostatných žiakov pred šikanovaním a najmä pre výchovu detí.

Podávateľ podnetu sa **preto pomoci dožadoval aj od Štátnej školskej inšpekcie.** Inšpekcia **jeho sťažnosť odložila z dôvodu, že zistila, že v predmetnej veci koná orgán činný v trestnom konaní.** Ja som však zistila, že Štátna školská inšpekcia mala sťažnosť odložiť len v tej časti, ktorá sa týkala prešetrovania trestnoprávnej zodpovednosti, pretože v danej veci konal príslušný orgán činný v trestnom konaní. Vo zvyšnej časti, v ktorej podávateľ podnetu namietal postup školy, a to nečinnosť riaditeľky základnej školy pri prešetrovaní šikanovania a neprijatie adekvátnej ochrany jeho dcéry, bola Štátna školská inšpekcia povinná sa sťažnosťou zaoberať. Štátna školská inšpekcia predmet sťažnosti – neriešenie šikanovania dcéry podávateľa podnetu základnou školou neprešetrila. Nezisťovala postup základnej školy pri prešetrovaní šikanovania jeho dcéry, a teda ho ani nevyhodnotila. Nezisťovala ani aký bol následný postup školy v súvislosti s prijatím opatrení na zabezpečenie ochrany dcéry podávateľa, a teda nevyhodnotila ho z hľadiska, či bol správny, nesprávny, v prospech dieťaťa, detí v škole a nevyhodnotila ani to, či mali, nemali byť prijaté ďalšie opatrenia. **Štátna školská inšpekcia svojím postupom porušila povinnosť ustanovenú v § 18 ods. 1 zákona č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach v znení zákona č. 289/2012 Z. z., podľa ktorého bola povinná sťažnosť prešetriť a zistiť tak skutočný stav**

veci a súlad alebo rozpor so všeobecne záväznými právnymi predpismi a s vnútornými predpismi, ako aj príčiny vzniku zistených nedostatkov a ich následky.

Tiež som dospela k záveru, že **postupom základnej školy v súvislosti so šikanovaním dcéry podávateľa podnetu bolo porušené jej právo podľa čl. 3 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa**, podľa ktorého **najlepší záujem dieťaťa** musí byť prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí, nech už uskutočňovanej verejnými alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi. Zároveň bolo **porušené jej právo slobodne vyjadrovať vlastné názory vo všetkých záležitostiach, ktoré sa jej dotýkajú**, pričom tomuto názoru sa musí venovať patričná pozornosť, tak ako je toto právo upravené v **čl. 12 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa**. Taktiež som skonštatovala, že bolo **porušené aj jej právo na ochranu pred akýmkoľvek telesným alebo duševným násilím, urážaním alebo zneužívaním, včítane sexuálneho zneužívania, zanedbávaním alebo nedbanlivým zaobchádzaním, trýznením alebo vykorisťovaním počas doby, keď bola v starostlivosti iných osôb ako zákonných zástupcov**, ktoré je upravené v **čl. 19 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa**. Uvedeným postupom školy došlo aj **k porušeniu práva dcéry podávateľa podnetu podľa čl. 19 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky**, podľa ktorého každý má právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena.

Riaditeľku základnej školy, ktorá je orgánom verejnej správy v oblasti školskej správy, som požiadala, aby v budúcnosti pristupovala k riešeniu individuálnych prípadov šikanovania s plnou zodpovednosťou a tak, aby zabezpečila dodržiavanie základných práv a slobôd jej zverených detí a ich rodičov, teda tak ako to od nej právne predpisy vyžadujú. Navrhla som, aby v budúcom školskom roku všetci pedagogickí zamestnanci tejto základnej školy (vrátane riaditeľky školy) absolvovali externé odborné vzdelávanie zamerané na riešenie šikanovania na školách.

Štátnu školskú inšpekciu som požiadala, aby sťažnosti, ktorých predmetom bude námietka proti postupu školy v súvislosti s riešením šikanovania, neodkladala z dôvodu, že vo veci koná orgán činný v trestnom konaní bez toho, aby prešetrila, či bol postup školy v danej veci správny. Tiež, aby školské inšpekčné centrá, ktoré sú jej organizačnými zložkami, metodicky usmernila, ako majú postupovať pri vybavovaní sťažností v prípade, ak vo veci šikanovania na škole bolo podané aj trestné oznámenie a vo veci konajú orgány činné v trestnom konaní.

Aj v predmetnom prípade sa potvrdila správnosť môjho názoru, že potreba **psychológov, ktorí by pôsobili priamo v škole** a okrem iného by pomáhali zabrániť neodborným zásahom v prípadoch šikanovania **je stále aktuálnejšia**. Z tohto dôvodu som Štátnu školskú inšpekciu požiadala, aby sa v rámci svojich možností danou problematikou zaoberala a túto myšlienku tiež podporila.

1.3 Ochrana súkromného a rodinného života

Podľa ustanovenia čl. 19 ods. 2 ústavy každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života.

Preskúmaním jedného z podnetov som zistila porušenie tohto základného práva zo strany základnej školy vo vzťahu k svojim žiakom. Podávateľka podnetu, ktorej syn bol

žiakom tejto základnej školy namietala, že niektoré ustanovenia vnútorného a školského poriadku, upravujúce neprimeranú dĺžku vlasov u chlapcov, zasahujú do práv jej syna. Zistila som, že základná škola vo svojom **vnútornom poriadku** v ustanovení bodu 2., označeného „Správanie žiakov (Príloha školský poriadok)“ upravila, že: „žiaci chodia do školy slušne upravení, v hygienicky správnom, primerane estetickom a k počasiu vhodnom oblečení. **Zakazuje sa** prefarbovanie vlasov, zvýrazňovanie očných liniek, lakovanie nechťov, nosenie extravagantných účesov a oblečenia, piercing a **u chlapcov neprimeraná dĺžka vlasov** (max. 10 cm)“. Ďalej vo svojom **školskom poriadku** si v ustanovení bodu 5., označenom „Škola má byť vo vnútri i vonku miestom ľúbezným, vábiacim oči“ upravila: „Dodržuj základné zásady hygieny, do školy prichádzaj čisto a hygienicky upravený, **výstrednosť** v obliekaní, účesoch, **u chlapcov v dĺžke vlasov** (max. 10 cm) a iných kozmetických úpravách **do školy nepatrí**“.

Právo na súkromie sa v právnej teórii označuje ako právo, ktorého účelom je **zabrániť štátu nadmerne štandardizovať svojich občanov**. Podľa judikatúry Ústavného súdu Slovenskej republiky je jeho účelom okrem iného **zabrániť štátnym orgánom i orgánom územnej samosprávy, aby zasahovali do správania jednotlivca nad nevyhnutnú mieru a neprimerane riadili jeho súkromný život**. Pritom „pod neoprávneným zásahom treba rozumieť také zasahovanie, ktoré nemá základ v zákonnej úprave, nesleduje ustanovený cieľ, nedbá na podstatu a zmysel obmedzovaného základného práva a slobody alebo nie je nevyhnutným a primeraným opatrením na dosiahnutie ustanoveného cieľa. Výsledok posúdenia vzťahu primeranosti medzi namietaným zásahom a sledovanými legitímnymi cieľmi bude závisieť od zistenia, či zásah spočíval v relevantných a dostatočných dôvodoch.“ (I. ÚS 13/2000)

Dĺžku vlasov ako aj ďalšie úpravy zovňajšku je nutné považovať za prejav osobnosti každého človeka vrátane dieťaťa, ako aj prejav jeho správania či názoru navonok. **Škola môže zasahovať** a zasahuje **do súkromia svojich žiakov** aj v oblasti správania vrátane úpravy zovňajšku. Uvedené je síce škola oprávnená robiť, ale **len v rozsahu, ktorý jej dovoľuje školský zákon**, či iné právne predpisy, vzťahujúce sa na proces výchovy a vzdelávania žiakov v školách, v tomto prípade v zmysle princípov a cieľov výchovy a len za účelom dosiahnutia cieľov výchovy a vzdelávania v škole. Takisto **povinnosti či pravidlá je škola** (bez ohľadu na to, či to odsúhlasia rodičia žiakov) **oprávnená žiakom stanovovať len v zmysle vyššie uvedených hraníc**. **Stanovenie maximálnej dĺžky vlasov u chlapcov však tieto hranice prekračuje**. Okrem skutočnosti, že určovanie maximálnej dĺžky vlasov u žiakov (bez ohľadu na pohlavie) považujem, vzhľadom na účel, ktorý tým chce škola dosiahnuť, za neprimeraný zásah do súkromia žiakov, požiadavku na maximálnu dĺžku vlasov u žiakov – chlapcov je zároveň možné považovať za diskriminačnú, nakoľko bezdôvodne znevýhodňuje skupinu žiakov z dôvodu pohlavia. Vzhľadom k vyššie uvedenému som dospela k záveru, že **zákaz neprimeranej dĺžky vlasov u chlapcov ako pravidlo, nie je v súlade s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania v základnej škole**. **Vzhľadom na základnou školou prezentovaný účel je neopodstatnené, a teda je vzhľadom na svoje znenie spôsobilé porušiť základné právo žiakov školy na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života a spôsobilé diskriminovať ich na základe pohlavia**.

Základnej škole som preto navrhla, aby požiadavku na primeranú dĺžku vlasov u chlapcov z vnútorného poriadku a školského poriadku základnej školy ako neprimeranú natrvalo odstránila, čo základná škola ihneď urobila.

Porušenie tohto základného práva som zistila aj vo vzťahu k podnetu podávateľky, ktorá namietala porušovanie právnych predpisov pri nahliadaní do spisových dokumentácií detí vedených v centrách pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a centrách špeciálno-pedagogického poradenstva v rôznych mestách východného Slovenska (bližšie bod 1.1 nedotknuteľnosť osoby).

1.4 Ochrana vlastníckeho práva

Podľa ustanovenia čl. 20 ods. 1 ústavy každý má právo vlastniť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu. Majetok nadobudnutý v rozpore s právnym poriadkom ochranu nepožíva. Dedenie sa zaručuje.

Obsahom vlastníckeho práva je oprávnenie vlastníka predmet vlastníctva držať, užívať, požívať jeho plody a úžitky a nakladať s ním.

V súlade s ustálenou judikatúrou Ústavného súdu Slovenskej republiky aj Európskeho súdu pre ľudské práva sa majetkom rozumie nie iba existujúci majetok vo vlastníctve fyzickej osoby alebo právnickej osoby (hnutel'né, nehnuteľné veci), ale za majetok sa považujú aj majetkové hodnoty vrátane pohľadávok, o ktorých oprávnená osoba môže tvrdiť, že má aspoň legitímnu nádej, že budú zhmotnené, resp. konkretizované, teda, že bude efektívne požívať svoje majetkové právo. Európsky súd pre ľudské práva zastáva stanovisko, že majetok existuje len od chvíle, keď naň vlastník môže uplatniť nesporný nárok, pričom vlastnícke právo nezahŕňa právo na nadobudnutie majetku (rozsudky Európskeho súdu pre ľudské práva *Pine Valley Developments Ltd. a iní v. Írsko a Pressos Compania Naviera S. A. a iní v. Belgicko*).

Porušenie tohto základného práva som v roku 2014 zistila v troch prípadoch. V prvom prípade som zistila porušenie vlastníckeho práva v súvislosti so zistenými zbytočnými priet'ahmi v konaní o návrhu na vklad do katastra nehnuteľností vedenom **Okresným úradom Spišská Nová Ves, katastrálny odbor** (bývalá správa katastra). V tomto prípade rozhodnutie o vklade nebolo zapísané do súboru popisných informácií katastra nehnuteľností, pretože nedopatrením mal byť príslušný spis chybou zamestnankyne založený k spisom, v ktorých išlo o zastavenie vkladového konania. K samotnému zápisu vkladu do operátu katastra nehnuteľností došlo až po štyroch rokoch. Dôsledkom bolo, že na dotknutý list vlastníctva boli zapísané medzičasom vo forme poznámky viaceré upovedomenia o spôsobe vykonania exekúcie zriadením exekučného záložného práva a dokonca aj oznámenie o začatí výkonu záložného práva dražobnou spoločnosťou. Skutočnosť, že podávateľka nebola chybou vtedajšej správy katastra zapísaná na liste vlastníctva, **obmedzila aj jej schopnosť reálne nakladať s nehnuteľnosťou**, čím došlo k porušeniu základného práva podávateľky podnetu podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky v spojení s čl. 20 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky. Okresný úrad Spišská Nová Ves odstránil zistené porušenie základného práva tým, že vklad do katastra nehnuteľností zapísal. Okresnému úradu som však navrhla, aby pro futuro (do budúcnosti) prijal také technické, organizačné a ďalšie opatrenia, ktoré by zamedzovali zopakovaniu obdobných nedostatkov.

V druhom prípade som na základe podnetu skúmala priet'ahy v rámci trestného konania, pri ktorom bola okrem iného zaistená vec (osobný automobil) podávateľa. Z výsledkov vybavenia podnetu vyplynulo, že nútené obmedzenie vlastníckeho práva v dôsledku zbytočných priet'ahov trvalo neúmerne dlho, čím Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Prezídium Policajného zboru, národná kriminálna agentúra (národná protizločinecká jednotka, expozitúra Východ), neprimerane zasiahlo do základného práva podávateľa vlastniť majetok podľa čl. 20 Ústavy Slovenskej republiky, ako aj porušilo základné právo na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov podľa čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky. Porušenie základných práv bolo odstránené vrátením zaistenej veci. Zároveň boli na môj návrh prijaté všeobecné opatrenia s dôrazom na dodržiavanie lehôt pri nakladaní so zaistenými vecami.

V treťom prípade som preskúmaním podnetu zistila **dlhotrvajúce (viac ako 6 mesiacov trvajúce) nevyplatenie pohľadávky – tľmočného Okresným súdom Partizánske. Súdom ako orgán štátu týmto postupom zasiahol do základného práva podávateľa podnetu vlastniť majetok.** Právoplatné rozhodnutie súdu o priznaní tľmočného je právnym titulom, ktorý založil oprávnenú pohľadávku podávateľa podnetu voči súdu a tým aj jeho legitímne očakávanie, že mu táto pohľadávka bude zaplatená riadne a včas a v dôsledku toho nadobudne vlastnícke právo k finančným prostriedkom, ktoré sú jej predmetom. Nedostatok finančných prostriedkov na zaplatenie tľmočného možno zohľadniť pri posudzovaní subjektívnej zodpovednosti zamestnanca súdu. **Dodržiavanie základných práv a slobôd je v demokratickom a právnom štáte základnou povinnosťou štátu a jeho orgánov. Štát a jeho orgány pre nedostatok peňazí nemôžu rezignovať na ochranu a dodržiavanie základného práva a slobody fyzickej, právnickej osoby a teda nemôžu postupovať tak, že podľa dostatku, nedostatku peňazí dočasne ich ochranu a dodržiavanie prerušia alebo obnovia. Musia ich ochraňovať a dodržiavať nepretržite, vždy.** Súdna ochrana práv fyzických a právnických osôb musí byť zo strany štátu dostatočne finančne zabezpečená, pretože aj jej umožnenie patrí medzi základné práva právnických a fyzických osôb. V tomto prípade došlo postupom súdu k porušeniu základného práva podávateľa podnetu, jeho vlastníckeho práva, z dôvodu, že **činnosť súdu zo strany štátu nebola riadne finančne zabezpečená. A to je neprijateľný, ale u nás nepretržite sa opakujúci jav.** Orgánu riadenia a správy Okresného súdu Partizánske som navrhla, aby prijal opatrenia potrebné na zabezpečenie zaplatenia tľmočného podávateľovi podnetu napr. tým, že si vyžiada finančné prostriedky z rozpočtovej kapitoly Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky a bezodkladne ich poukáže na účet podávateľa. Súdom potom v roku 2014 opakovane žiadal o finančné prostriedky na úhradu znalečného a tľmočného a po tom, ako mu boli pridelené, tľmočné podávateľovi podnetu zaplatil.

1.5 Nedotknuteľnosť obydlia

Podľa ustanovenia čl. 21 ústavy obydlie je nedotknuteľné. Nie je dovolené doň vstúpiť bez súhlasu toho, kto v ňom býva. Domová prehliadka je prípustná len v súvislosti s trestným konaním, a to na písomný a odôvodnený príkaz sudcu. Spôsob vykonania domovej prehliadky ustanoví zákon. Iné zásahy do nedotknuteľnosti obydlia možno zákonom dovoliť iba vtedy, keď je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné

na ochranu života, zdravia alebo majetku osôb, na ochranu práv a slobôd iných alebo na odvrátenie závažného ohrozenia verejného poriadku. Ak sa obydlie používa aj na podnikanie alebo vykonávanie inej hospodárskej činnosti, takéto zásahy môžu byť zákonom dovolené aj vtedy, keď je to nevyhnutné na plnenie úloh verejnej správy.

Preskúmaním podnetu som zistila, že Obec Bitarová vydala rozhodnutie o povolení odstránenia stavby (mestské byty), v ktorej (bez zmluvy) býval podávateľ s jeho rodinou. Ten nebol účastníkom tohto konania a ani mu nebolo toto rozhodnutie doručené. Stavebný zákon za účastníkov konania o odstránení stavby pritom považuje aj fyzické osoby, ktoré majú vlastnícke alebo iné práva k pozemku alebo stavbe a ktorých práva, právom chránené záujmy alebo povinnosti môžu byť rozhodnutím priamo dotknuté. Keďže je nepochybné, že podávateľovi by odstránením stavby vznikli určité povinnosti, postavenie účastníka konania mu malo byť priznané. Pretože účastníkom konania nebol, bola mu odopretá možnosť k veci sa vyjadriť, využiť svoje oprávnenia účastníka konania, prípadne využiť opravné prostriedky alebo sa obrátiť na súd. Tým bolo zasiahnuté nielen do jeho práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa č. 46 ústavy, ale **rozhodnutím stavebného úradu o povolení odstránenia stavby bez toho, že by sa zaoberal skutočnosťou, čo sa fakticky stane s užívateľmi bytov v bytovom dome.** Zároveň došlo aj k porušeniu podávateľovho práva na ochranu obydlia v zmysle čl. 21 ústavy, ako aj medzinárodných dohovorov (napr. čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a slobôd, čl. 11 Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach a čl. 16 a 31 Európskej sociálnej charty). Obci Bitarová som navrhla, aby ako stavebný úrad uvedené konanie o odstránenie stavby obnovil a podávateľovi podnetu v ňom priznal postavenie účastníka. Stavebný úrad toto odmietol, medzičasom však uplynula lehota na odstránenie stavby a preto som už nežiadala prijatie ďalších opatrení v tejto veci.

1.6 Sloboda pobytu a pohybu

Podľa ustanovenia čl. 23 ods. 1 ústavy sloboda pobytu a pohybu sa zaručuje. Preskúmaním podnetu som zistila, že obec Čerhov odmietla žiadosť podávateľa podnetu o prihlásenie k trvalému pobytu z dôvodu, že nespĺnil podmienku pripojenia svojho domu do verejnej kanalizácie, resp. nedoložil doklady preukazujúce vodotesnosť žumpy a o vývoze kalu. Takúto podmienku si obec nad rozsah povinností ustanovených v zákone o hlásení pobytu ustanovila všeobecne záväzným nariadením. Obec Čerhov v rozpore so zákonom obmedzila právo fyzických osôb získať v nej trvalý pobyt, a zasiahla do ústavou zaručeného práva na slobodu pohybu a pobytu. Všeobecne záväzné nariadenie obce Čerhov som postúpila na preskúmanie Okresnej prokuratúre Trebišov, ktorá ho vyhodnotila ako nezákonné a podala proti nemu protest.

2. POLITICKÉ PRÁVA (ustanovené v čl. 26 až 32 ústavy)

2.1 Právo na informácie

Podľa ustanovenia čl. 26 ústavy sloboda prejavu a právo na informácie sú zaručené. Slobodu prejavu a právo vyhľadávať a šíriť informácie možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv

a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti. Orgány verejnej moci majú povinnosť primeraným spôsobom poskytovať informácie o svojej činnosti v štátnom jazyku. Podmienky a spôsob vykonania ustanoví zákon.

Porušenie tohto základného práva som zistila **v piatich prípadoch. V prvom prípade** sa s podnetom na mňa obrátili podávateľia, ktorí ako účastníci konania o sťažnosti namietali postup Sekcie kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky (ďalej len „sekcia kontroly“), ktorá mala odmietnuť právnomu zástupcovi podávateľov nahliadnúť do spisu súvisiaceho s vybavovaním nimi podanej sťažnosti. Sekcia kontroly to odôvodňovala tým, že podľa zákona o sťažnostiach sa informácie, ktoré obsahuje dokumentácia súvisiaca s vybavovaním sťažnosti, nesprístupňujú (poznámka pod čiarou odkazuje na zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (zákon o slobode informácií)). Podávateľia sa však nedomáhali sprístupnenia informácií podľa zákona o slobodnom prístupe k informáciám, ale ako sťažovatelia, ktorých práv sa vybavovanie sťažnosti bezprostredne dotýkalo. Účelom obmedzenia sprístupňovania informácií z dokumentácie, vedenej ku konaniu o sťažnosti, je ochrana sťažovateľa. Nie je jeho účelom obmedziť prístup samotného sťažovateľa k informáciám o postupe vybavovania jeho sťažnosti. Postup sekcie kontroly, spočívajúci v nevyhovení žiadosti podávateľov o nahliadnutie do spisu vedenom o ich sťažnosti nie je odôvodnený žiadnym z ústavou prípustných dôvodov, a teda ním bolo porušené základné právo podávateľov na informácie. Napriek tomu, že k náprave mohlo dôjsť jednoduchým spôsobom – umožniť podávateľom sťažnosti nahliadnutie do spisovej dokumentácie o prešetrení nimi podanej sťažnosti, k náprave nedošlo. Sekcia kontroly navrhnuté opatrenie neprijala s odôvodnením, že sa nestotožňuje so záverom verejného ochrancu práv. Rovnako sa k veci postavil aj nadriadený orgán Sekcie kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Vzhľadom na to, že podnet sa týka prípadu, ktorý je vo verejnosti známy ako „strelba na diaľnici do auta so študentmi“, a o ktorom je verejnosti známe aj to, že v priebehu vyšetrovania políciou sama polícia skartovala existujúci záznam o tomto policajnom zásahu, vzbudzuje vyššie uvedený postup orgánu verejnej správy voči sťažovateľom pri vybavovaní ich sťažnosti nedôveru. Neprijatie jednoduchého opatrenia navrhnutého verejným ochrancom práv, aby orgán verejnej správy umožnil sťažovateľom nahliadnutie do spisu o vybavovaní ich vlastnej sťažnosti dôveru v správny postup orgánu verejnej správy nezvyšuje, práve naopak.

V druhom prípade základné právo podávateľa podnetu na informácie porušilo Okresné riaditeľstvo Policajného zboru Žilina tým, že odmietlo podávateľovi sprístupniť informácie o priebehu trestného konania, v ktorom mal postavenie oznamovateľa.

Preskúmaním veci som zistila, že Okresné riaditeľstvo Policajného zboru Žilina postupovalo podľa neúčinného znenia zákona o slobodnom prístupe k informáciám a nesprávne vyhodnotilo svoju povinnosť sprístupniť časť požadovaných informácií.

Informácie odmietlo sprístupniť z dôvodu, že sa týkajú rozhodovacej činnosti orgánu činného v trestnom konaní. Podľa účinného znenia zákona o slobodnom prístupe k informáciám však platí, že povinná osoba obmedzí sprístupnenie informácie alebo informáciu nesprístupní, ak sa týka rozhodovacej činnosti súdu vrátane medzinárodných súdnych orgánov alebo orgánu činného v trestnom konaní okrem informácie, ktorá sa

sprístupňuje podľa osobitného predpisu, rozhodnutia policajta v prípravnom konaní podľa druhej časti druhej hlavy piateho dielu Trestného poriadku a informácie o vznesení obvinenia vrátane opisu skutku, ak ich sprístupnenie nezakazuje zákon alebo ak ich sprístupnenie neohrozuje práva a právom chránené záujmy. V tomto prípade časť požadovaných informácií uvedený charakter nemala.

Vo veci som podávateľu podnetu poučila o možnostiach ako si môže uplatniť právo, (napr. podanie novej žiadosti, či využitie mimoriadnych opravných prostriedkov) a Okresnému riaditeľstvu Policajného zboru Žilina som navrhla opatrenia na zabezpečenie správnej aplikácie zákona o slobodnom prístupe k informáciám. Okresné riaditeľstvo Policajného zboru Žilina ich prijalo a zrealizovalo.

Pri preskúvaní podnetov s problematikou uplatňovania zákona o slobode informácií sa nezriedka potvrdí predpoklad, že snaha žiadateľov o informácie naráža na tendenciu povinných osôb vykladať okruh sprístupňovaných informácií zužujúco, t. j. v neprospech žiadateľa. Bolo to tak aj **v ďalších dvoch prípadoch**, v ktorých som zistila porušenie základného práva na informácie zo strany Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky vo vzťahu k tomu istému podávateľovi. Podávateľ podnetu sa žiadosťou o sprístupnenie informácií **domáhal sprístupnenia „čísiel spisových značiek práve prebiehajúcich konaní pred Súdnym dvorom Európskej únie, v ktorých Slovenská republika podala akékoľvek písomné vyjadrenie“, ako aj sprístupnenia „žiadosti Slovenskej republiky adresovanej Európskemu súdu pre ľudské práva v Štrasburgu“**. Povinná osoba požadované informácie vrátane čísiel spisových značiek nesprístupnila, odvolávajúc sa na ustanovenie § 11 ods. 1 písm. d) zákona o slobode informácií. Prvostupňové rozhodnutia boli potvrdené aj v konaní o rozklade. Ministerstvo v rozhodnutiach argumentovalo, že požadované informácie predstavujú **informácie, ktoré sa týkajú rozhodovacej činnosti** medzinárodného súdneho orgánu. Pre posúdenie, či došlo k porušeniu základného práva na informácie je rozhodujúce, či požadované informácie majú skutočne taký charakter, že po ich sprístupnení podávateľovi podnetu by mohla byť ohrozená legitímna ochrana účastníkov súdneho konania a ich záujmov a či ich sprístupnenie má potenciál zasiahnuť do rozhodovacej činnosti súdu. Spisová značka konania je organizačná, evidenčná informácia, ktorá slúži na organizáciu práce so spismi, ich evidenciu a na orientáciu v práci s nimi. Nie je takou informáciou, aby mohla ohroziť práva účastníkov konkrétneho súdneho konania a zasiahnuť do rozhodovacej činnosti súdu. Pre jej nesprístupnenie zákon o slobode informácií nedáva žiadne opodstatnenie.

Aj podľa Rokovacieho poriadku Európskeho súdu pre ľudské práva je vec – sťažnosť po vyhlásení o jej prijateľnosti zapísaná do zoznamu prípadov súdu. Každý prípad má v zozname určené číslo sťažnosti – prípadu, pod ktorým je v zozname vedené. Podľa článku 40 Európskeho dohovoru pojednávania pred Európskym súdom pre ľudské práva sú verejné a aj spisy sú prístupné verejnosti, ak predseda súdu nerozhodne inak. Aj v Slovenskej republike sa v zozname pojednávania pre informáciu verejnosti uvádza číslo súdneho konania, ktoré bude súd verejne pojednávať. Tým, že ministerstvo spravodlivosti nesprístupnilo podávateľovi podnetu informáciu o číslach spisových značiek práve prebiehajúcich konaní pred Súdnym dvorom Európskej únie s odôvodnením, že takáto informácia ohrozí ochranu práv a záujmov účastníkov konania a má vplyv na rozhodovacie konania súdu, ministerstvo porušilo základné právo podávateľa podnetu na informácie. Po oznámení výsledkov

vybavenia podnetu Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky postupovalo v rozpore s ustanovením § 19 ods. 2 zákona o verejnom ochrancovi práv, podľa ktorého „Orgán verejnej správy je povinný do 20 dní odo dňa doručenia výzvy na prijatie opatrení oznámiť verejnému ochrancovi práv svoje **stanovisko k výsledkom vybavenia podnetu a prijatie opatrení**.“. Ministerstvo mi síce oznámilo nesúhlasné stanovisko, ale neoznámilo mi prijatie opatrení. Nesúhlasné stanovisko nezavaruje orgán verejnej správy zákonnej povinnosti po výzve verejného ochrancu práv prijať opatrenia. Inak by činnosť verejného ochrancu v oblasti ochrany základných práv a slobôd nemala ústavodarcom a zákonodarcom ustanovený zmysel, pre nečinnosť orgánov verejnej správy by stačilo iba nesúhlasiť s verejným ochrancom práv. Podávateľ podnetu proti namietaným rozhodnutiam podal správne žaloby. V prípade, ak o veci rozhoduje súd, verejný ochranca práv je povinný ju odložiť.

V poslednom prípade som sa zaoberala postupom Pôdohospodárskej platobnej agentúry pri vybavovaní žiadosti o sprístupnenie informácií a nečinnosťou Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky v konaní o odvolaní proti zamietavému rozhodnutiu povinnej osoby. Podávateľ požadoval sprístupnenie informácií o právnických osobách, ktoré predložili žiadosti o poskytnutie platby na poľnohospodársku plochu, v žiadosti uviedol kritériá, ktoré vymedzovali okruh požadovaných informácií. Povinná osoba mu informácie nesprístupnila a svoje rozhodnutie oprela o ustanovenie § 11 ods. 1 písm. g) zákona o slobode informácií, podľa ktorého povinná osoba obmedzí sprístupnenie informácie alebo informáciu nesprístupní, ak by to bolo v rozpore s právne záväznými aktmi Európskych spoločenstiev a Európskej únie alebo s medzinárodnou zmluvou, ktorou je Slovenská republika viazaná. **Podávateľ podal proti rozhodnutiu odvolanie, ministerstvo ako odvolací orgán však zostalo nečinné a o odvolaní riadne nerozhodlo.** Zo zákona sa tak uplatnila fikcia, že odvolací orgán rozhodnutie potvrdil.

V tomto prípade došlo nečinnosťou odvolacieho orgánu k potvrdeniu rozhodnutia o nesprístupnení informácie, z ktorého však bolo zrejmé, že informácia mala byť poskytnutá. Povinná osoba vo svojom rozhodnutí o neposkytnutí informácie totiž neuviedla s ktorou konkrétnou právnou normou je sprístupnenie požadovaných informácií v rozpore. Takýto postup povinnej osoby v konaní bol teda nesprávny a jeho výsledkom bolo nesprávne rozhodnutie, ktorým došlo aj k porušeniu základného práva podávateľa podnetu na informácie. Túto nesprávnosť (rozpor so zákonom) bolo možné napraviť v odvolacom konaní pred orgánom verejnej správy. Odvolací orgán – ministerstvo – však bolo nečinné. Tým spôsobilo, že na základe právnej fikcie sa správoplatnilo nezákonné rozhodnutie a zároveň ministerstvo porušilo aj základné právo podávateľa podnetu chránené v čl. 46 Ústavy Slovenskej republiky domáhať sa zákonom ustanoveným postupom svojho práva na inom ako súdnom orgáne Slovenskej republiky. V reakcii na oznámenie o výsledkoch vybavenia podnetu ma Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky informovalo o opatreniach, ktoré prijalo na odstránenie zistených nedostatkov – v konečnom dôsledku **boli podávateľovi požadované informácie sprístupnené.**

2.2 Petičné právo

Podľa ustanovenia čl. 27 ods. 1 ústavy petičné právo sa zaručuje. Každý má právo sám alebo s inými obracať sa vo veciach verejného alebo iného spoločného záujmu na štátne orgány a orgány územnej samosprávy so žiadosťami, návrhmi a sťažnosťami.

Petičné právo je základné právo, ktoré predstavuje jednu z foriem priamej demokracie. Jeho prostredníctvom sa uplatňuje princíp suverenity občanov a ich právo zúčastňovať sa na správe vecí verejných. Petície predstavujú jednak nástroj ochrany práv osôb, jednak prostriedok kontroly výkonu verejnej správy občanmi. Základné právo zaručené čl. 27 ods. 1 ústavy je právo aplikovateľné priamo z ústavy, ak však existuje zákon, ktorý ustanovuje zákonný postup, je potrebné podľa neho postupovať (petičný zákon).

Porušenie uvedeného práva som zistila v štyroch podnetoch. Preskúmaním **jedného z podnetov** som zistila, že Mestská časť Bratislava-Ružinov nevybavila petíciu podanú jej viacerými obyvateľmi v súlade s ustanoveniami zákona o petičnom práve. Podanie podľa obsahu posúdila v časti ako námietky v rámci územného konania a v tejto časti ju postúpila Krajskému stavebnému úradu v Bratislave, v časti podanie posúdila ako žiadosť o informácie a túto časť vybavila v zmysle zákona o slobodnom prístupe k informáciám. Mestská časť Bratislava-Ružinov mala podanie vybaviť aj v zmysle petičného zákona. Na základe môjho návrhu Mestská časť Bratislava-Ružinov prijala „Smernicu o vybavovaní petícií“ a svojich zamestnancov poučila o správnom postupe v zmysle petičného zákona.

Preskúmaním **druhého podnetu** tej istej podávateľky som zistila porušenie petičného práva zo strany Mestskej časti Bratislava-Karlova Ves. Podávateľka namietala, že petícia nebola do dňa podania podnetu vybavená podľa zákona č. 85/1990 Zb. o petičnom práve v znení neskorších predpisov (ďalej len „petičný zákon“). Preskúmaním úradného postupu Mestskej časti Bratislava-Karlova Ves sa mi potvrdilo, že tento nebol v súlade s ustanovením § 5 ods. 7 petičného zákona, pretože petícia nebola vybavená oznámením výsledku jej prešetrovania. Mestská časť Bratislava-Karlova Ves ju nevybavila v lehote stanovenej zákonom, a ak ju nemohla vybaviť, písomne neoznámila osobe, ktorá ju podala, že petícia bude vybavená v lehote ďalších 30 pracovných dní. Na základe môjho návrhu Mestská časť Bratislava-Karlova Ves so zodpovednými zamestnancami prerokovala výsledky vybavenia podnetu a boli upozornení na dodržiavanie ustanoveného postupu pri vybavovaní petícií podľa petičného zákona.

V **d'alšom podnete** som zistila porušenie tohto práva zo strany obce Petrovce. Podnet sa týkal obecnej komunikácie a s tým súvisiacej petície občanov časti obce Setechov, ktorá nebola vybavená v zmysle petičného zákona. Obec Petrovce nepostupovala v súlade s ustanovením § 5 ods. 7 petičného zákona, pretože petíciu nevybavila oznámením výsledku jej prešetrovania, vrátane lehoty stanovenej zákonom a ak nemohla vybaviť petíciu v tejto lehote, písomne neoznámila osobe, ktorá ju podala, že petícia bude vybavená v lehote ďalších 30 pracovných dní, čím porušila petičné právo zaručené čl. 27 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.

Vzhľadom na to, že petícia bola dodatočne vybavená, nebolo potrebné orgán verejnej správy vyzývať na prijatie konkrétneho opatrenia, a to vybavenia petície podľa petičného zákona. Starostu obce Petrovce som však požiadala, aby výsledky vybavenia podnetu

prerokoval so zodpovednými zamestnancami a aby do budúcnosti prijal účinné opatrenia, ktorými zabezpečí dodržiavanie zákonom ustanoveného postupu a lehôt na vybavenie petícií.

V súvislosti s podnetom týkajúcim sa porušenia práv dieťaťa podľa dohovoru som zistila porušenie aj tohto práva zo strany Štátnej školskej inšpekcie, školské inšpekčné centrum Žilina (bližšie bod 4.3.4).

3. PRÁVA NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN A ETNICKÝCH SKUPÍN (ustanovené v čl. 33 a 34 ústavy)

3.1 Právo na používanie materinského jazyka

Podľa ustanovenia čl. 34 ústavy občanom tvoriacim v Slovenskej republike národnostné menšiny alebo etnické skupiny sa zaručuje všestranný rozvoj, najmä právo spoločne s inými príslušníkmi menšiny alebo skupiny rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku, združovať sa v národnostných združeniach, zakladať a udržiavať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie. Podrobnosti ustanoví zákon.

Občanom patriacim k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám sa za podmienok ustanoveným zákonom zaručuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj

- a) právo na vzdelanie v ich jazyku,
- b) právo používať ich jazyk v úradnom styku,
- c) právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín.

Výkon práv občanov patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám zaručených v tejto ústave nesmie viesť k ohrozeniu zvrchovanosti a územnej celistvosti Slovenskej republiky a k diskriminácii jej ostatného obyvateľstva.

V súvislosti s týmto právom sa na mňa obrátil podávateľ, ktorý namietal, že mesto Dunajská Streda, ako príslušný matričný úrad, nevyhovelo jeho žiadosti o vystavenie úplného dvojjazyčného výpisu z knihy narodení (rodného listu) jeho detí, ale vydalo rodný list, ktorý bol v jazyku menšiny iba v predtlačenom texte formuláru, nie vo všetkých potrebných údajoch. Podľa zákona o používaní jazykov národnostných menšín sa rodný list v obci uvedenej v zozname obcí, v ktorých občania Slovenskej republiky patriaci k národnostnej menšine tvoria najmenej 20 % obyvateľstva na požiadanie vydáva dvojjazyčne, a to v štátnom jazyku a v jazyku menšiny. Matričný úrad sa bránil tým, že postupoval v nadväznosti na príslušnú právnu úpravu a že sa vo veciach preneseného výkonu štátnej správy musí riadiť aj uzneseniami vlády a internými aktmi ministerstiev a iných ústredných orgánov štátnej správy. Preskúmaním podnetu som zistila, že uvedeným postupom mesto Dunajská Streda porušilo základné právo podávateľa používať jazyk národnostnej menšiny v úradnom styku, chránené ustanovením čl. 34 Ústavy Slovenskej republiky. Preto som mu navrhla, aby vyhovelo požiadavke podávateľa a vydalo rodné listy jeho detí dvojjazyčne. Mesto Dunajská Streda mi však oznámilo, že neprijme žiadne opatrenia, pričom sa odvoláva na stanovisko Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, v ktorom sa uvádza, že údaje v informačnom systéme matrik musia byť výlučne v slovenskom jazyku a teda nie je možné

uvádzať údaje z informačného systému dvojjazyčne, čo je podľa názoru ministerstva aj v súlade so zákonom o štátnom jazyku Slovenskej republiky. V súčasnosti je podnet stále v riešení a na prijatí opatrení trvám.

V tejto súvislosti som poukázala aj na podobný prípad, kedy Úrad vlády Slovenskej republiky dospel k záveru, že obec Trhová Hradská tým, že v sobášnom liste neuviedla všetky potrebné údaje dvojjazyčne, porušila zákon o používaní jazykov národnostných menšín a prikázala jej sobášny list vydať dvojjazyčne s uvedením všetkých potrebných údajov aj v jazyku menšiny.

4. HOSPODÁRSKE, SOCIÁLNE A KULTÚRNE PRÁVA (ustanovené v čl. 35 až 43 ústavy)

4.1 Právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa

Podľa ustanovenia čl. 39 ods. 1 ústavy, občania majú právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe a pri nespôsobilosti na prácu, ako aj pri strate živiteľa.

K porušeniu tohto základného práva došlo **v jedenástich prípadoch**, vo všetkých postupom Sociálnej poisťovne, a to 6x v konaní o starobnom dôchodku, 2x vo veci invalidného dôchodku, 1x vo veci vdovského dôchodku a 2x vo veci sirotského dôchodku. Najčastejšou príčinou porušenia základného práva podávateľa podnetu bol nesprávny výpočet, či určenie nároku na dôchodok. V jednom prípade došlo k pochybeniu v súvislosti s vykonávaním zrážok z dôchodku na základe podanej exekúcie a v jednom k oneskorenému zúčtovaniu s dávkou v hmotnej núdzi. Sociálna poisťovňa vo väčšine prípadov prijala opatrenia a porušenie základného práva odstránila tým, že vydala nové rozhodnutia vo veci, prípadne pristúpila k doplateniu dôchodku v správnej sume.

V prípade vykonávania zrážok z dôchodkovej dávky, ktoré Sociálna poisťovňa vykonávala vo väčšom rozsahu ako pripúšťa zákon, **Sociálna poisťovňa už počas preskúvania podnetu priznala svoje pochybenie a zrážky znížila**. Pre svojich zamestnancov vydala záväzné stanovisko o kontrole sumy uplatňovaných zrážok pred začatím ich zrážania z dôchodkov úpadcov. Obdobne upozornila zamestnancov na správny postup, či **vydala nové interné usmernenia aj v ďalších prípadoch**.

V troch prípadoch Sociálna poisťovňa mnou navrhnuté opatrenia ešte neprijala. Z nich v jednom prípade po výmene stanovísk ďalšie kroky konzultujeme, v jednom prípade čakám na jej stanovisko a v jednom prípade sa po novele príslušného ustanovenia zákona o sociálnom poistení stala vec bezpredmetná.

4.2 Právo na ochranu zdravia, na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a na zdravotnícke pomôcky na základe zdravotného poistenia

Podľa ustanovenia čl. 40 ústavy má každý právo na ochranu zdravia. Na základe zdravotného poistenia majú občania právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a na zdravotnícke pomôcky za podmienok, ktoré ustanoví zákon.

4.2.1 Porušenie práva na zdravotnú starostlivosť

Porušenie tohto základného práva som zistila v dvoch prípadoch. **V prvom prípade** Ústav na výkon väzby a Ústav na výkon trestu odňatia slobody Prešov, Oddelenie výkonu trestu s miestom výkonu služby v Sabinove bez uvedenia dôvodu či vyznačenia zmienky v dokladoch podávateľa podnetu tomuto nezabezpečil štyri plánované ošetrenia u zubného lekára, a z tohto dôvodu som konštatovala, že mu nebola poskytnutá potrebná zdravotná starostlivosť.

Osoba, ktorá je vo výkone trestu odňatia slobody (väzbe) si nemôže zvoliť poskytovateľa zdravotnej starostlivosti a sama si ju zabezpečiť. Je to povinnosťou ústavu, v ktorom je umiestnená a ústav ju musí plniť, inak môže byť dôsledkom ohrozenie zdravia pacienta, dokonca aj jeho života. Odsúdení nesmú byť v rámci organizovania chodu ústavu vo veciach zdravotnej starostlivosti ponechaní na svojvôli personálu ústavu. Po zistení porušenia základného práva podávateľa podnetu som požiadala Ústav na výkon väzby a Ústav na výkon trestu odňatia slobody Prešov, Oddelenie výkonu trestu s miestom výkonu služby v Sabinove o prijatie opatrení. Opatrenia boli prijaté a na ich základe došlo k reorganizácii poskytovania zdravotnej starostlivosti vrátane stomatologických ošetrení. Rozkaz riaditeľa ústavu upravil povinnosti súvisiace so zabezpečením prevozu dotknutých osôb na plánované ošetrenia. Zubný lekár bol upozornený na potrebu dodržiavať dohodnuté termíny ošetrení (ak tomu nebráni závažná prekážka).

V druhom prípade podávateľ namietal postup Ústavu na výkon väzby a Ústavu na výkon trestu odňatia slobody Ružomberok. Hneď po nástupe na výkon trestu odňatia slobody v Ústave na výkon väzby a Ústave na výkon trestu odňatia slobody Ružomberok podávateľ žiadal o odborné vyšetrenie ohľadom predpísania nových okuliarov, nakoľko jeho okuliare sa mu pred nástupom na výkon trestu zlomili a život bez okuliarov mu spôsoboval značné problémy (okrem toho, že nemohol čítať a písať, mal problémy aj rozoznávať predmety, osoby alebo pozeráť televízor). Napriek jeho závažným zdravotným problémom so zrakom **bol podávateľ objednaný na odborné očné vyšetrenie až na február 2015, čo by v jeho prípade znamenalo, že bude bez potrebnej zdravotnej pomôcky (okuliarov) až po dobu 13 mesiacov. Ústav na výkon väzby a Ústav na výkon trestu odňatia slobody Ružomberok zároveň od neho vyžadoval, aby mal na kúpu nových okuliarov na účte 100 €.** Prieskumom predmetnej veci som dospela k záveru, že takýmto postupom ústav porušil základné právo podávateľa na ochranu zdravia, chránené čl. 40 Ústavy Slovenskej republiky. Podľa zákona o výkone trestu odňatia slobody má totižto odsúdený právo na zdravotnú starostlivosť za podmienok ustanovených osobitnými predpismi. Zároveň je v tomto zákone uvedené, že ústav poskytne peňažný príspevok odsúdenému, ktorý nemá peňažné prostriedky na nákup liekov, liečebnej alebo zdravotníckej pomôcky, predpísaných lekárom a tieto nemožno poskytnúť bezplatne na základe zdravotného poistenia. Ústav na výkon väzby a Ústav na výkon trestu odňatia slobody Ružomberok svoje pochybenie priznal a informoval ma o zmene termínu vyšetrenia na skorší termín a tiež o tom, že vyčlení potrebné financie na zakúpenie okuliarov.

4.2.2 Prekročenie zákonom ustanovených prípustných hodnôt hluku

Preskúmaním podnetu bolo preukázané, že právnická osoba svojou prevádzkou prekračuje zákonom ustanovené prípustné hodnoty hluku, čím ohrozuje obyvateľov v obci Vlkanová. **Napriek tomu, že orgány verejnej správy v tejto veci konali riadne a včas a využili v rámci svojho konania všetky zákonné prostriedky na odstránenie porušovania základného práva obyvateľov obce na ochranu zdravia, aj na životné prostredie, musím skonštatovať, že výsledkom ich konania nie je odstránenie porušovania základného práva.** Na nemohúcnosť orgánov verejnej správy, ktoré aj keď konajú v súlade so zákonom nie sú svojím konaním spôsobilé dosiahnuť reálnu ochranu základných práv a osôb, som už upozornila ústredný orgán (Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky) a touto správou na to upozorňujem príslušné výbory Národnej rady Slovenskej republiky, ktoré môžu iniciovať zmenu právnych predpisov tak, aby kompetentné orgány verejnej správy mohli v podobných prípadoch zabezpečiť rýchlu a najmä účinnú nápravu a tým reálnu ochranu základných práv dotknutých osôb.

4.3 Ochrana manželstva, rodičovstva a rodiny, právo na osobitnú ochranu detí a mladistvých

4.3.1 Ochrana detí

Podľa ustanovenia čl. 41 ods. 1 ústavy manželstvo je jedinečný zväzok medzi mužom a ženou. Slovenská republika manželstvo všemožne chráni a napomáha jeho dobru. Manželstvo, rodičovstvo a rodina sú pod ochranou zákona. Zaručuje sa osobitná ochrana detí a mladistvých.

Podľa ustanovenia **čl. 3 Dohovoru o právach dieťaťa** najlepší záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí, nech už uskutočňovanej verejnými alebo súkromnými zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi.

Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou tohto dohovoru, sa zaväzujú zabezpečiť dieťaťu takú ochranu a starostlivosť, aká je nevyhnutná pre jeho blaho, pričom berú ohľad na práva a povinnosti jeho rodičov, zákonných zástupcov alebo iných jednotlivcov právne za dieťa zodpovedných, a robia pre to všetky potrebné zákonodarné a správne opatrenia.

Štáty, ktoré sú zmluvnou stranou uvedeného dohovoru, zabezpečia, aby inštitúcie, služby a zariadenia zodpovedné za starostlivosť a ochranu detí zodpovedali štandardom ustanoveným kompetentnými úradmi, najmä v oblastiach bezpečnosti a ochrany zdravia, počtu a vhodnosti svojho personálu, ako aj kompetentného dozoru.

Podľa ustanovenia **čl. 9 Dohovoru o právach dieťaťa** štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, zabezpečia, aby dieťa nemohlo byť oddelené od svojich rodičov proti ich vôli, ibaže príslušné úrady na základe súdneho rozhodnutia a v súlade s platným právom a v príslušnom konaní určia, že také oddelenie je potrebné v záujme dieťaťa. Také určenie môže byť nevyhnutné v niektorom konkrétnom prípade, napríklad, ak ide o zneužívanie alebo zanedbávanie dieťaťa rodičmi alebo ak rodičia žijú oddelene a treba rozhodnúť o mieste pobytu dieťaťa. Štáty majú zabezpečiť, aby deti neboli umiestnené do náhradnej starostlivosti

zbytočne. Ak sa dieťaťu poskytuje vo vzťahu k rodičovskej starostlivosti alternatívna starostlivosť, robí sa to za vhodných podmienok zodpovedajúcich najlepšiemu záujmu dieťaťa.

V roku 2014 som preukázala porušenie tohto základného práva **v troch prípadoch. Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Humenné, ktorý je orgánom sociálnoprávnej ochrany detí**, napriek informáciám o nepriaznivej sociálnej situácii rodiny a problémoch v nej (alkoholizmus, nedostatočný príjem a jeho nevhodné použitie), napriek tomu, že pomoci sa domáhali samotné maloleté deti (rodičia používali peniaze na kúpu alkoholu, starostlivosť o deti zanedbávali) a napriek tomu, že v rodine urobil viaceré šetrenia a pohovory s rodičmi, opatrenia neprijal a nedotiahol ochranu detí do konca. V procese určenia osobitného príjemcu ostal náhle nečinný a jeho **nečinnosť trvala viac ako rok**. Opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí, ktorými disponuje začal aktívne uplatňovať a **aktívne konať začal až po tragickej udalosti v rodine**. Svoju predchádzajúcu nečinnosť vysvetľoval tým, že rodičia sa začali zúčastňovať na aktivačných prácach, že na nich dohliadala obec a že zlepšili svoj prístup k deťom. To, že sa prípadom priebežne riadne zaoberal sa však z jeho spisovej dokumentácie nepotvrdilo. Až do stabilizácie situácie v rodine som prípad pravidelne sledovala.

V druhom prípade Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Bratislava pri výkone funkcie kolízneho opatrovníka maloletého syna podávateľa podnetu **často, a aj bezdôvodne vo veci menil zamestnanca úradu**, ktorý mal prípad na starosti a možno aj v dôsledku toho potom úrad práce nebol vždy riadne pripravený chrániť najlepší záujem dieťaťa. Súdu predložil novú **správu o šetrení pomerov, v ktorej uvádzal neaktuálne zistenia**. Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Bratislava som preto požiadala o nápravu a o zlepšenie vedenia a prípravy zamestnancov na plnenie úloh vyplývajúcich z funkcie úradu ako kolízneho opatrovníka dieťaťa.

V ďalšom prípade som zistila, že Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Humenné a Centrum sociálnych služieb GARDEN Humenné, Krízové stredisko svojím postupom pri vykonávaní sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately a náhradnej starostlivosti závažným spôsobom porušili viaceré základné práva podávateľky podnetu a jej dcéry. K závažnému porušeniu ich základných práv došlo v konaní o umiestnení dieťaťa v Centre sociálnych služieb GARDEN Humenné, Krízové stredisko a s jej umiestnením v Detskom domove vo Svidníku. Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Humenné, ako orgán sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately, podal na súd návrh na vydanie predbežného opatrenia o umiestnení maloletej do starostlivosti Centra sociálnych služieb GARDEN Humenné, Krízové stredisko. Súd predbežné opatrenie vydal a dieťa bolo na jeho základe dočasne umiestnené v náhradnej výchove. Hoci išlo o súdne rozhodnutie o predbežnom opatrení, úrad práce nepodal v priebehu plynutia trojmesačnej lehoty a až do jej uplynutia návrh na začatie súdneho konania vo veci. Ani súd nezačal po uplynutí trojmesačnej lehoty účinnosti a vykonateľnosti predbežného opatrenia konanie vo veci z úradnej moci. Návrh na začatie súdneho konania vo veci nepodal ani krízové stredisko, hoci o probléme vedelo. **Maloleté dieťa následne všetky inštitúcie ponechali bez akéhokoľvek právneho dôvodu aj po zániku predbežného opatrenia umiestnené v krízovom stredisku, teda v náhradnej výchove.**

Úrad práce podal súdu návrh na vydanie ďalšieho predbežného opatrenia vo veci až po uplynutí troch mesiacov od skončenia platnosti predchádzajúceho predbežného opatrenia (navrhol predbežne umiestniť maloletú do starostlivosti **detského domova**).

Primárnou úlohou orgánov sociálnoprávnej ochrany je, aby v súlade s našimi záväzkami vyplývajúcimi z Dohovoru o právach dieťa postupovali v najlepšom záujme dieťa. V prípade jeho odlúčenia od rodičov štát musí garantovať, že žiadna iná možnosť nemôže naplniť najlepší záujem dieťa. Z nášho záväzku vyplýva aj povinnosť poskytnúť rodine primeranú podporu. V záujme naplnenia tejto úlohy zákon o sociálnoprávnej ochrane (a ďalšie všeobecne záväzné právne predpisy) vyšpecifikoval celý rad nástrojov, ktoré môžu orgány verejnej správy pri svojej činnosti využívať. V tomto prípade **Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Humenné svojím postupom porušil základné práva dieťa na osobitnú ochranu detí a mladistvých** podľa ustanovenia čl. 41 ods. 1 ústavy, **Centrum sociálnych služieb GARDEN Humenné, Krízové stredisko, porušilo práva dieťa** zaručené článkom 9 ods. 1 Dohovoru, podľa ktorého štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru, zabezpečia, **aby dieťa nemohlo byť oddelené od svojich rodičov proti ich vôli, ibaže príslušné úrady na základe súdneho rozhodnutia** a v súlade s platným právom a v príslušnom konaní určia, že také oddelenie je potrebné v záujme dieťa, ako aj práva podávateľky podnetu a dieťa zaručené v čl. 41 ods. 4 ústavy.

S uspokojením konštatujem, že úrad práce mi oznámil, že sa svojej zodpovednosti za vzniknutú situáciu nezbavuje. Okamžite po identifikovaní problému na oddelení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately zaviedol „evidenciu predbežných opatrení“, ktoré sú pravidelne vyhodnocované a kontrolované vedúcou oddelenia, aby sa v budúcnosti predišlo podobnej situácii.

Aj krízové stredisko prijalo viacero technicko-organizačných opatrení (napr. že v dostatočnom predstihu pred zánikom predbežného opatrenia písomnou žiadosťou vyzve orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na podanie správy o ďalšom postupe, v prípade že orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately posúdi, že ďalšie poskytovanie náhradnej starostlivosti sa nevyžaduje, vráti dieťa do rodinného prostredia resp. náhradnej starostlivosti a ak sa preukáže, že rodičia nemôžu zabezpečiť osobnú starostlivosť, požiadajú o zaslanie kópie podania na súd).

V predchádzajúcich dvoch rokoch a naposledy minulý rok som vo svojej správe¹ o vykonanom prieskume poukázala na naliehavú potrebu zmien v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí. Opakovane to pri každej príležitosti pripomínam. A teda aj v tejto správe vzhľadom na vyššie uvedené zistenia opäť zdôrazňujem, že **je potrebné prijať zásadné systémové zmeny v oblasti sociálnoprávnej ochrany detí, v činnosti správnych aj súdnych orgánov, právneho zastúpenia detí v súdnych konaniach, že je potrebné prijať zákon o terénnej sociálnej práci a inštitucionalizovať ju a že pre dobrú sociálnoprávnu ochranu detí je potrebné, aby zamestnanci úradov práce dostali od štátu viac finančnej, materiálno-technickej a odbornej podpory.**

¹ Viac na : <http://www.vop.gov.sk/files/Spr%C3%A1va%20VOP-KO.pdf>

4.3.2 Starostlivosť o deti a ich výchova

Podľa ustanovenia čl. 41 ods. 4 starostlivosť o deti a ich výchova je právom rodičov; deti majú právo na rodičovskú výchovu a starostlivosť. Práva rodičov možno obmedziť a maloleté deti možno od rodičov odlúčiť proti vôli rodičov len rozhodnutím súdu na základe zákona.

Porušenie tohto základného práva som zistila v **dvoch prípadoch. V prvom prípade** som zistila porušenie tohto práva zo strany Centra sociálnych služieb GARDEN Humenné, Krízové stredisko, v súvislosti s pretrváváním **umiestnenia maloletej v tomto stredisku aj bez právneho titulu** po dobu troch mesiacov – to je v období po zániku platnosti súdom vydaného predbežného opatrenia, keďže nikto z kompetentných nepodal na súd návrh vo veci samej (bližšie bod. 4.3.1).

V druhom prípade šlo o podnet, preskúmaním ktorého som zistila, že Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie v Spišskej Novej Vsi neumožnilo rodičom, ako zákonným zástupcom detí, vyhotoviť si kópie záznamov o ich deťoch, ktoré sa nachádzali v spisoch, ktoré toto centrum vedie (bližšie bod 1.1).

4.3.3 Pomoc štátu rodičom

Podľa ustanovenia čl. 41 ods. 5 ústavy rodičia, ktorí sa starajú o deti, majú právo na pomoc štátu.

Porušenie tohto základného práva som zistila v súvislosti s rozhodovaním Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny Trenčín a Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny o nároku na prídavok na dieťa. Podávateľka podnetu namietala odňatie prídavku na dieťa pre jej syna z dôvodu prekročenia štandardnej dĺžky štúdia. Preskúmaním podnetu sa však ukázalo, že **syn podávateľky podnetu prestúpil na inú vysokú školu, z dôvodu, že pôvodná vysoká škola stratila na jeho študijný odbor akreditáciu.** Podľa výkladu Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny, ak by v tejto situácii bol na novú vysokú školu **prijatý rozhodnutím o prijatí**, tak by nárok na prídavok na dieťa naďalej mal byť zachovaný. Nakoľko však na vysokú školu **prestúpil**, úrad práce aj ústredie práce to vyhodnotili tak, že štandardnú dĺžku štúdia prekročil. V tomto prípade som považovala postup oboch orgánov verejnej správy za nesprávny a porušujúci základné právo podávateľky podnetu na pomoc štátu ako rodiča nezaopatreného dieťaťa. Orgány verejnej správy neprijali opatrenia, preto som požiadala o súčinnosť príslušnú prokuratúru. **Po novele zákona** sa už takéto prípady nebudú opakovať, pretože na štandardnú dĺžku štúdia **sa pri priznávaní nároku na prídavok na dieťa už neprihliada.**

4.3.4 Najlepši záujem dieťaťa v školskom prostredí

V roku 2014 som zaznamenala nárast podnetov súvisiacich s ochranou práv detí v školách. Na základe výsledkov ich preskúmania konštatujem, že sa stáva, že aj postupom orgánov verejnej správy v oblasti školstva dochádza k pomerne závažnému porušovaniu práv detí a aj niektorých rodičovských práv.

V jednom z podnetov podávateľka namietala, že pedagogickí zamestnanci školy nepostupovali správne pri riešení konfliktu, ku ktorému došlo v škole počas prestávky medzi dvoma žiakmi, z ktorých bol jedným jej syn. Pedagógovia svojím postupom spôsobili jej synovi psychickú ujmu, v dôsledku ktorej v krátkom čase (hodinu) po návrate zo školy spáchal samovraždu. Podávateľka podnetu sa so sťažnosťami na postup pedagogických zamestnancov obrátila (spolu s manželom) postupne na riaditeľa základnej školy, Štátnu školskú inšpekciu, Školské inšpekčné centrum Žilina, na Mestský úrad Žilina, odbor školstva a mládeže. Uviedla, že tieto orgány sa riadne vecou nezaoberali a v zisťovaní boli povrchné. Škola rodičov žiakov o incidente neinformovala. Následne po tragickej smrti žiaka v ten istý deň riaditeľ školy zvolal poradu, na ktorej prípad riešil s pedagógmi. Podľa písomného vyjadrenia, ktoré mi dal, okrem tejto porady už ďalšie zisťovania nerobil a neskôr vo svojich vyjadreniach pre jednotlivé orgány vychádzal iba z nich. Ani riaditeľ školy, ani Štátna školská inšpekcia žiadne nedostatky v postupe školy, či pedagógov nezistili.

Podľa mojich zistení však škola pri riešení konfliktu medzi žiakmi nepostupovala správne. Pedagogičky určené na vykonávanie **pedagogického dozoru** podľa niektorých informácií v čase konfliktu medzi žiakmi neboli na svojom mieste, a teda konflikt nevideli. Ani jeho začiatok, ani jeho priebeh. Po svojom príchode ku žiakom v konflikte **pred konštruktívnym riešením konfliktu uprednostnili autoritatívny prístup k žiakovi**, ktorý fyzicky napadol iného žiaka z nižšieho ročníka. **Postupovali tak bez toho, aby pred tým zistili príčiny konfliktu, ktorý medzi žiakmi vznikol.** Nezisťovali ani názory oboch účastníkov konfliktu a osobitne názor žiaka, ktorý fyzicky napadol iného žiaka, a teda mu nemohli venovať patričnú pozornosť. Pritom išlo o žiaka, ktorý sa predtým takto ešte nesprával. **O konflikte neinformovali ani jeho rodičov a neprivolali ich do školy napriek tomu, že zrejme považovali jeho chovanie za vážny priestupok proti školskému poriadku.** Ako uviedli vo svojich výpovediach pred iným orgánom, voči žiakovi na chodbe viedli „verejnú výchovnú procedúru“ na výstrahu ostatným žiakom. Učiteľky zrejme vo svojom postupe nezobrali vôbec do úvahy, že zo strany tohto žiaka išlo zjavne o exces z jeho obvyklého správania. Pritom treba uviesť, že **pri výbere výchovných opatrení je potrebné prihliadať na osobnostné danosti a individualitu žiaka a pedagóg má voliť také opatrenia, ktoré sú voči konkrétnemu žiakovi účinné, a pritom nenarušia ľudskú dôstojnosť žiaka, ani pedagóga.** Zároveň podľa odbornej literatúry o riešení konfliktov v školskom prostredí **autoritatívny prístup pedagóga síce potláča prejavy konfliktu, ale ho nerieši**, a to často vedie k jeho opakovaniu. **Autoritatívny spôsob riešenia konfliktu** preto nie je konštruktívnym spôsobom riešenia konfliktu a **nie je vhodným výchovným postupom pre riešenie konfliktu.** Ani „výstraha ostatným žiakom“ podávaná vyššie opísaným spôsobom nie je vhodným výchovným postupom. Aj žiaci budú potom pri riešení konfliktov opakovať model ich silového, namiesto konštruktívneho riešenia. Navyše, v tomto prípade bol takto potrestaným účastníkom konfliktu žiak, ktorý podľa známych informácií pred týmto konfliktom nemával problémy s dodržiavaním školského poriadku, ani s agresivitou. Použitie výlučne autoritatívneho postupu voči nemu a jeho dvojnásobné potrestanie za ten istý skutok (provizórne a improvizované verejné „dohováranie“ a aj poznámka) namiesto riadneho riešenia **nepovažujem za správny výchovný postup a už vôbec nie za „štandardný a vhodný“ výchovný postup, ako ho škola dodatočne hodnotila.**

Preto som dospela k záveru, že **postupom školy pri riešení konfliktu medzi žiakmi boli porušené práva maloletého podľa článku 3 ods. 1 a čl. 12 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa.**

Nedostatky som zistila aj vo vzťahu k postupu školy pri následnom riešení incidentu a sťažností rodičov maloletého syna. Postup školy pre jeho necitlivosť, neústretoivosť a aj istú nadradenosť v prístupe k rodičom hodnotím ako postup, ktorým škola porušila zásady dobrej správy.

Vo vzťahu k Štátnej školskej inšpekcii som zistila, že podanou sťažnosťou rodičov sa riadne nezaoberala a **odložila ju s odôvodnením, že v tejto veci koná orgán činný v trestnom konaní.** Ja som však zistila, že Štátna školská inšpekcia nemala dôvod sťažnosť odložiť, **lebo v čase jej podania žiadne trestné konanie neprebiehala.** Okrem toho, ak by aj prebiehala, mala by sťažnosť odložiť len v tej časti, ktorá sa týka prešetrovania trestnoprávnej zodpovednosti. V časti, v ktorej bola namietaná úroveň výchovy a pedagogického riadenia bola Štátna školská inšpekcia povinná sa sťažnosťou zaoberať. Nakoľko tak neurobila, **zasiahla do práv podávateľky podnetu podľa ustanovenia čl. 27 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.**

Základnú školu som požiadala, aby zabezpečila pre svojich pedagogických zamestnancov nácvik zručností potrebných pre konštruktívne riešenie konfliktov. Riaditeľ základnej školy však prijatie opatrení neoznámil, a preto som sa obrátila na nadriadený orgán (zriaďovateľ školy, mesto Žilina) so žiadosťou o urýchlenné prijatie opatrení a tiež zváženie uplatnenia svojej kompetencie vyplývajúcej mu z ustanovenia § 3 ods. 7 zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, a to odvolanie riaditeľa školy z funkcie.

Nadriadený orgán mi oznámil, že sa všetci pedagogickí zamestnanci zúčastnili „Tréningu na predchádzanie a zvládanie agresivity, na sebaopoznanie a riešenie konfliktov“ v rozsahu 8 hodín, v IPV Eduko s.r.o., riaditeľ školy v súčasnosti absolvuje aktualizačné vzdelávanie v MPC Žilina na tému „Ľudské práva v edukačnom procese“, základná škola mala kontaktovať klinickú pedopsychologičku, poprípade Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a urobiť besedy s príslušníkmi mestskej polície na tému šikanovanie. Uvedené som potom overila aj u základnej školy, ktorá mi prijatie opatrení potvrdila a doložila aj príslušnými dokladmi.

Štátnej školskej inšpekcii, Školské inšpekčné centrum Žilina, som navrhla, aby prijali opatrenia pre inšpekčné centrá, aby tieto venovali pozornosť existencii zákonných dôvodov na odloženie sťažnosti a aby v prípade, ak zistia existenciu trestného, či súdneho konania pred odložením sťažnosti dôkladne zistili, či predmet trestného alebo súdneho konania je naozaj aj predmetom podanej sťažnosti, a to s cieľom, aby neporušovali základné právo sťažovateľov chránené ustanovením čl. 27 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a tiež, aby sa vo svojich konaniach riadili zásadami **dobrej verejnej správy** (princíp právnej istoty, princíp zákonnosti, princíp proporcionality, princíp včasnosti, princíp predvídateľnosti, princíp súčinnosti, princíp zodpovednosti, princíp otvorenosti, princíp presvedčivosti, či princíp ústretoivosti). Všetky opatrenia, ktoré som navrhla Štátnej školskej inšpekcii, Školskému inšpekčnému centru Žilina, **boli aj prijaté.**

5. PRÁVO NA OCHRANU ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA A KULTÚRNEHO DEDIČSTVA (ustanovené v čl. 44 a 45 ústavy)

5.1 Právo na priaznivé životné prostredie

Podľa ustanovenia čl. 44 ods. 1 ústavy každý má právo na priaznivé životné prostredie.

Výsledkami vybavenia podnetu, v ktorom podávateľ podnetu namietal neriešenie dlhodobého problému s hromadením odpadu niektorými obyvateľmi Dunajskej Stredy v rozpore so zákonom o odpadoch, sa síce nepreukázalo porušenie konkrétneho základného práva vo vzťahu ku konkrétnej osobe, **prieskumom som však zistila, že vo všeobecnosti môže byť porušované právo na priaznivé životné prostredie v zmysle čl. 44 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky.** V tomto prípade sa dlhodobo opakovala situácia, že niektorí obyvatelia Dunajskej Stredy vytvárali nelegálne skládky odpadu – pneumatík, a to vo veľkom množstve a následne tento odpad pálili. Obyvatelia, ktorých sa situácia bezprostredne nepriaznivo dotýkala, sa opakovane so žiadosťou o pomoc obracali na mesto Dunajská Streda a mestskú políciu. Príslušné orgány nedokázali zabezpečiť nápravu. Síce napríklad zvýšili obchádzky v danej lokalite a nelegálne konajúcich občanov vyzývali na upustenie od vyššie opísaných aktivít, vo veci však nezačali žiadne priestupkové konanie, nenahlásili nelegálne skládky príslušnému okresnému úradu a nezisťovali totožnosť nelegálne konajúcich osôb podľa zákona o odpadoch. Pokiaľ ide o ochranu životného prostredia, preukázalo sa, že orgány verejnej správy si neplnia svoju úlohu dostatočným spôsobom. Orgány verejnej správy podľa mojich zistení v tejto oblasti zlyhávajú, pretože nevytvorili podmienky, aby bolo možné zakročiť voči tým subjektom, ktorí nad mieru ustanovenú zákonom ohrozujú alebo poškodzujú životné prostredie, ktorého ochrana vyplýva z čl. 44 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky.

5.2 Únik pachových látok do ovzdušia

Podľa ustanovenia čl. 44 ods. 3 ústavy nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky.

Preskúmaním jedného z podnetov som zistila, že právnická osoba pri obci Vlkanová svojou prevádzkou (zhodnocovanie biologicky rozložiteľných odpadov) a spôsobom skladovania energokompostu dlhodobo spôsobovala a je možné, že aj naďalej spôsobuje, únik pachových látok do ovzdušia, ktorým negatívne zasahuje do životného prostredia a do základného práva osôb na ochranu životného prostredia. Napriek tomu, že orgány verejnej správy (najmä Inšpektorát životného prostredia Banská Bystrica, Slovenská inšpekcia životného prostredia, ústredie) vo veci riadne konali a využili svoje zákonné oprávnenia (uloženie opatrení, uloženie pokút), k trvalej náprave nedošlo. V tomto prípade ide o tú istú právnickú osobu – porušovateľa, ktorá porušuje aj základné právo podávateľov podnetu na ochranu zdravia (bližšie bod 4.2.2). Aj z výsledkov preskúmania tohto podnetu sa potvrdzuje, že orgány verejnej správy napriek tomu, že vo veciach riadne konajú v rámci svojich zákonných oprávnení, často nie sú schopné docieľiť ochranu základných práv osôb

a ani ich trvalé dodržiavanie fyzickými osobami, právnickými osobami. Ich činnosť okrem toho, že je časovo a personálne, a teda aj finančne náročná je neefektívna (bez ich zavinenia), a preto v očiach občanov neposilňuje dôveru v orgány verejnej správy a v právny štát.

6. PRÁVO NA SÚDNU A INÚ PRÁVNÚ OCHRANU (ustanovené v čl. 46 až 50 ústavy)

6.1 Právo domáhať sa svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a na inom orgáne Slovenskej republiky

Podľa čl. 46 ods. 1 ústavy sa každý môže domáhať zákonom ustanoveným postupom svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a v prípadoch ustanovených zákonom na inom orgáne Slovenskej republiky.

Podstatou tohto základného práva je právo každého na to, aby jeho záležitosť (vec) bola prerokovaná a aby o nej rozhodoval nezávislý a nestranný súd. V súlade s čl. 6 odsek 1 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd je štát nositeľom povinnosti zabezpečiť, aby o každej veci rozhodoval nezávislý a nestranný súd a v prípade, ak o nej rozhodol iný orgán, aby jeho rozhodnutie podliehalo súdnemu preskúmaniu s možnosťou súdu ho zrušiť, vrátiť. Súd alebo orgán, ktorý o veci koná a rozhoduje, môže konať iba v rozsahu a spôsobom predpísaným zákonom a zákony uplatňovať iba v medziach a v súlade s ústavou.

Porušenie tohto základného práva som konštatovala v **23 prípadoch**. Orgány, ktoré porušili toto základné právo, spolu s uvedením počtu porušení, sú uvedené v tabuľke.

Tabuľka 1

Sociálna poisťovňa	5
úrad práce, sociálnych vecí a rodiny	3
orgány územnej samosprávy	7
ostatné orgány štátnej správy	7
ostatné orgány verejnej správy	1

Sociálna poisťovňa

Sociálna poisťovňa toto základné právo porušila 1x v konaní o sirotskom dôchodku, 2x v konaní o starobnom dôchodku, 1x v konaní o invalidnom dôchodku a 1x v konaní o vyrubení penále za nezaplatené poisťné.

V troch prípadoch Sociálna poisťovňa prijala opatrenia a porušenie základného práva už odstránila. V jednom prípade (porušenie v konaní o vyrubení penále za nezaplatené poisťné) som o súčinnosť požiadala Krajskú prokuratúru v Bratislave, ktorá vo veci podala protest. V jednom prípade ešte čakám na jej stanovisko a oznámenie o prijatých opatreniach.

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny porušili základné právo domáhať sa svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a na inom orgáne Slovenskej republiky v **troch prípadoch**, a to v konaní o vrátení dávky v hmotnej núdzi, v konaní o príspevku na bývanie a v súvislosti s uplatňovaním zákona o službách zamestnanosti.

V prvom prípade Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Čadca nevydal rozhodnutie o povinnosti vrátiť dávku v hmotnej núdzi, no aj tak vykonával podávateľke podnetu zrážky z vyplácanej dávky v hmotnej núdzi. Po mojom upozornení pristúpil k náprave a rozhodnutie vo veci dodatočne vydal.

V druhom prípade Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Michalovce o podanej žiadosti o dodatočné priznanie príspevku na bývanie nerozhodol, vec vybavil len neformálnym listom. Po mojom upozornení prisľúbil vo veci vykonať nápravu hneď po tom, ako sa mu spisová dokumentácia vráti z prokuratúry, ktorá jeho postup tiež preskúmavala.

Orgány územnej samosprávy

Orgány územnej samosprávy (obce a mestá) porušili základné právo domáhať sa svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a na inom orgáne Slovenskej republiky celkovo v **siedmich prípadoch** (4x v stavebných konaniach, 1x pri rozhodovaní podľa § 5 Občianskeho zákonníka, 1x v konaní o posúdení odkázanosti na sociálnu službu a 1x v konaní o povolení odstránenia stavby). K porušeniu základného práva došlo nevydaním rozhodnutia, nepriznaním postavenia účastníka v konaní, či postupom v rozpore so zákonom.

K odstráneniu zisteného porušenia základného práva došlo v jednom prípade už počas preskúmania podnetu (priznané účastníctvo). V dvoch prípadoch prijali orgány územnej samosprávy navrhnuté opatrenia a v ostávajúcich štyroch prípadoch som ich požiadala, aby prijali preventívne opatrenia, ktorými zabránia zopakovaniu zistených nedostatkov v budúcich konaniach.

Ostatné orgány štátnej správy

Porušenie základného práva domáhať sa svojho práva na nezávislom a nestrannom súde a na inom orgáne Slovenskej republiky som konštatovala aj v **siedmich prípadoch** ďalších orgánov verejnej správy, a to okresných úradov (5 prípadov) a ministerstiev (2 prípady).

V prípade okresných úradov som porušenie základného práva zistila v postupe Okresného úradu Čadca (obnova evidencie pozemkov a právnych vzťahov k nim), Okresného úradu Banská Bystrica (obnova evidencie pozemkov a právnych vzťahov k nim), Okresného úradu Žiar nad Hronom (obnova evidencie pozemkov a právnych vzťahov k nim), Okresného úradu Senec (oprava chýb v katastrálnom operáte) a Okresného úradu Dolný Kubín (zápis osvedčenia o dedičstve do katastra nehnuteľností. V súvislosti s konaniami „ROEP“ aj o oprave chýb v katastri nehnuteľností okresné úrady urobili nápravu a porušenie práv odstránili. Posledný prípad je vo vzťahu k prijatiu opatrení naďalej v riešení, pričom Okresný úrad Dolný Kubín vo veci súčinnosť poskytuje.

Vo vzťahu k ministerstvám som porušenie tohto základného práva zistila v postupe Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky v konaní o odvolaní proti zamietavému rozhodnutiu povinnej osoby vo vzťahu k žiadosti o sprístupnenie informácie (bližšie bod 2.1). Tiež som ho zistila v postupe Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky v odvolacom konaní. Zistila som, že ministerstvo nesprávne vyhodnotilo podané odvolanie proti rozhodnutiu o vyvlastnení pozemku ako oneskorene podané. Vo veci som o súčinnosť požiadala Generálnu prokuratúru Slovenskej republiky.

Ostatné orgány verejnej správy

Porušenie základného práva domáhať sa svojho práva na nezávislom a nestrannom súde som zistila aj v **postupe Všeobecnej zdravotnej poisťovne** (udelenie súhlasu na úhradu nákladov plánovej zdravotnej starostlivosti). Všeobecná zdravotná poisťovňa vybavila žiadosť podávateľa podnetu neformálnym listom namiesto toho, aby o jeho žiadosti rozhodla podľa správneho poriadku a vydala riadne rozhodnutie so všetkými záležitosťami. Na základe môjho upozornenia Všeobecná zdravotná poisťovňa vydala internú normu, ktorá upravuje postup pri rozhodovaní o žiadostiach o udelenie súhlasu na úhradu nákladov plánovej zdravotnej starostlivosti v zmysle ustanovení Správneho poriadku.

6.2 Právo na zákonného sudcu

Podľa čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi. Príslušnosť súdu ustanoví zákon.

Zásada zákonného sudcu predstavuje v právnom štáte jednu zo základných garancií nezávislého a nestranného rozhodovania súdu a sudcu. Táto zásada je ústavnou zárukou pre každého účastníka konania, že v jeho veci bude rozhodovať súd a sudcovia, ktorí sú na to povolani podľa vopred známych pravidiel, ktoré sú obsahom rozvrhov práce upravujúcich pridelenie súdnych prípadov jednotlivým sudcom tak, aby bola zachovaná zásada pevného pridelenia súdnej agendy a aby bol vylúčený (pre rôzne dôvody a rozličné účely) výber súdov a sudcov „ad hoc“ (m. m. I. ÚS 239/04, IV. ÚS 257/07). Rozhodovanie vecí zákonným sudcom (aj súdom) je tak základným predpokladom na naplnenie podmienok spravodlivého procesu (IV. ÚS 345/09).

Podľa ustanovenia § 3 ods. 3 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení platnom a účinnom v čase vydania dotknutých pokynov (ďalej len „zákon o súdoch“), zákonný sudca je sudca, ktorý vykonáva funkciu sudcu na príslušnom súde a bol určený v súlade **so zákonom a s rozvrhom práce** na konanie a rozhodovanie o prejednávanej veci. Ak súd rozhoduje v senáte, zákonnými sudcami sú všetci sudcovia určení podľa rozvrhu práce na konanie a rozhodovanie v senáte. Podľa ustanovenia § 3 ods. 4 zákona o súdoch **zmenu** v osobe zákonného sudcu možno vykonať **len v súlade so zákonom a s rozvrhom práce**.

Preskúmaním podnetu som zistila, že po doručení návrhu na začatie konania a jeho **pridelení v podateľni náhodným výberom** pomocou technických prostriedkov došlo následne k zmene v osobe zákonného sudcu. K tejto zmene došlo na základe ustanovenia rozvrhu práce súdu, podľa ktorého v prípade, že vec, ktorá predchádza v oddelení „C“, „Cb“ a „P“ bola zastavená alebo odmietnutá v lehote 1 rok pred podaním nového návrhu a predchádzajúca vec, ako aj nový návrh majú v návrhu pôvodných účastníkov a ten istý predmet konania, je zákonným sudcom sudca, ktorý vec, ktorá predchádzala, zastavil alebo odmietol.

Podľa zákona o súdoch **k zmene zákonného sudcu** po pridelení spisu môže dôjsť z dôvodu dlhodobej, šesť týždňov presahujúcej, neprítomnosti zákonného sudcu, zmeny v obsadení súdu sudcami, výraznej nerovnomernej zaťažnosti sudcov, vylúčenia zákonného sudcu z konania a rozhodovania o pridelení veci, náhlej prekážky brániacej zákonnému sudcovi vykonávať úkony a rozhodovať vo veci.

Podľa môjho názoru Zákon o súdoch ani vykonávacía vyhláška k tomuto zákonu **nesplnomocňujú predsedu súdu**, aby rozvrhom práce, hoci aj z dobromyseľných dôvodov, zasiahol do určenia zákonného sudcu resp. **určil ďalšie dôvody**, na základe ktorých dôjde k zmene zákonného sudcu vo veci, ktorá bola pridelená na konanie a rozhodovanie konkrétnemu sudcovi náhodným výberom v súlade so zákonom.

Z pohľadu účastníkov konania došlo v dôsledku pokynu predsedu súdu po doručení návrhu na začatie konania k zmene v osobe zákonného sudcu, ktorý vo veci vydal viacero procesných rozhodnutí. Odvolací súd pritom opakovane konštatoval, že námietka účastníka konania, že v jeho veci nerozhodol zákonný sudca je opodstatnená a je potrebné zabezpečiť vrátenie spisu sudcovi, ktorému bol pridelený v podateľni náhodným výberom pomocou technických prostriedkov. Predseda súdu však ani na základe rozhodnutia odvolacieho súdu nezabezpečil vrátenie spisu zákonnému sudcovi. Naopak, pokynmi potvrdil pridelenie spisu novému zákonnému sudcovi.

6.3 Právo na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov

Podľa čl. 48 ods. 2 ústavy má každý právo, aby sa jeho vec verejne prerokovala bez zbytočných priet'ahov.

Porušenie tohto základného práva som v roku 2014 skonštatovala celkovo v **191 prípadoch**. V tabuľke bližšie uvádzam prehľad orgánov, u ktorých som porušenie tohto práva konštatovala.

Tabuľka 2

súdy	142
orgány územnej samosprávy	15
Sociálna poisťovňa	10
okresné úrady	10
úrady/Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny	6
ministerstvá	2
polícia	6

Zbytočné priet'ahy v konaní pred súdmi

V roku 2014 som skonštatovala v **143 prípadoch, že súdy porušili základné právo účastníkov konania** na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov.

Na základe doterajších zistení opätovne konštatujem, že súdy vo veľkom počte porušujú základné právo účastníkov konania na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov a situácia sa výraznejšie nezlepšuje. K zásahu do základného práva účastníkov konania žiaľ došlo aj v konaniach **vo veci starostlivosti súdu o maloletých**, ale aj v majetkových sporoch, v sporoch o vyporiadanie bezpodielového spoluvlastníctva manželov, pracovnoprávných sporoch, v súdnom exekučnom konaní a aj v trestnom konaní. Mnoho prípadov sa vyskytlo aj v odvolacích konaniach vedených na druhostupňových súdoch (krajské súdy, Najvyšší súd Slovenskej republiky).

Najviac zásahov do základného práva účastníkov konania v roku 2014 som zistila v konaní Krajského súdu v Bratislave (19 prípadov). V konaní Krajského súdu v Košiciach, Krajského súdu v Trnave a Krajského súdu v Prešove som konštatovala porušenie práva zaručeného v čl. 48 ods. 2 ústavy zhodne po 4 prípady. Z okresných súdov som najviac prípadov porušenia tohto základného práva zistila v konaní Okresného súdu BA I (16 prípadov), následne v konaní Okresného súdu BA II (7 prípadov), Okresného súdu Piešťany a Okresného súdu Malacky (zhodne po 6 prípadov) a v konaní Okresného súdu Dunajská Streda, Okresného súdu Nitra a Okresného súdu Pezinok (zhodne po 5 prípadov). V konaní Najvyššieho súdu Slovenskej republiky som zistila 6 prípadov zásahu do základných práv účastníka konania.

Súdy vo väčšine prípadov mnou navrhované opatrenia, počnúc od zavedenia organizačných zmien po napomenutie zákonného sudcu, prijali. V konaniach sa následne snažili postupovať plynulo, v mnohých prípadoch ešte počas preskúmania podnetu alebo v krátkej dobe po jeho vybavení vydali meritórne rozhodnutia. Na môj podnet vykonávali aj analýzu príčin vzniku zbytočných prietahov na súde a na jej základe prijali niektoré opatrenia. Iba ojedinele sa stalo, že súd neprijal navrhované opatrenia, prípadne mi prijatie akýchkoľvek opatrení ani neoznámil. V takom prípade vybavenie veci ďalej sledujem a ak sa preukáže, že súd pokračuje v porušovaní základného práva účastníka konania na konanie vo veci bez zbytočných prietahov, som pripravená uplatniť svoje disciplinárne oprávnenie vo vzťahu k predstaviteľom správy súdu, čo som v niektorých prípadoch už aj urobila.

Niektoré súdy mi avizovali problémy pri obsadzovaní voľných sudcovských miest alebo nedostatočný počet pridelených sudcovských miest. Uvedené prípady riešim v súčinnosti s Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky, prípadne aj s Ministerstvom financií Slovenskej republiky. (bližšie aj II. časť bod 5.)

Zbytočné prietahy v konaní orgánov územnej samosprávy

Orgány územnej samosprávy konajú vo veciach originálnej samosprávnej pôsobnosti a vo veciach preneseného výkonu štátnej správy.

V roku 2014 som v **15 prípadoch** skonštatovala zbytočné prietahy v konaniach pri prenesenom výkone štátnej správy, konkrétne v konaniach podľa zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „stavebný zákon“). Na uvedené konania sa vzťahujú lehoty podľa zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov (ďalej len „správny poriadok“), podľa ktorého v jednoduchých veciach, najmä ak možno rozhodnúť na podklade dokladov predložených účastníkom konania, správny orgán má rozhodnúť bezodkladne. V ostatných prípadoch, ak osobitný zákon neustanovuje inak, je správny orgán povinný rozhodnúť vo veci do 30 dní od začatia konania; vo zvlášť zložitých prípadoch rozhodne najneskôr do 60 dní; ak nemožno vzhľadom na povahu veci rozhodnúť ani v tejto lehote, môže ju primerane predĺžiť odvolací orgán (orgán príslušný rozhodnúť o rozklade). Ak správny orgán nemôže rozhodnúť do 30 dní, prípadne do 60 dní, je povinný o tom účastníka konania s uvedením dôvodov upovedomiť.

K zbytočným priet'ahom v konaniach dochádzalo z rôznych príčin. V niektorých konaniach boli stavebné úrady nečinné v rôzne dlhých časových obdobiach, v niektorých konaniach stavebné úrady opakovane vydávali rozhodnutia v rozpore so správnym poriadkom a v rozpore so stavebným zákonom.

V jednom prípade došlo k nečinnosti obce vo vzťahu ku konaniu o priznaní jednorazovej dávky v hmotnej núdzi. Aj tu bola obec povinná rozhodnúť v zmysle zákonných lehôt určených správnym poriadkom.

Vo všetkých prípadoch zisteného porušenia základného práva ma obce a mestá informovali o tom, že začali konať, prípadne že vo veciach už boli vydané rozhodnutia počas preskúmania podnetu. Niektoré konania boli aj právoplatne skončené. Niektoré stavebné úrady ma informovali aj o všeobecných opatreniach prijatých na eliminovanie zistených nedostatkov. Jedna vec ešte nie je doriešená a je stále v sledovaní.

Zbytočné priet'ahy v konaní Sociálnej poisťovne

Porušenie základného práva na prerokovanie vecí bez zbytočných priet'ahov som v konaniach Sociálnej poisťovne konštatovala celkovo **v 10 prípadoch** (6x v konaní o predčasnóm starobnom, resp. starobnom dôchodku, 3x v konaní o invalidnom dôchodku a 1x v konaní o úrazovej rente).

Vo všetkých prípadoch Sociálna poisťovňa nedodrжала zákonnú lehotu v zmysle zákona o sociálnej pomoci. V prípade predčasného starobného dôchodku napríklad nepristúpili k obnoveniu výplaty a doplateniu predčasného starobného dôchodku bezodkladne po tom, ako nadobudlo právoplatnosť rozhodnutie príslušného súdu o opravnom prostriedku, v prípade starobných dôchodkov nedodržali lehotu pri ich priznávaní. V prípade invalidných dôchodkov pochybenie Sociálnej poisťovne spočívalo v nedodržaní lehoty na vydanie rozhodnutia a na predloženie podaného opravného prostriedku príslušnému súdu na rozhodnutie, či pri vyhotovení lekárskeho posudku o stanovení výšky miery poklesu zárobkovej činnosti.

Vo všetkých uvedených prípadoch **Sociálna poisťovňa svoje pochybenia odstránila** buď ešte počas preskúmania podnetov a vydala potrebné rozhodnutia, resp. realizovala potrebné úkony, alebo následne po oznámení mojich zistení. V niektorých prípadoch prijala aj systémové opatrenia, aby predišla opakovaniu zistených nedostatkov (vo forme interných usmernení, porád a podobne).

Zbytočné priet'ahy v konaní okresných úradov

K nečinnosti a k zbytočným priet'ahom zapríčineným okresnými úradmi došlo celkovo **v 10 prípadoch**, a to 1x v konaní o obnove evidencie pozemkov a právnych vzťahov k nim, 2x v konaní o zápise vlastníckeho práva do katastra nehnuteľností, 3x v konaní o reštitučnom nároku a 2x v konaní o oprave chýb v katastrálnom operáte. V piatich prípadoch zo strany okresných úradov došlo k prijatiu opatrení a náprave, v piatich prípadoch podnety ešte nie sú vo vzťahu k prijímaniu opatrení ukončené.

Zbytočné priet'ahy v konaní úradov /Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny

Porušenie základného práva na prerokovanie vecí bez zbytočných priet'ahov som v konaniach úradov a Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny konštatovala celkovo **v šiestich**

prípadoch, pričom všetky sa týkali konaní o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia.

V týchto konaniach úrady, resp. Ústredie práce sociálnych vecí a rodiny sú povinné rozhodovať v zmysle zákonných lehôt určených správnym poriadkom. V skúmaných prípadoch **nebola zákonná lehota dodržaná z dôvodu presunu spisovej dokumentácie medzi úradmi** práce, sociálnych vecí a rodiny a Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny, nakoľko pre všetky žiadosti a konania o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia sa vydáva naraz len jeden komplexný posudok a existuje len jedna spisová dokumentácia. Uvedené však následne spôsobuje v praxi vznik zbytočných prietáhov v konaní, lebo úrady, resp. ústredie, nemôžu konať, ak nemajú k dispozícii spisovú dokumentáciu. Vo všetkých uvedených prípadoch došlo k odstráneniu prietáhov vydaním rozhodnutí a ústredie prisľúbilo uvedený problém v praxi riešiť lepšou organizáciou pri postupovaní spisovej dokumentácie.

Zbytočné prietahy v konaní iných orgánov verejnej správy

V menšom rozsahu dochádzalo k porušovaniu základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov ostatnými orgánmi verejnej správy (**sedem prípadov**).

V jednom prípade som zistila vznik zbytočných prietáhov v postupe Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky v súvislosti so zápisom do zoznamu znalcov. Porušenie bolo odstránené skončením konania.

V druhom prípade som zistila porušenie práva zaručeného v čl. 48 ods. 2 ústavy v konaní Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, Sekcie kontroly a inšpekčnej služby, Odbor inšpekčnej služby – Východ, v trestnom konaní, kde podávateľ bol v postavení obvineného.

Ďalšie prípady porušenia tohto základného práva som zistila vo vzťahu k obvodným oddeleniam a okresným riaditeľstvám Policajného zboru. Išlo o nedostatky v postupe orgánov v trestných konaniach, kedy tieto ostávali bez zjavného dôvodu nečinné. Vo všetkých prípadoch bola realizovaná náprava.

7. PRÁVA OSÔB SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM

Podľa ustanovenia čl. 19 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím zmluvné strany uznávajú rovnaké právo všetkých osôb so zdravotným postihnutím žiť v spoločenstve s rovnakými možnosťami voľby na rovnoprávnom základe s ostatnými, prijímú účinné a primerané opatrenia, ktoré umožnia plné využívanie tohto práva osobami so zdravotným postihnutím a ich plné začlenenie a zapojenie do spoločnosti a zabezpečia, aby:

- a) **osoby so zdravotným postihnutím mali možnosť zvoliť si miesto pobytu**, ako aj to, kde a s kým budú žiť na rovnakom základe s ostatnými **a aby neboli nútené žiť v určitom konkrétnom prostredí**;
- b) **osoby so zdravotným postihnutím mali prístup k celému spektru podporných služieb, či už domácich alebo pobytových** a ďalších komunitných podporných služieb, vrátane osobnej asistencie, ktoré sú nevyhnutné pre nezávislý život

v spoločnosti a pre začlenenie sa do nej a ktoré zabraňujú izolácii a segregácii v spoločnosti;

- c) komunitné služby a zariadenia pre širokú verejnosť boli za rovnakých podmienok prístupné osobám so zdravotným postihnutím a aby zohľadňovali ich potreby.

Preskúmaním jedného podnetu, v ktorom podávateľka podnetu namietala postup Mestskej časti Bratislava-Ružinov pri poskytovaní opatrovateľskej služby jej ťažko chorému otcovi som zistila, že **Mestská časť Bratislava-Ružinov svojim všeobecne záväzným nariadením v rozpore so zákonom o sociálnych službách výrazne obmedzila rozsah poskytovania opatrovateľskej služby**, pričom toto obmedzenie použila aj v prípade otca podávateľky podnetu, minimálne v súvislosti s jeho prvou žiadosťou o poskytnutie opatrovateľskej služby. Zároveň prijatím predmetného všeobecne záväzného nariadenia v danom znení **Mestská časť Bratislava-Ružinov prispela k vzniku situácie, kedy** ani následne po dlhšie obdobie **nebola schopná** otcovi podávateľky podnetu, odkázanému na opatrovateľskú službu, **zabezpečiť poskytovanie opatrovateľskej služby v nárokovateľom rozsahu** (nedostatok kapacít jednotlivých poskytovateľov sociálnej služby). Uvedeným konaním porušila základné právo otca podávateľky podnetu zaručené v ustanovení čl. 19 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím.

Mestská časť Bratislava-Ružinov ešte počas preskúmania podnetu pri konaní o ďalších žiadostiach otca podávateľky podnetu o poskytnutie sociálnej služby upustila od obmedzovania rozsahu poskytovania opatrovateľskej služby a následne mi prisľúbila, že pristúpi k zmene všeobecne záväzného nariadenia Mestskej časti Bratislava-Ružinov, čo aj realizovala a sporné ustanovenie o rozsahu poskytovania opatrovateľskej služby vypustila.

Na základe svojich zistení som ju tiež požiadala, aby pristúpila aj k splneniu ďalšej povinnosti – vytvoreniu takých podmienok, aby v prípade potreby zabezpečenia opatrovateľskej služby ju bola schopná kapacitne zabezpečiť u poskytovateľa v plnom rozsahu (napríklad uzatvorením zmlúv s dostatočným množstvom poskytovateľov, zriadením ďalšieho poskytovateľa sociálnej služby a podobne). Tiež som ju požiadala, aby mi oznámila kroky, ktoré realizuje za účelom zlepšenia zisteného nedostatku poskytovateľov opatrovateľskej služby, resp. neschopnosti zabezpečiť požadovanú službu v dostatočnom rozsahu, ako sa stalo v preskúvanom prípade. **Mestská časť Bratislava-Ružinov uvedené zrealizovala.**

8. PRÁVO NA ÚČINNÝ PROSTRIEDOK NÁPRAVY

Podľa ustanovenia čl. 13 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd každý, koho práva a slobody priznané týmto Dohovorom boli porušené, musí mať účinné právne prostriedky nápravy pred národným orgánom, aj keď sa porušenia dopustili osoby pri plnení úradných povinností.

S podnetom sa na mňa obrátil podávateľ, ktorý namietal ohrozenie zdravia obyvateľstva v obci Dvorianky z cestnej dopravy na ceste I/79 v dôsledku postupu, resp. nečinnosti kompetentných orgánov Slovenskej republiky, konkrétne Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky, Krajského úradu pre cestnú dopravu a pozemné komunikácie Košice (v súčasnosti Okresný úrad, odbor cestnej dopravy

a pozemných komunikácií), Útvaru vedúceho hygienika rezortu Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (v súčasnosti Úrad verejného zdravotníctva Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky) a Slovenskej správy ciest (prípád bol aj medializovaný). Nemohla som sa síce zaoberať komplexne celou vecou, nakoľko postup niektorých orgánov verejnej správy preskúmala prokuratúra, preskúmala som však podnet aspoň v tej časti, v ktorej som mohla.

Zistila som, že podávateľ sa od zodpovedných orgánov verejnej správy domáhal nápravy a ochrany pred zásahmi do jeho základných práv už viac ako tri roky. Svojimi žiadosťami, o ktorých sa opakovane preukázalo, že sú opodstatnené a oprávnené, sa domáhal odstránenia nadmerného hluku, ktorý závažným spôsobom a po dlhý čas zasahuje do jeho základných práv chránených v Ústave Slovenskej republiky – v čl. 40 (právo na ochranu zdravia), v čl. 44 ods. 1 (právo na priaznivé životné prostredie), v Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“) v čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 (právo na pokojné užívanie majetku), v čl. 13 Dohovoru (právo na účinný prostriedok nápravy pred národným orgánom).

Štát, ktorý je zmluvnou stranou Dohovoru, je nositeľom povinnosti zabezpečiť nápravu v prípade zisteného porušenia základného práva, a to nielen podľa práva, ale aj v praxi. To znamená, že má povinnosť prostredníctvom svojich orgánov zamedziť zásahu do základného práva, odstrániť jeho porušenie a podľa rozsahu a formy tohto porušenia, v odôvodnených prípadoch, porušenie aj odškodniť. V tomto prípade napriek tomu, že podávateľ na odstránenie zásahu do jeho práv využil vnútroštátne prostriedky a že príslušné orgány konštatovali nadmernú hlučnosť, a teda porušovanie jeho práv, doteraz neboli vykonané účinné formy nápravy a **prekračovanie prípustných hodnôt hluku stále pokračuje**. Z konaní, ktoré príslušné orgány viedli, a ešte vedú, je preukázané, že Slovenská správa ciest, ktorá je porušovateľom jeho základných práv bola pokutovaná a zviazaná na nápravu, ale jej pokutovanie nebolo cieľom žiadostí podávateľa. **Ich zrejším účelom bolo odstránenie porušovania základných práv, a ten sa nenaplnil.**

Z tohto dôvodu som skonštatovala, že výsledkom doterajšieho konania zodpovedných orgánov oprávnených na vykonávanie dozoru nad dodržiavaním ustanovení zákona č. 335/2007 Z. z. je, že **nedokázali poskytnúť reálnu ochranu základnému právu podávateľa na ochranu zdravia, právu na priaznivé životné prostredie a právu na pokojné užívanie majetku**. Aj keď konanie príslušných orgánov posudzujem ako plynulé a vykonávané v medziach ustanovených zákonom, **vo výsledku ho nemôžem hodnotiť ako účinný prostriedok nápravy v zmysle požiadavky a záväzku vyplývajúceho z čl. 13 Dohovoru, ktorý sa nevzťahuje iba na konanie súdov, ale vzťahuje sa aj na konanie všetkých vnútroštátnych orgánov, ktoré štát ustanovil ako právne cesty uplatňovania a vymáhania plnenia práv.**

Aj z tohto dôvodu konštatujem, že príslušné orgány verejnej správy svojim postupom porušili právo podávateľa **mať účinný prostriedok nápravy pred národným orgánom**, ktoré podľa čl. 13 Dohovoru patrí každému, koho práva a slobody priznané Dohovorom boli porušené a medzi ne patrí aj právo na pokojné užívanie majetku podľa čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Dohovoru.

Vo vzťahu k ochrane základných práv chránených našou ústavou, podľa môjho názoru, tiež platí, že ich garantovanie v právnom štáte sa môže naplniť iba tak, že zo strany

štátu bude rovnocenne zabezpečená nielen možnosť domáhať sa práv v konaní pred príslušnými orgánmi v primeranom čase a v spravodlivom procese, ale aj priznané práva reálne a v primeranom čase vymôcť a naplniť. V tomto konkrétnom prípade bola naplnená možnosť domáhať sa, ale možnosť reálne vymôcť ochranu základných práv ostala nenaplnená. Z tohto dôvodu konštatujem, že doterajším postupom uvedené orgány verejnej správy umožnili pokračovanie v porušovaní základných práv na ochranu zdravia, na priaznivé životné prostredie a na pokojné užívanie majetku.

Ministerstvu dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky som ako vecne príslušnému orgánu verejnej správy navrhla prijať opatrenia na zabezpečenie nápravy smerujúce k zefektívneniu riešenia redukcie nadmernej hlučnosti z cestnej komunikácie I/79 v obci Dvorianky pred rodinným domom č. 126 (náhradné doplnkové protihlukové opatrenia do vybudovania obchvatu, ako aj zváženie možnosti skrátenia termínu realizácie obchvatu ako definitívneho riešenia). Ministerstvo moje opatrenia čiastočne prijalo, vec ešte nie je ukončená.

9. UPLATŇOVANIE ZÁSAD (PRAVIDIEL) SPRÁVNEHO KONANIA A PRINCÍPOV DOBREJ SPRÁVY V KONANÍ ORGÁNOV

Podľa § 1 zákona o verejnom ochrancovi práv sa verejný ochranca práv podieľa na ochrane základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb pri konaní, rozhodovaní alebo nečinnosti orgánov verejnej správy, ak je ich konanie, rozhodovanie alebo nečinnosť v rozpore s právnym poriadkom alebo **princípami demokratického a právneho štátu**.

Medzi princípy demokratického a právneho štátu patrí princíp dodržiavania a ochrany základných ľudských práv a slobôd.

Medzi základné práva patria aj právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena, právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života, aj právo na ochranu pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním údajov o svojej osobe, právo nebyť diskriminovaný, právo na rovnaké zaobchádzanie, právo na súdnu a inú právnu ochranu, ktoré zahŕňa aj právo na spravodlivý proces. Vyplýva z nich zákaz hrubého, šikanózneho, nadradeného zaobchádzania s fyzickou osobou, právnickou osobou v konaní orgánu verejnej správy (moci), pretože takéto zaobchádzanie by bolo v rozpore napríklad s požiadavkou ochraňovať právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, s právom na spravodlivý proces.

Pojem „**nesprávny úradný postup**“ podľa Európskeho kódexu dobrej správnej praxe zahŕňa aj prípad, ak orgán verejnej správy nekoná v súlade s pravidlami alebo zásadou, ktorou je viazaný. Nedodržanie všeobecných zásad správneho konania alebo princípov dobrej správy v postupe a v konaní orgánu verejnej správy môže niekedy viesť až k porušeniu základného práva fyzickej, právnickej osoby. A práve to, či ich nedodržaním bol spôsobený až zásah do základného práva fyzickej osoby, právnickej osoby je zisťovanie, ktoré robí verejný ochranca práv. Pri preskúvaní podnetov však považujem za potrebné upozorniť aj na nedodržanie zásad správneho konania a princípov dobrej správy v prípade, ak ešte nedošlo k porušeniu základného práva, z preventívnych dôvodov.

Zásady (pravidlá) správneho konania sú záväzné pre všetky druhy správnych konaní bez ohľadu na to, či sú vedené podľa osobitného právneho predpisu alebo podľa všeobecného procesného právneho predpisu (zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní v znení neskorších predpisov). Patria medzi ne zásada zákonnosti, materiálnej pravdy, aktívnej súčinnosti účastníkov konania, rovnosti účastníkov konania, dvojstupňového konania, voľného hodnotenia dôkazov, informovanosti.

Princípy dobrej správy: Výbor ministrov Rady Európy v rezolúcii (77) 31 o ochrane práv jednotlivca k aktom verejnej správy **definoval minimálny štandard účastníkov** správneho konania: právo vyjadriť sa pred správnym orgánom ku skutočnému stavu veci, právo predkladať, navrhovať prostriedky, akými má byť vedené dokazovanie, právo byť informovaný pred vydaním rozhodnutia o všetkých známych skutočnostiach, ktorých sa rozhodnutie týka, právo nechať sa v konaní zastupovať a využívať prostriedky právnej pomoci, právo byť oboznámený s dôvodmi rozhodnutia, právo byť poučený o opravnom prostriedku a o postupe jeho použitia. Neskôr ich Rada Európy doplnila o odporúčanie určiť medze právnej úvahy, upraviť podmienky o prístupe k informáciám s dôrazom na princíp rovnosti, o určenie zodpovednosti orgánov verejnej správy za škodu spôsobenú nesprávnym postupom, odporučila upraviť správne postupy v konaniach, ktoré sa môžu týkať veľkých skupín osôb, upraviť pravidlá prijímania predbežných opatrení súdov, určiť zásady ukladania sankcií v správnom konaní. **Český verejný ochranca práv** formuloval princípy dobrej správy v roku 2006: princíp dodržiavania právneho poriadku, nestrannosť, včasnosť, predvídateľnosť, presvedčivosť, primeranosť, súčinnosť, zodpovednosť, otvorenosť a ústretovosť. Naopak zlú správu reprezentuje nadutosť, neprofesionalita, hrubosť, povýšenosť, nadržovanie, diskriminácia, šikanovanie, neústretovosť.

Právo na dobrú správu pred inštitúciami a orgánmi Európskej únie je podľa čl. 41 Charty základných práv prijatej v roku 2000 v Nice, ktorá sa stala súčasťou Lisabonskej zmluvy /časť II/, **základným právom občanov EÚ**. V roku 2001 Európsky parlament na základe iniciatívy Európskeho ombudsmana prijal Európsky kódex dobrej správnej praxe, ktorý má charakter pracovného nástroja pre európskeho ombudsmana pri preskúvaní sťažností na nesprávny úradný postup inštitúcií a orgánov EÚ a slúži aj na zlepšovanie činností týchto inštitúcií. Európsky kódex dobrej správnej praxe sa vzťahuje na činnosť inštitúcií EÚ.

Ovládanie a uplatňovanie zásad (pravidiel) správneho konania a princípov dobrej správy v konaní orgánov verejnej správy nie je vždy samozrejmosťou. Pre informáciu uvádzam niekoľko príkladov.

9.1 Uplatňovanie zásad (pravidiel) správneho konania

9.1.1 Konanie o priznaní štipendia a o prehodnocovaní trvania nároku naň

Stredná škola v konaní o priznaní nároku na sociálne štipendium a pri prehodnocovaní nároku naň nepostupovala podľa správneho poriadku a zásad správneho konania. Nedostatočne zisťovala skutkový stav, nezabezpečila si podklady potrebné pre posúdenie trvania nároku na sociálne štipendium a podanej žiadosti. V konaní opomenula zásadu

materiálnej pravdy. Vo svojom postupe sa riadila najmä metodickým usmernením Ústavu informácií a prognóz školstva, čo môže znamenať, že v konaní o priznaní nároku na sociálne štipendium aj iné školy nepostupujú v súlade s pravidlami správneho konania, preto som na tento stav upozornila Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky.

9.1.2 Uplatňovanie správneho poriadku podľa zákona o službách zamestnanosti

Preskúvaním viacerých podnetov som zistila závažný nedostatok v postupe úradov práce, sociálnych vecí a rodiny pri uplatňovaní zákona o službách zamestnanosti.

Zákon o službách zamestnanosti pozitívne vymedzuje, v ktorých prípadoch úrady práce konajú a rozhodujú podľa zákona o správnom konaní. Pre prípady, na ktoré sa na základe tejto úpravy (podľa ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny) nevzťahuje zákon o správnom konaní, však zákon o službách zamestnanosti (*lex specialis*) neustanovuje žiadne špeciálne procesné normy. Z toho dôvodu úrady práce konajú a rozhodujú napríklad o aktívnych opatreniach na trhu práce (vrátane priznávania, nepriznávania rôznych druhov príspevkov) výlučne na základe procesnej úpravy upravenej nie v zákone, ale v normách nižšej právnej sily, a teda v **interných rezortných normách, prípadne aj bez nich „intuitívne“ a podľa vlastnej úvahy**. Tento stav, najmä v prípadoch rozhodovania o nárokovateľných príspevkoch, je v právnom a demokratickom štáte neakceptovateľný, pretože je ním porušená základná zásada konania, zásada zákonnosti. Pre jej dodržanie je okrem zákonnej vecnej (hmotnoprávnej) úpravy potrebná aj zákonná procesnoprávna úprava. Podľa zákona o správnom konaní, ak špeciálny právny predpis použitie správneho poriadku nevyklučuje, resp. procesný správny postup neupravuje vlastnými „špeciálnymi“ ustanoveniami, mal by sa na postup v konaní vždy aplikovať zákon o správnom konaní. V tomto zmysle som navrhla opatrenia. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny mi oznámilo, že na svojom výklade trvá („nakoľko bolo zákonom o službách zamestnanosti pozitívne vymedzené uplatňovanie zákona o správnom konaní, nemajú úrady práce, sociálnych vecí a rodiny pri poskytovaní príspevkov v rámci aktívnych opatrení na trhu práce povinnosť postupovať v zmysle zákona o správnom konaní pri aplikácii ustanovení, ktoré nie sú za týmto účelom v zákone špecifikované“). Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky mi oznámilo, že „činnosť úradu pri poskytovaní príspevku, pri ktorej v súlade s § 70 ods. 1 zákona o službách zamestnanosti úrad nepostupuje podľa správneho poriadku, nemožno považovať za nesprávny alebo nezákonný postup orgánu štátnej správy ani za porušenie práva na súdnu a inú právnu ochranu“. Zároveň však ministerstvo uviedlo, že sa v nadväznosti na moje zistenia bude v budúcom období zaoberať zvážením zavedenia pôsobnosti správneho poriadku aj na postup úradov pri poskytovaní nárokovateľných príspevkov minimálne v rozsahu ustanovení správneho poriadku, týkajúcich sa priebehu konania, resp. zväží precizovanie úpravy postupu úradov pri poskytovaní nárokovateľných príspevkov priamo v zákone o službách zamestnanosti s prípadným využitím inštitútov správneho poriadku. Uvedenej problematike sa budem naďalej venovať.

9.2 Príklady zlej praxe ako opaku dobrej správy

9.2.1 Oblasť verejnej správy: Správa školstva

Podávateľka podnetu mala záujem prestúpiť na Fakultu práva Janka Jesenského Vysokej školy v Sládkovičove. Uviedla, že podala písomnú **žiadosť o prestup** spolu s dokladmi, ktorú fakulta riadne nevybavila. Fakulta uviedla, že jej boli doručené iba dokumenty „súhlas s prestupom, potvrdenie o štúdiu a výpis výsledkov štúdia“, žiadosť o prestup nie. Prieskumom sa potvrdilo, že fakulta na doručené doklady nijako nereagovala. Podávateľku nepožiadala o vysvetlenie, prípadne o doplnenie podania, ani jej doručené dokumenty nevrátila. Od 10. júla 2013 bola nečinná. Dňa 3. decembra 2013 podávateľka podnetu podala urgenciu na vybavenie svojej žiadosti o prestup. Podľa § 59 ods. 5 zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov „Vysoká škola rozhodne o žiadosti študenta inej vysokej školy o zápis na štúdium **do 30 dní od doručenia všetkých podkladov** určených k takému rozhodnutiu študijným poriadkom vysokej školy.“ V čl. 20 ods. 2 Študijného a skúšobného poriadku Fakulty práva Janka Jesenského Vysokej školy v Sládkovičove je uvedené, že „o prestupe študenta z inej fakulty alebo vysokej školy **na základe písomnej žiadosti študenta a predložených požadovaných dokladov** rozhoduje dekan“. V študijnom a skúšobnom poriadku nie je ustanovené, ktoré doklady fakulta k prestupu požaduje. Podľa informácii pracovníčky fakulty sa pri určení, ktoré podklady sú potrebné k rozhodnutiu **postupuje na základe obvyklej praxe. Je jasné, že študent z inej školy nemá možnosť vedieť, aká je obvyklá prax na tejto fakulte práva.** Škola neposkytla podávateľke podnetu dostatočné informácie, tie neobsahovali ani jej interné predpisy, so žiadateľkou nekomunikovala, nevyzvala ju na odstránenie nedostatkov podania a nepoučila ju o tom, ako to má urobiť. Týmto postupom neumožnila žiadateľke, aby mohla byť v konaní súčinná. Škola porušila zásady správneho konania, okrem toho jej postup bol neprofesionálny a nebol ústretový, a teda nebol ani v súlade s princípmi dobrej správy. Dekanovi fakulty som navrhla, aby zväžil doplnenie študijného a skúšobného poriadku fakulty o uvedenie konkrétnych dokladov, ktoré táto fakulta požaduje k rozhodnutiu o prestupe študenta z inej vysokej školy.

9.2.2 Oblasť verejnej správy: Správa školstva

Podávateľka podnetu uviedla, že v dôsledku nesprávneho postupu školy pri riešení konfliktu medzi žiakmi, ktorý sa odohral počas vyučovania v škole, bola jej synovi spôsobená psychická ujma, v dôsledku ktorej si jej syn následne siahol na život. Z dokladov, ktoré mi predložila, vyplynulo, že v súvislosti s riešením uvedenej udalosti sa už so sťažnosťami na postup pedagogických zamestnancov obrátili (spolu s manželom) na riaditeľa školy, štátnu školskú inšpekciu, na mestský úrad, odbor školstva a mládeže. Výsledkom preskúmania podnetu bolo konštatovanie, že základné právo podávateľky podnetu bolo porušené. Okrem toho som však zistila aj to, že **postup Štátnej školskej inšpekcie pri vybavovaní sťažností** podávateľky bol v rozpore so zásadami dobrej správy, lebo bol voči podávateľke odmietavý a neústretový. Inšpekcia totiž sťažnosť podávateľky riadne nevybavila. Odložila ju s odôvodnením, že vo veci prebieha trestné konanie, ale ako bolo prieskumom verejného

ochrancu práv preukázané, v čase odloženia sťažnosti tento zákonný dôvod na odloženie nebol daný.

Príslušnému Školskému inšpekčnému centru Štátnej školskej inšpekcie som navrhla, aby prijalo opatrenia pre zabezpečenie lepšej činnosti inšpekčných centier. Opatrením malo zabezpečiť, aby centrá pri vybavovaní sťažností venovali vždy náležitú pozornosť tomu, či sú skutočne vo veci dané zákonné dôvody na odloženie sťažnosti, a to tak, že v prípade, ak zistia, že prebieha trestné, či súdne konanie, si pred odložením sťažnosti dôkladne zistia a overia, či predmet trestného alebo súdneho konania je naozaj aj predmetom podanej sťažnosti.

V tomto prípade som konštatovala porušenie zásad dobrej správy aj v postupe základnej školy. Škola pri riešení žiackeho konfliktu, aj po tom, ako jej žiak spáchal samovraždu postupovala v rozpore so zásadami dobrej správy. Nebola nestranná, postupovala necitlivo, neústretovo, vo vzťahu k učiteľom obranársky a vo vzťahu k rodičom prejavila istú nadradenosť, a to sa prejavilo aj v neochote prijímať akékoľvek opatrenia na nápravu zistených nedostatkov. **Prijatie opatrení na nápravu zistených nedostatkov bolo oznámené až cestou zriaďovateľa školy.**

9.2.3 Oblasť verejnej správy: Správa školstva

Viacero podávateľov podnetov namietalo **postup a rozhodovanie o prijatí dieťaťa do materskej školy**. Namietali nerovnaké zaobchádzanie, diskriminačné podmienky na prijatie detí a celkový systém prihlasovania detí do materskej školy, proces vyhodnocovania prihlášok. Napriek nedostatku miest pre deti v materských školách nie je vytvorený poradovník, prípadne iný spravodlivý a transparentný systém rozhodovania o prijatí, neprijatí dieťaťa do materskej školy. Namietali, že rozhodnutie o prijatí resp. neprijatí dieťaťa nie je odôvodnené, nie je možné sa voči nemu odvolať a nie je zabezpečené dvojestupňové konanie. Predbežné výsledky prieskumu jednotlivých podnetov potvrdzujú existujúci neporiadok v tejto oblasti, ktorý nenasvedčuje o dobrej správe vecí verejných. Aj z tohto dôvodu už v tejto správe, ešte pred vykonaním podrobnejšieho systematického prieskumu, upozorňujem na potrebu upraviť pravidlá pre prijímanie detí do predškolskej výchovy v materských školách a poukazujem aj na to, že v zmysle Dohovoru o právach dieťaťa je štát zodpovedný za jeho dodržiavanie aj v neštátnych inštitúciách zaoberajúcich sa výchovou a starostlivosťou o deti.

9.2.4 Oblasť verejnej správy: Správa na úseku sociálnoprávnej ochrany detí a rodiny

Podávateľ podnetu namietal okrem iného aj **postup úradu práce, sociálnych vecí a rodiny vykonávajúceho funkciu kolízneho opatrovníka**. Prieskumom podnetu sa potvrdilo, že úrad práce, sociálnych vecí a rodiny nereagoval na viaceré elektronické podania podávateľa podnetu, ktoré adresoval konkrétnym pracovníkom úradu. V týchto podaniach podávateľ informoval úrad ako kolízneho opatrovníka o aktuálnych skutočnostiach, o priebehu styku s maloletým, resp. o neuskutočnení styku, žiadal usmernenia a informácie o krokoch, ktoré kolízny opatrovník vykoná v záujme ochrany práv maloletého a pod. **Nereagovanie na podania podávateľa som vyhodnotila ako postup v rozpore s princípmi**

dobrej správy, konkrétne s princípom ústretovosti. Podstatou tohto princípu je aj to, aby sa pracovníci orgánov verejnej správy správali k občanom **s rešpektom a zdvorilo a vyvinuli snahu pomôcť občanovi.** Všetkým podaniam je potrebné venovať náležitú pozornosť, riadne na ne odpovedať s výnimkou podaní opakovaných, neprinášajúcich nové skutočnosti a anonymných podaní.

9.2.5 Oblasť verejnej správy: Správa na úseku sociálneho poistenia, starobného dôchodkového sporenia

Aj tento rok sa mňa obrátilo viacero poberateľov tzv. československých dôchodkov, ktorí sa cítia diskriminovaní v dôsledku skutočnosti, že im boli priznané „čiasťkové dôchodky“ zo Slovenskej aj z Českej republiky. Pritom mnohí z nich po celý život žili a pracovali na území Slovenska, avšak vzhľadom na sídlo ich zamestnávateľa ku dňu rozdelenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky (ČSFR), sa doba ich dôchodkového zabezpečenia získaná k tomuto dňu považuje za „českú dobu“. Ak by sa im celé obdobie dôchodkového zabezpečenia zhodnotilo výlučne podľa slovenských predpisov, ich dôchodok by bol vyšší, ako je úhrn priznaných „čiasťkových dôchodkov“. Preto sa domáhajú „dorovnania“ svojho dôchodku. Navyše, ich situácia sa zhoršuje aj vzhľadom na vývoj kurzu českej koruny, v dôsledku čoho dochádza k faktickému zníženiu ich dôchodku vyplácaného z Českej republiky.

V uvedenej veci som sa obrátila na ministra práce, sociálnych vecí a rodiny. V liste, ktorý som mu adresovala, som konštatovala, že mnohí poberatelia „československých dôchodkov“ sa skutočne dostávajú do nevýhodnejšieho postavenia v porovnaní s dôchodcami, ktorým celé obdobie dôchodkového zabezpečenia Sociálna poisťovňa zhodnotila ako „slovenskú dobu“. Pritom však všetci rovnako pracovali v tom istom štáte, v ČSFR. Vyjadrila som presvedčenie, že problematiku poberateľov „československých dôchodkov“ je potrebné legislatívne riešiť, nakoľko do ich základného práva na primerané hmotné zabezpečenie podľa čl. 39 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky negatívne zasahuje okolnosť, ktorú nemohli predvídať a ktorá so spätnou účinnosťou ovplyvnila spôsob výpočtu ich dôchodku.

Minister vo svojej odpovedi uviedol, že o uvedenej situácii je informovaný. V záujme riešenia problému vykonalo ministerstvo jeho dôslednú analýzu. Výsledkom tejto analýzy bude návrh právnej úpravy, ktorá by mala spravodlivo a spôsobom, ktorý bude konformný s Ústavou Slovenskej republiky, stanoviť spôsob určovania sumy starobného dôchodku z poistenia Slovenskej republiky. Súčasne by mala byť navrhovaná právna úprava kompatibilná s ekvivalentnou právnou úpravou v Českej republike, pretože ide o nároky občanov vyplývajúce z dôchodkového poistenia získané za existencie bývalého spoločného štátu a ministerstvo považuje za dôvodné a spravodlivé, aby boli posudzované rovnako.

9.2.6 Oblasť verejnej správy: Správa na úseku sociálneho poistenia, starobného dôchodkového sporenia

Konanie v rozpore s princípmi dobrej správy som zistila aj u **Sociálnej poisťovne.** Zákon síce neustanovuje lehotu na vykonanie **zúčtovania predčasného starobného dôchodku s dávkou hmotnej núdzy a príspevkov k dávke,** no z podstaty veci vyplýva, že

Sociálna poisťovňa by mala toto zúčtovanie vykonať a zriadiť výplatu dôchodku čo najskôr po tom, ako jej príslušný úrad práce, sociálnych vecí a rodiny doručil všetky informácie potrebné k zúčtovaniu. **Nečinnosťou** pri zúčtovaní a zriadení výplaty dôchodku môže nastať situácia, že **dotknutá osoba sa ocitne bez príjmu. Včasné konanie v takýchto prípadoch považujem za dôležité v záujme ochrany práv poistencov, ktorí sú existenčne odkázaní na dôchodkové dávky.**

9.2.7 Oblasť verejnej správy: Správa na úseku štátnych sociálnych dávok, sociálnych služieb, podpory sociálneho začlenenia fyzickej osoby do spoločnosti, pomoci v hmotnej núdzi

V ďalšom podnete som zistila rozpor s princípmi dobrej verejnej správy v postupe úradu práce, sociálnych vecí a rodiny a Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny **pri komplexnom posudzovaní zdravotného stavu podávateľa podnetu.** Po zhodnotení procesu komplexného posudzovania zdravotného stavu žiadateľa, ktoré úrady realizovali opakovane v priebehu niekoľkých rokov, som konštatovala, že jeho **závery neboli dostatočne zdôvodňované a vysvetľované, chýbala im logická nadväznosť a konanie malo znaky zmätočnosti.** Orgánom verejnej správy som navrhla prijatie viacerých opatrení, ktorých realizovaním by sa postup komplexného posudzovania zdravotnej spôsobilosti žiadateľov mohol zlepšiť. Zlepšenie postupu by prospelo k dôkladnejšiemu, transparentnejšiemu a dôveryhodnejšiemu rozhodovaniu o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia žiadateľov. Žiadala som aj, aby úrady dbali na dôkladné zabezpečovanie podkladov (vrátane využívania možnosti nechať dopracovať lekársky posudok) a aby svoje rozhodnutia zrozumiteľne odôvodňovali.

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny aj Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny moje závery aj **opatrenia akceptovali a ústredie všetky moje odporúčania aj zrealizovalo a zamestnancov úradov usmernilo.**

9.2.8 Oblasť verejnej správy: Správa na úseku štátnych sociálnych dávok, sociálnych služieb, podpory sociálneho začlenenia fyzickej osoby do spoločnosti, pomoci v hmotnej núdzi

Na konanie v rozpore s princípmi dobrej verejnej správy ma podávateľ upozornil aj v súvislosti s postupom Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny Nové Zámky, a to **v súvislosti s predvolávaním poberateľov dávky v hmotnej núdzi a informovaním o sankciách v prípade nedostavenia sa.** Zistila som, že pracovníci úradu pri predvolávaní osôb nerozlišovali, či ide alebo nejde o nevyhnutnú účasť v zmysle správneho poriadku, či teda následne je alebo nie je možné uložiť predvolanej osobe sankciu, resp. či môže poberateľ dávky v hmotnej núdzi splniť povinnosť aj inak (napr. len písomnou odpoveďou, zaslaním dokladov a pod.). **Výzvy a predvolávania neboli adresné, ale bol používaný jednotný vzor. Ten však mohol svojím obsahom viesť poberateľa dávky v hmotnej núdzi do omylu ohľadom jeho povinností, možností, práv a prípadných hroziacich sankcií.** Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Nové Zámky v súčinnosti s Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny som preto požiadala o vytvorenie viacerých druhov predvolaní a o to, aby

poučili svojich zamestnancov o ich používaní a o potrebe dodržiavania správneho a adresného obsahu všetkých písomností. Predmetný podnet je zatiaľ stále **v štádiu riešenia**.

9.2.9 Oblasť verejnej správy: Správa zamestnanosti

V ďalšom z podnetov som prieskumom zistila, že **úrady práce, sociálnych vecí a rodiny** v zmysle usmernenia Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny postupovali v rozpore s princípmi dobrej správy **pri vyradovaní uchádzačov o zamestnanie z evidencie uchádzačov o zamestnanie z dôvodu nespolupráce**. Uchádzačov o zamestnanie predvolávali z rôznych dôvodov, ktoré nie sú v súlade so zmyslom a účelom zákona o službách zamestnanosti. Zákon o službách zamestnanosti neupravuje frekvenciu, rozsah, spôsob ani podmienky predvolávania uchádzačov o zamestnanie na úrady práce, sociálnych vecí a rodiny. Uplatňované postupy úradov práce sú pre občanov nepredvídateľné. Súčasná prax vytvára priestor na nejednotný postup úradov, svojvôľu jednotlivých zamestnancov, možnosti na úradné šikanovanie uchádzačov o zamestnanie, na nerovnaké zaobchádzanie s nimi. Skutočnosť, že pre uchádzačov o zamestnanie je úradný postup nepredvídateľný, ich udržiava v neistote a nie je naplnená požiadavka právnej istoty uchádzačov o zamestnanie.

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny v súčinnosti s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky som požiadala o prehodnotenie platných metodických pokynov, ktoré vydali k zákonu o službách zamestnanosti a o iniciovanie prípadnej legislatívnej zmeny. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny mi oznámilo, že v súvislosti s pripravovanou zmenou zákona o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti pripravuje aj komplexnú revíziu a úpravu interných noriem vrátane internej normy vydanéj k aplikácii zákona o službách zamestnanosti a pri tejto úprave bude presnejšie špecifikovať posudzovanie životných situácií klientov zo strany pracovníkov úradu s cieľom zabezpečiť jednotný výklad a jednotnú aplikačnú prax na všetkých úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny.

9.2.10 Oblasť verejnej správy: Vnútorňa správa, správa na úseku zabezpečovania osobného stavu obyvateľstva

Zápis cudzojazyčného mena do matriky

Podľa § 2 ods. 1 a ods. 2 zákona č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku je možné určiť viac mien, a to aj cudzojazyčných a to v súlade s tradíciou štátu, kde je takého meno obvyklé. V štátoch bývalého Sovietskeho zväzu, medzi ktoré patrí aj Ukrajina, je **stredné, tzv. otcovské meno** uznávanou tradíciou a jeho určenie je obvyklé. V písomnom vyjadrení č. SVS-OVVS2-2013/002692 zo dňa 3. decembra 2013 sa Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky odvoláva na zákon o štátnom jazyku a hovorí o zásahu do kodifikovanej podoby štátneho jazyka. Takisto odkazuje na stanoviská Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied a Ministerstva kultúry Slovenskej republiky a uvádza, že stredné – tzv. otcovské meno zaužívané v niektorých iných jazykoch, sa do slovenskej matriky nezapisuje. Zápis cudzojazyčného mena nie je spôsobilý byť v zmysle zákona o mene a priezvisku a v zmysle zákona o štátnom jazyku zásahom do kodifikovanej podoby štátneho jazyka a ochrana kodifikovaného jazyka nemôže byť v činnosti orgánov verejnej správy

postavená nad základné práva fyzickej osoby, akými sú napríklad právo na nedotknuteľnosť osoby (zahŕňajúce ochranu nielen fyzickej osobnej integrity osoby) a jej súkromia, na ochranu ľudskej dôstojnosti a ochranu mena. Podávateľ podnetu sa v tomto prípade domáha ochrany prostredníctvom verejného ochrancu práv, hoci sa môže domáhať aj súdnej ochrany. Doterajší postup orgánu verejnej správy pri vybavovaní žiadosti podávateľa predbežne hodnotím ako **zjavne nesprávny úradný postup, ktorý nezodpovedá zmyslu zákona o mene a priezvisku, ani zásadám dobrej správy**. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky vo svojom stanovisku uviedlo, že je potrebné rozlišovať meno a priezvisko a v danom prípade ide podľa ich názoru o otcovské meno a nie o priezvisko. Z tohto dôvodu, keďže Osobitná matrika pri zápise mena uplatňuje dvojmennú sústavu (meno a priezvisko), nie je možné zapisovať do verejných listín vydaných Slovenskou republikou tzv. otcovské meno.

9.2.11 Oblasť verejnej správy: Správa daní a poplatkov

V roku 2014 som preskúmala podnet, ktorý sa týkal postupu Daňového úradu Prešov. Podávateľ, ktorý sa na mňa obrátil, namietal spôsob, akým daňový úrad u tohto daňového subjektu organizuje a vykonáva daňové kontroly na zistenie oprávnenosti nároku na vrátenie nadmerného odpočtu dane, pretože ním podľa jeho vyjadrenia porušuje jeho právo na spravodlivý proces a zasahuje do jej podnikania neprimeraným spôsobom.

Podnet som preskúmala v rozsahu mojej pôsobnosti. Po preskúmaní podnetu som dospela k záveru, že daňový úrad, ako orgán daňovej kontroly, vykonávaním daňovej kontroly na zistenie oprávnenosti nároku na vrátenie nadmerného odpočtu dane z pridanej hodnoty svojím postupom neporušil základné právo na prerokovanie vecí bez zbytočných prietáhov, zaručené v čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, ani základné právo podnikat' a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť zaručené v čl. 35 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky tým, že počas daňovej kontroly podávateľovi podnetu zdržiaval nadmerný odpočet pre pochybnosti o oprávnenosti nároku naň.

Zistila som, že počas vykonávania daňovej kontroly daňový úrad, ako orgán daňovej kontroly, nepostupoval svojvoľne, pretože podľa zákona preveroval uskutočnenie deklarováných obchodov. Na to vykonal ústne pojednávanie, tuzemské dožiadania, medzinárodné dožiadania, výsluchy svedkov a ďalšie úkony. V priebehu konania mohol daňový subjekt nahliadať do spisu a v konaní sa ústne, aj písomne vyjadrovať. Mohol tiež predkladať a navrhovať dôkazy. Svoje závery daňový úrad uviedol v protokole o výsledku zistenia z kontroly na zistenie oprávnenosti nároku na vrátenie nadmerného odpočtu, s ktorým oboznámil daňový subjekt.

Daňový úrad v priebehu daňovej kontroly vykonával dokazovanie založené na medzinárodnej výmene informácií (s Maďarskou republikou) a v dôsledku toho musel daňovú kontrolu prerušiť. Vykonával však plynule všetky potrebné úkony pred prerušením konania, v priebehu jeho prerušenia, i po ňom. Orgán daňovej kontroly mal pochybnosti o uskutočnení deklarováných obchodov a dôkazy predložené daňovým subjektom ich nevyvrátili, a preto orgán daňovej kontroly zadovážoval sám ďalšie dôkazy. Robil to v súlade so svojím zákonným oprávnením a zákonnou povinnosťou.

Napriek tomu, že daňový úrad pri výkone kontroly postupoval v súlade so zákonom, daňová kontrola objektívne trvala takmer tri roky. Zákonná doba na jej vykonanie je ustanovená najdlhšie na dvanásť mesiacov, kontrola však bola počas dvoch rokov z dôvodu medzinárodného dožiadania prerušená. K predĺženiu doby vykonávania daňovej kontroly nedošlo v dôsledku zbytočných prieťahov v konaní a v dôsledku neefektívneho konania orgánu daňovej kontroly, ale v dôsledku toho, že daňový úrad čakal na informácie z medzinárodného dožiadania, ktoré potreboval na spoľahlivé zistenie skutkového stavu. Daňový úrad nebol ani počas prerušenia daňovej kontroly nečinný a za účelom získania potrebných informácií zaslal prostredníctvom Finančného riaditeľstva Slovenskej republiky viacero urgencií.

Pri preskúmaní podnetu som tiež zistila, že postup a spôsob výberu subjektu na výkon daňovej kontroly nie je zrejmý zo spisovej dokumentácie.

Aj keď som v tomto prípade nezistila porušenie základných práv, na základe mojich zistení som **odporúčala Finančnému riaditeľstvu Slovenskej republiky, aby prijalo opatrenia na zlepšenie a najmä na zrýchlenie spolupráce príslušných orgánov pri poskytovaní medzinárodnej výmeny informácií o uskutočnených a deklarovovaných obchodoch.** Tiež som odporúčala, aby Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky prijalo interný predpis, ktorým by bola daňovým úradom určená povinnosť **uvádzať v spise o daňovej kontrole záznam o postupe a o dôvode výberu daňového subjektu na daňovú kontrolu.**

9.2.12 Oblasť verejnej správy: Správa daní a poplatkov

Preskúmala som aj podnet podávateľa, ktorý namietal postup daňových orgánov a skutočnosť, že daňový orgán u daňového subjektu, ktorého je konateľom, opakovane vykonával daňovú kontrolu dane z pridanej hodnoty za rovnaké zdaňovacie obdobie.

Postup daňových orgánov, ktoré u podávateľa podnetu, ako u daňového subjektu, vykonali **viac ako dvakrát daňovú kontrolu na tú istú daň a za to isté daňové obdobie,** nemal oporu v texte zákona, ani v základných zásadách daňového a správneho konania. Daňové orgány nerešpektovali zákonom ustanovenú ochranu daňového subjektu pred opakovanými daňovými kontrolami uvedenú v ustanovení § 44 ods. 4 Daňového poriadku, v ktorom je výslovne uvedené, že daňovú kontrolu tej istej dane za to isté zdaňovacie obdobie, za ktoré už bola vykonaná, je možné vykonať u toho istého daňového subjektu iba opätovne.

Daňovému orgánu zákon ustanovuje nielen prípustnú dĺžku trvania daňovej kontroly a podmienky jej vykonávania, ale ustanovuje tiež, že po vykonaní daňovej kontroly u toho istého daňového subjektu, na tú istú daň a za to isté daňové obdobie, ju daňový orgán môže zopakovať iba výnimočne a iba opätovne, teda iba druhý raz. (§ 44 ods. 4 Daňového poriadku). V tomto prípade **daňové orgány nepostupovali v súlade so zákonom,** keď po vykonaní daňovej kontroly **ešte niekoľkokrát, teda opakovane a nie iba opätovne ako je ustanovené v zákone,** vykonávali u toho istého daňového subjektu, na tú istú daň a za to isté daňové obdobie daňové kontroly.

Preskúmaním podnetu som však zistila, že opísaný postup daňových orgánov nemal na činnosť obchodnej spoločnosti, ktorej je podávateľ konateľom, podstatnejší dopad. Daňové

kontroly sa týkali jednomesačného daňového obdobia, a teda nemali taký rozsah a intenzitu, aby dokázali spôsobiť zásah do základného práva podávateľa chráneného v čl. 20, či v čl. 35 Ústavy Slovenskej republiky. Z preskúmania podnetu tiež vyplynulo, že vykonávanie opakovanej daňovej kontroly podávateľa neobmedzilo v podnikaní a mohol slobodne vykonávať všetky činnosti. Po celý čas vykonávania opakovaných daňových kontrol sa podávateľ mohol domáhať zákonom ustanoveným postupom svojich práv, a teda postup orgánov verejnej správy nemal dopad ani na jeho základné právo na súdnu a inú právnu ochranu, ktoré je chránené v čl. 46 Ústavy Slovenskej republiky.

Podľa § 20 ods. 1 zákona o verejnom ochrancovi práv som Finančnému riaditeľstvu Slovenskej republiky oznámila, že spôsobom, akým aplikuje § 44 ods. 4 písm. c) Daňového poriadku **porušuje povinnosti ustanovené zákonom, ak v praxi pripustí u toho istého daňového subjektu opakované vykonávanie daňovej kontroly** tej istej dane a za rovnaké zdaňovacie obdobie, pretože zákon ustanovuje, v prípade potreby, iba jej **opätovné vykonanie**.

Požiadala som ho preto, aby prijalo také opatrenia, ktorými zabezpečí postup daňových orgánov v súlade s ustanovením § 44 ods. 4 písm. c) Daňového poriadku, a to **vykonanie iba opätovnej daňovej kontroly** u toho istého daňového subjektu, tej istej dane a za to isté časové obdobie **iba výnimočne, a iba z právne relevantných dôvodov**.

Podľa ustanovenia § 14 ods. 4 zákona o verejnom ochrancovi práv som zároveň **postúpila na vybavenie príslušnej okresnej prokuratúre právoplatné rozhodnutie daňového úradu, ktoré bolo vydané ako výsledok predchádzajúceho nezákonného konania** o vykonaní opakovanej, a nie opätovnej daňovej kontroly u toho istého daňového subjektu, na rovnakú daň a za rovnaké zdaňovacie obdobie.

9.3 Porušenie povinnosti ustanovenej zákonom

V roku 2014 som zistila porušenie povinnosti ustanovenej zákonom v **19 prípadoch**. Z toho ju porušili orgány územnej samosprávy – 9x, okresné úrady – 3x, ostatné orgány verejnej správy – 7x.

Zistené porušenia povinnosti ustanovenej zákonom sa týkali:

- v 5 prípadoch povinností ustanovených zákonom č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach v znení zákona č. 289/2012 Z. z. (3x orgánmi územnej samosprávy, 1x okresným úradom a 1x štátnou školskou inšpekciou)
- v 2 prípadoch povinností ustanovených zákonom č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií) v znení neskorších predpisov (1x orgánmi územnej samosprávy a 1x Zborom väzenskej a justičnej stráže),
- v 3 prípadoch povinností ustanovených zákonom č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení neskorších predpisov (2x okresnými úradmi a 1x územnou samosprávou),

- v 1 prípade povinnosti ustanovenej zákonom č. 563/2009 Z. z. o správe daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (Finančným riaditeľstvom SR),
- v 1 prípade povinnosti ustanovenej zákonom č. 223/2001 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (územnou samosprávou),
- v 1 prípade povinnosti ustanovenej zákonom č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (územnou samosprávou),
- v 1 prípade povinnosti ustanovenej zákonom č. 50/1973 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov (územnou samosprávou),
- v 1 prípade povinnosti ustanovenej zákonom č. 85/1990 Zb. o petičnom práve v znení neskorších predpisov (územnou samosprávou),
- v 1 prípade povinnosti ustanovenej zákonom č. 125/2006 Z. z. o inšpekcii práce a o zmene a doplnení zákona č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (inšpektorátom práce),
- v 2 prípadoch povinnosti ustanovenej zákonom č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov (Sociálnou poisťovňou),
- v 1 prípade povinnosti ustanovenej zákonom č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

II. POZNATKY Z PRIESKUMOV

1. O PRÁVACH DETÍ

1.1 Právo na prístup k vzdelávaniu, diskriminácia

V roku 2014 bol uskutočnený pokračujúci prieskum uplatňovania a vykonávania základného práva na vzdelanie a vzdelávanie **detí pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia, s jazykovými, kultúrnymi, sociálnymi bariérami, najčastejšie rómskej národnostnej menšiny a aj z marginalizovaného prostredia.** Nadväzoval na minuloročný prieskum o uplatňovaní práva na vzdelanie detí/žiakov, ktoré/ktorí sú príslušníkmi rómskej národnostnej menšiny so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Výsledky prieskumu z roku 2013 potvrdili porušovanie základného práva na vzdelanie detí so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami závažného systémového charakteru. To znamená, že k porušovaniu základných práv detí dochádza závažným spôsobom a je veľkého rozsahu, pretože zasahuje do základných práv mimoriadne veľkého množstva detí. Preto som využila zákonné oprávnenie verejného ochrancu práv a národnej rade som predložila tieto zistenia aj v Mimoriadnej správe z augusta 2013, ktorú som jej predložila spolu so žiadosťou o jej prerokovanie na najbližšej schôdzi národnej rady. Účelom predloženia Mimoriadnej správy bolo prijatie opatrení, tak, aby sa predišlo porušovaniu základných práv tých detí, ktoré sa mali zúčastniť zápisu do školskej dochádzky v januári 2014. Národná rada na svojej schôdzi Mimoriadnu správu verejného ochrancu práv doteraz neprerokovala, a preto ani neprijala a neiniciovala prijatie opatrení. Vo vzťahu k deťom a spoločnosti je toto najhoršie, čo sa mohlo stať, pretože **prieskumom v roku 2013 sa iba potvrdili už roky známe skutočnosti o tom,** že súčasne zákonom ustanovený školský systém neumožňuje väčšine z tých detí, ktoré sú zaradené do vzdelávania v špeciálnych školách, triedach, získať porovnateľného vzdelania s ostatnými deťmi a po ukončení základného vzdelania svojmu absolventovi neumožňuje získať úplné stredné odborné alebo všeobecné vzdelanie ukončené riadnym výučným listom, maturitnou skúškou a teda ani dosiahnutie ďalšieho vyššieho vzdelania. Prieskum potvrdil, že dieťa je do špeciálnej vzdelávacej vetvy zaradené vtedy, keď bolo psychologickým vyšetrením potvrdené jeho mentálne postihnutie a na základe informovaného súhlasu rodiča (prejav vôle rodiča vyjadrený jeho informovaným súhlasom, ktorým školy disponujú bude tiež predmetom prieskumu verejného ochrancu práv).

Prieskum potvrdil, že aj v špeciálnych školách, triedach sa učivo všetkým deťom predkladá a vysvetľuje iba v štátnom jazyku a s deťmi sa aj komunikuje v štátnom jazyku. Z toho je zrejmé, že školský systém aj v špeciálnych školách, triedach kladie na 6-ročné, podľa neho mentálne postihnuté dieťa so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami požiadavku, aby ovládalo dva jazyky. Od špeciálne kvalifikovaných osôb, ktoré s týmito deťmi pracujú a majú pracovať a **sprístupňovať im vzdelanie pre ne zrozumiteľným spôsobom,** ovládanie jazyka dieťaťa a zručnosť – dohovoriť sa s ním jemu zrozumiteľným jazykom, školský systém nepožaduje. Je to skutočne paradox existujúceho školského systému, pretože na základe výsledkov odbornej diagnostiky má potvrdené **mentálne**

zaostávanie dieťaťa, čo je dôvodom, pre ktorý je dieťa zaradené do špeciálnej vzdelávacej vetvy a zároveň aj od tohto istého šesťročného dieťaťa, o ktorom vieme, že pochádza z prostredia sociálne a často aj jazykovo vylúčeného, a teda oddelene od väčšinového obyvateľstva hovoriaceho štátnym jazykom očakáva, že bude v tomto útlom veku ovládať materinský, aj štátny jazyk. A na tomto očakávaní si školský systém postaví školské osnovy aj spôsob vyučovania, bez výnimky.

Závažným zistením, ktoré prieskum potvrdil je, že z rómskych detí pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného a vylúčeného prostredia sú do tejto špeciálnej vzdelávacej vetvy zaradené takmer všetky deti a opak – teda nezapísanie takéhoto dieťaťa do špeciálnej školy, triedy, je výnimkou. K ich neskoršiemu preradovaniu počas školskej dochádzky do riadnej vzdelávacej vetvy na základe rediagnostiky dochádza tiež iba výnimočne. Takto nastavený systém vzdelávania detí je v spoločnosti akceptovaný roky.

Problém celého tohto školského systému som videla v tom, že taký vysoký výskyt mentálnych porúch v populácii z hľadiska štatisticky normálneho rozloženia javu, nie je možný. A z toho dôvodu som sa v roku 2014 zamerala na **preskúmanie praxe diagnostikovania a na rediagnostiku detí.**

Prieskum praxe diagnostikovania a rediagnostikovania detí v roku 2014 priniesol tieto zistenia:

Potvrdil, že do špeciálnej triedy, alebo špeciálnej školy je dieťa zaradené (so súhlasom rodiča) až na základe výsledku psychologického vyšetrenia CPPPaP so záverom, ktorý potvrdil mentálne postihnutie dieťaťa.

Väčšina (14 z 21) psychologických centier (CPPPaP) v dotazníkoch uviedla, že **psychologické vyšetrenia detí sa neodlišujú.** Uviedli, že „nemôžeme robiť rozdiely medzi deťmi – klientmi.“

Ak dieťa neovláda štátny jazyk, pretože doma hovoria rómskym jazykom, **tlmočníkom pri vyšetrení dieťaťa** býva väčšinou (15 z 21 odpovedí) jeho **rodinný príslušník** (rodič, súrodenec) alebo asistent učiteľa. **Len jedna psychologička je špecialistkou a administruje testovú batériu v rómskom jazyku.**

Z odpovedí vyplynulo, že **v posledných piatich rokoch nedošlo k zmene v prístupe a v diagnostických metódach** zameraných na vyšetrenie školskej spôsobilosti detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, detí pochádzajúcich z rozdielneho kultúrneho, sociálneho, jazykového prostredia, z marginalizovanej komunity, najčastejšie z rómskej národnostnej menšiny.

Rediagnostika detí nultého ročníka je zo zákona povinná, ale prieskum potvrdil, že nie je možné zistiť, či sa vykonáva a ako sa v praxi naplňa účel § 19 ods. 6 zákona č. 245/2008 Z. z. (školský zákon). Najčastejším dôvodom rediagnostiky podľa respondentov je potreba zmeny vzdelávacej formy, nezvládanie učebných osnov, potreba individuálneho vzdelávacieho plánu, zhoršenie prospechu a správania. Vo väčšine prípadov realizuje rediagnostiku psychológ, ktorý robil prvé vyšetrenie dieťaťa. Takmer všetci respondenti (20 z 21) uviedli, že **okolnosti rediagnostiky u rómskych detí sú rovnaké, ako u ostatných detí.**

Riaditelia škôl za posledných päť rokov na piatich školách **preradili** 16 detí. Z nich 10 bolo so sociálne znevýhodneného prostredia (SZP) a 12 z rómskej národnostnej menšiny.

Vyhodnotenie zistení a navrhnuté opatrenia

Princíp rovnosti predpokladá, že v rovnakých situáciách sa bude s každým zaobchádzať rovnako, ale aj, že v nerovnakých situáciách sa bude zaobchádzať nerovnako.

Odlíšne zaobchádzanie a zákaz diskriminácie

Pre prípustnosť odlíšneho zaobchádzania musia byť splnené podmienky:

1. existencia legitímneho cieľa, ktorý štát sleduje a mieni dosiahnuť odlíšnym zaobchádzaním,
2. primeranosť pomeru medzi použitými prostriedkami a sledovaným cieľom – proporcionalita (musí predchádzať konštatovanie, že pre odlíšne zaobchádzanie existuje legitímny cieľ).

Z takto nastavených pravidiel vyplýva, že **odlišné zaobchádzanie**, v prípade, ak sa ním sleduje legitímny cieľ a vykonáva sa prostriedkami primeranými cieľu, **nie je porušením základných práv a slobôd – zákazu diskriminácie**. Prostredníctvom odlíšneho zaobchádzania môže byť napríklad vykonávané (dočasné) vyrovnávacie opatrenie, ktorým sa sleduje legitímny cieľ a uskutočňuje sa legálnymi a primeranými prostriedkami.

Rovnaké zaobchádzanie a zákaz diskriminácie

Rovnaké zaobchádzanie môže byť v niektorých prípadoch porušením práva nebyť diskriminovaný a zákazu diskriminácie. Podľa štrasburskej judikatúry je to v prípade, ak sa rovnako zaobchádza s osobami, ktorých situácia je citeľne rozdielna oproti situácii iných osôb a pri zaobchádzaní s nimi sa táto skutočnosť bez objektívnych a rozumných dôvodov nezohľadní.

Príkladom diskriminácie spôsobenej rovnakým zaobchádzaním môže byť 6-ročné rómske dieťa zo sociálne znevýhodneného prostredia, s kultúrnou, sociálnou, často aj jazykovou bariérou, ktoré prichádza z marginalizovaného spoločenstva do nového a neznámeho prostredia a zaobchádza sa s ním rovnako ako s ostatnými deťmi, ktoré sú oproti nemu v neporovnateľne inej situácii (napríklad aj pri svojej neistote v prostredí a v komunikácii a neznalosti jazyka prechádza rovnakou batériou testov školskej zrelosti ako ostatné deti, ktoré nie sú s ním v porovnateľnej situácii). Takýto postup je **diskriminačný** a má **závažné následky**, pretože výsledky testu sa stanú základom rozhodnutia o vzdelávaní tohto dieťaťa, a tým ovplyvnia celý jeho život. Má závažné dopady na celú spoločnosť.

Prieskum potvrdil, že diagnostické pracoviská nepostupujú podľa usmernenia Ministerstva školstva vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky zo 6. augusta 2013. Niektoré ho odmietajú aplikovať.

Vyššie popísaným spôsobom diagnostikovania a rediagnostikovania, pri ktorom **psychologické centrá** nezohľadňujú neporovnateľnú situáciu dieťaťa pochádzajúceho z rozdielneho kultúrneho, sociálneho, jazykového prostredia národnostnej menšiny prichádzajúceho so sociálne vylúčeného spoločenstva, často s jazykovou bariérou a zaobchádzajú s ním rovnako ako s deťmi, ktoré v takejto situácii nie sú, **porušujú základné právo tohto dieťaťa – nebyť diskriminovaný, porušujú zákaz diskriminácie**. K diskriminácii dochádza dlhodobo, ako bolo potvrdené, napríklad za posledných päť rokov k žiadnej zmene nedošlo. Z toho je zrejmé, že **v rámci štátom organizovaného**

a spoločnosťou akceptovaného školského systému dochádza k porušovaniu ústavného práva dieťaťa na osobitnú ochranu, k postupom v rozpore s najlepším záujmom dieťaťa v zmysle Dohovoru o právach dieťaťa, k diskriminácii veľkého počtu detí vo vzdelávaní. S dôsledkami na celý život dieťaťa, aj na spoločnosť, ktoré zatiaľ ignorujeme. Lenže oni tu sú.

Neexistencia odlišného zaobchádzania pri vyšetrovaní školskej spôsobilosti rómskeho dieťaťa, ktoré pochádza zo sociálne znevýhodneného prostredia marginalizovanej rómskej komunity, teda nezohľadnenie jeho sociálnej, kultúrnej a jazykovej bariéry v testoch školskej pripravenosti, v diagnostickej metodike, použitých metódach, **má nepochybne dopad na výsledky vyšetrenia a následne na zaradenie dieťaťa do školskej vzdelávacej vetvy a spôsobuje zásah do jeho práva na vzdelanie a vzdelávanie.**

Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky som odporučila, aby v krátkom čase, najlepšie bezodkladne, prijalo tieto prioritné opatrenia:

- 1. Zrušiť v špeciálnych školách variant A**, do ktorého patria žiaci s ľahkým mentálnym postihnutím. (pozri aj Stratégiu Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 prijatú v januári 2012 v oblasti výchovy a vzdelávania, kap. D. 2. 1, bod 6).
- 2. Zabezpečiť**, aby diagnostické pracoviská mali k dispozícii a používali metodiku diagnostických vyšetrení, ktorá primerane zohľadňuje schopnosti detí pochádzajúcich zo sociálne znevýhodneného prostredia marginalizovaných rómskych komunit. Zabezpečiť, aby vo svojej praxi postupovali podľa Usmernenia **Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky z augusta 2013.**
- 3. Zaviesť systematické overovanie rediagnostiky v nultých ročníkoch** tak, ako vyplýva aj z materiálu **Revidovaný národný akčný plán Dekády** začleňovania rómskej populácie **2005-2015** na roky 2011-2015, v ktorom sa v prioritě Vzdelávanie – v cieľi č. 2 v bode 2. 1. uvádza: „Zabezpečiť čo najväčšiu presnosť a dôsledne využívať kontrolný mechanizmus pri procese odbornej pedagogicko-psychologickej diagnostiky 5 a 6-ročných detí pred začiatkom ich povinnej školskej dochádzky a následne aj po absolvovaní ročnej prípravy.“
- 4. Vytvoriť štátny program špecificky zameraný na trávenie voľného času pre chudobné deti v školskom veku, zameraný na podporu ich rozvoja, financovaný zo štátnych prostriedkov.**²

Správa o výsledkoch tohto prieskumu je zverejnená na webovej stránke www.vop.gov.sk.

² pozri Zuzana Kusá. Tieňová správa o chudobe a sociálnom vylúčení v Slovenskej republike. s. 44, 2013

1.2 Dodržiavanie práv detí umiestnených v reedukačnom centre

1.2.1 Reedukačné centrá

Jednou z priorít, ktoré som si stanovila na roky 2013 a 2014 bolo aj preskúmanie dodržiavania základných práv a slobôd maloletých detí umiestnených v reedukačných centrách v Slovenskej republike.

Po tom, ako sa vo februári minulého roku na Kancelárii verejného ochrancu práv (ďalej len „Kancelária“) obrátil prostredníctvom stránky www.detskyombudsman.sk maloletý, ktorý namietal postup reedukačného centra spočívajúci najmä v používaní telesných trestov, neprimeranom používaní ochranej miestnosti a vo vyvíjaní psychického nátlaku a hrozby zo strany vychovávateľov reedukačného centra, vykonala Kancelária v roku 2013 **neohlásený prieskum celkovo v šiestich reedukačných centrách** v Slovenskej republike. Ich výsledky sú uvedené v správach o jednotlivých centrách a v súhrnnej správe a sú sprístupnené na webovej stránke www.vop.gov.sk.

Na základe prieskumov som v ich priebehu v roku 2013 reedukačným centrám odporučila prijať opatrenia:

1. Zabezpečiť, aby boli deti **umiestňované do ochranej miestnosti** iba z dôvodov, ktoré dovoľuje zákon, na nevyhnutný čas a iba takým postupom, ktorý dovoľuje zákon a preferovať alternatívne spôsoby upokojuvania detí.
2. V prípade podozrenia z použitia **telesných trestov** zo strany zamestnancov zabezpečiť, aby bolo dieťa vypočuté, aby bola jeho tvrdeniam venovaná dostatočná pozornosť a vážnosť a aby boli jeho tvrdenia náležite prešetrené, vrátane prijatia opatrení, aby sa obdobná situácia v budúcnosti nezopakovala.
3. Zabezpečiť čo najviac **otvorený režim zariadenia**, navrhnúť a zaviesť opatrenia na predchádzanie útekom, umožniť deťom denne vychádzky, zabezpečiť im aj možnosť individuálnych vychádzok, pravidelných nákupov a zabezpečiť pravidelné poskytovanie vreckového.
4. Zabezpečiť, aby deťom mohli rodičia, prípadne tretie osoby (po udelení súhlasu orgánu sociálnoprávnej ochrany alebo rodiča, ak boli umiestnené na základe žiadosti rodiča) **denne telefonovať**, a aby ich mohli rodičia, prípadne tretie osoby **denne navštevovať**. Zároveň umožniť všetkým deťom častejší prístup na **internet**.
5. Zabezpečiť, aby boli **deti informované** o záležitostiach, ktoré sa ich týkajú, aby o nich mohli komunikovať, aby im boli ich záležitosti riadne vysvetlené.
6. Aktívne hľadať možnosti na zabezpečenie individuálnej, ako aj skupinovej **práce s rodičmi dieťaťa**.
7. Snažiť sa o **zlepšenie zdravotnej starostlivosti** o deti a nezľahčovať ich zdravotné problémy.
8. Zabezpečiť deťom **dostatok hygienických prostriedkov**.
9. Pokiaľ je to možné, zabezpečiť **vzdelávanie niektorých detí mimo zariadenia**.
10. Pokiaľ je to možné, umožniť všetkým deťom, ktoré majú záujem, **výučbu cudzieho jazyka**.

V mesiacoch marec – máj 2014 Kancelária uskutočnila neohlásene a opakovane prieskumy na zistenie, ako reedukačné centrá realizujú opatrenia vo svojej praxi.

S odstupom roka som skonštatovala, že opatrenia prijaté v reedukačných centrách v priebehu prieskumov priniesli **pozitívne zmeny**. Najvýraznejšie zmeny uskutočnilo Reedukačné centrum Hlohovec.

V tejto súvislosti oceňujem najmä to, že aj toto centrum zaviedlo **vnútornú diferenciáciu v rámci jednotlivých výchovných skupín**, čo znamená, že na základe dosiahnutých výsledkov správania zaraďujú chovancov do jedného z troch režimov – do otvoreného, polootvoreného a uzavretého.

V otvorenom režime majú chovanci najviac rôznych výhod – voľný pohyb v priestoroch zariadenia, viac vychádzok (aj individuálnych), mimoriadne prázdniny, častejší prístup na počítač, možnosť chodiť na brigády a pod. V centre došlo k **posilneniu psychologickej pomoci pre chovancov, k zvýšeniu kontroly zamestnancov**, aby sa neopakovali nežiaduce javy z minulosti. **Toto centrum urobilo v priebehu roka veľký posun vpred.**

Prieskum plnenia opatrení v Reedukačnom centre Zlaté Moravce preukázal, že v oblasti zabezpečovania výchovy maloletých matiek s ich deťmi centrum niektoré opatrenia prijalo formálne, ale neboli zavedené do jeho praxe.

1.2.2 Systémové nedostatky reedukácie detí

Na základe získaných poznatkov z prieskumov v roku 2013 a v roku 2014 som v **súhrnnej správe** vyhodnotila **systém reedukácie detí uplatňovaný v našej krajine z hľadiska jeho dopadu na základné práva detí prechádzajúcich reedukáciou a na ochranu ich základných práv**. Na odstránenie zistených nedostatkov, ktoré sú systémovou chybou a majú dopad na základné práva detí, nestačí vôľa reedukačného centra a jeho zriaďovateľa, ale je potrebné prijať systémové opatrenia na celoštátnej úrovni. Uvádzam zhrnutie najzávažnejších systémových nedostatkov reedukácie:

1. Reedukácia detí sa v Slovenskej republike vykonáva iba formou ústavnej výchovy

Teda v rámci kolektívnej výchovy a režimu ústavného poriadku. Pre tieto deti nemáme inú alternatívu.

2. Nesprávny postup pred podaním návrhu na nariadenie ústavnej výchovy

Dieťa nemusí byť diagnostikované a odborne sa **nezisťuje aký je preň najvhodnejší spôsob reedukácie**. S maloletým sa málo komunikuje a neposkytujú sa mu informácie o veciach, ktoré sa ho týkajú.

3. Umiestnenie dieťaťa do konkrétneho reedukačného centra

Neriadi sa jeho potrebami, záujmami, vlohami (veď sa ani nezisťujú), jeho doterajším vzdelaním, ale prioritne tým, **v ktorom centre je v čase rozhodovania súdu voľné miesto**. Maloletý býva zriedkakedy vypočutý v konaní, jeho názoru sa neprikladá náležitá pozornosť. Inštitucionálne záujmy sa kladú nad záujmy dieťaťa.

4. Používanie ochrannej miestnosti

V rámci ústavnej výchovy a reedukácie dieťaťa sa aj v súčasnosti ako výchovný (?) nástroj na upokojenie dieťaťa používa jeho zavretie v izolácii (uväznenie na samotke), v uzamknutom priestore pripomínajúcom celu, a to **v zákonom povolenom** trvaní až na 24 hodín. A bez určenia frekvencie používania tohto výchovného (?) opatrenia.

5. Vzdelávanie detí v reedukačných centrách

Z prieskumu v reedukačných centrách, ale aj zo stanovísk súdov vyplýva, že v Slovenskej republike sa pri zaradovaní detí v stredoškolskom veku do reedukačných centier neberie do úvahy ich predchádzajúce štúdium, prípadne ich schopnosti a potenciál študovať určitý typ školy, alebo určitý odbor. Deti navštevujúce strednú školu (alebo tie, ktoré by mali nastúpiť na stredoškolské štúdium), **nemajú väčšinou možnosť vybrať si odbor štúdia (po dohode so zákonnými zástupcami), ale je im pridelený podľa toho, do ktorého reedukačného centra sú umiestnené (kde je voľné miesto). Po umiestnení dieťaťa do reedukačného centra musí dieťa navštevovať ten odbor, ktorý mu reedukačné centrum prideli.** Niektoré odbory majú nízku uplatniteľnosť na trhu práce. Reedukačné centrá nemajú vytvorené materiálne podmienky na prípravu v odbore, dielne nemajú prístrojové a materiálové vybavenie. Väčšina detí absolvujúcich stredoškolské vzdelávanie v reedukačnom centre nemá možnosť učiť sa cudzí jazyk (ani všetky deti navštevujúce základnú školu v reedukačnom centre nemajú rovnakú možnosť učiť sa cudzí jazyk).

Poskytované vzdelávanie je zjavne nižšieho štandardu, než je poskytované ostatným deťom mimo centier a tým môže dochádzať k porušovaniu viacerých základných práv týchto detí – nielen ich práva na vzdelávanie. Pokiaľ nie je reedukačné centrum schopné poskytnúť určitým deťom vzdelávanie primerané jeho potenciálnym (nie momentálnym) schopnostiam, malo by mu umožniť vzdelávanie v škole mimo zariadenia, to sa deje zriedkavo.

6. Stravovanie detí v reedukačných centrách

Systémové nedostatky boli zistené aj v súvislosti so stravovaním detí. Vo svojich správach o prieskume dodržiavania základných práv a slobôd maloletých detí umiestnených v reedukačných centrách som upozornila na to, že deti nemajú dostatok stravy a oprávnené sa sťažujú na hlad. Už po prvých zisteniach som v roku 2013 odporučila Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, aby urýchlene v rezortnej vyhláske **zvýšilo finančný normatív na celodennú stravu poskytovanú deťom v špeciálnych výchovných zariadeniach tak, aby mohla byť deťom poskytovaná riadna výživa.** V auguste 2013 a opätovne v máji 2014 som požiadala aj ministra financií Slovenskej republiky o zohľadnenie tejto nevyhnutnej požiadavky pri zostavovaní štátneho rozpočtu, vôbec nereagoval.

V tejto súvislosti sa podarilo dosiahnuť určité zlepšenie začiatkom roka 2014, **kedy bývalý minister školstva navýšil rozpočet pre reedukačné centrá na rok 2014 oproti predchádzajúcemu obdobiu o 10 %.** Následne nový minister školstva (už tiež bývalý) od septembra 2014 zvýšil aj finančný normatív na stravu.

7. Práca s rodinou detí umiestnených v reedukačných centrách

Podľa školského zákona je účelom reedukácie dieťaťa vrátiť ho do pôvodného prostredia. Napriek tomu počas pobytu dieťaťa v reedukačnom centre zároveň nikto

nepracuje systematicky s jeho rodinou, aby dieťa po svojom návrate nevkĺzlo do predchádzajúcich vzorcov správania z dôvodu zlyhania zo strany rodičov. Aj minister školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky vo svojom stanovisku uviedol, že reedukačné centrá sa snažia o pravidelnú spoluprácu s rodinami detí, avšak často narážajú na nezáujem zo strany rodičov. Ďalej uviedol: „Bolo by vhodné, aby sociálna kuratela viac pracovala s rodinou, viac sa zaujímal o rodinné prostredie detí, aby sa po skončení reedukácie mohli vrátiť do vopred pripraveného prostredia so zohľadnením výsledkov jeho prevýchovy“.

Aby boli vytvorené predpoklady na splnenie zákonom ustanoveného účelu reedukácie, ktorý je zároveň dôvodom legitimizujúcim zásah štátu do základného práva dieťaťa na slobodu, je **práca s rodinou dieťaťa v ústavnej výchove rovnako dôležitá ako práca s dieťaťom**.

8. Starostlivosť o zamestnancov reedukačných centier

Dôležitým systémovým nedostatkom je aj **nestarostlivosť o odbornú prípravu zamestnancov reedukačných centier**. Špeciálne výchovne zariadenia sú preto špeciálne, že deti v nich umiestnené potrebujú osobitný pedagogický a výchovný prístup. **Zamestnanci v reedukačných centrách v rozhovoroch uvádzali, že im chýbajú odborné školenia týkajúce sa motivovania detí, ich výchovy, zvládania agresivity detí a pod.** Školenia, ktoré najčastejšie absolvovali, sa týkali protidrogovej prevencie. Okrem týchto školení v niektorých reedukačných centrách zamestnanci spomínali len interné školenia a porady, na ktorých riešia, ako zvládnuť agresivitu detí a vzniknuté problematické situácie.

9. Nevyhodnocovanie napĺňania účelu reedukácie a ľahostajnosť k jej výsledkom

Výsledky reedukácie nezisťuje žiadny orgán a žiadny orgán ich ani nevyhodnocuje. Nevieme, aká je miera socializácie detí, ktoré prešli reedukáciou v takej podobe, ako ju roky uskutočňujeme v Slovenskej republike, a teda nemôžeme vedieť ani to, či sa uplatňovaním tohto spôsobu reedukácie skutočne napĺňa účel obmedzenia slobody maloletého umiestneného v ústavnej výchove – v reedukačnom centre (čl. 5 ods. 1 písm. a Európskeho dohovoru).

Na základe týchto zistení som už v priebehu roka 2013 a aj 2014 navrhovala **Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky:**

- 1. Urýchlene zvýšiť finančný normatív** na celodennú stravu poskytovanú deťom v špeciálnych výchovných zariadeniach tak, aby mohla byť deťom poskytovaná riadna výživa.
- 2. Prehodnotiť** systém zaraďovania detí do reedukačného centra vzhľadom na jeho dopad na vzdelávanie dieťaťa, jeho budúcu profesiu a jeho uplatnenie v živote a prehodnotiť, či je v špeciálnych výchovných zariadeniach dodržiavané právo detí na vzdelanie v dostatočnej kvalite.
- 3. Prehodnotiť** opätovné zavedenie diagnostiky detí v diagnostických centrách pred ich umiestnením do reedukačného centra.
- 4. Zriadiť** v reedukačných centrách oddelenia alebo zriadiť samostatné RC, ktoré by fungovali

v rôznych režimoch - v otvorenom, v ochrannom alebo v režime so zvýšenou starostlivosťou, aby bola zabezpečená diferenciácia detí podľa ich potrieb.

5. **Zabezpečiť** zamestnancom reedukačných centier príslušné odborné školenia.
6. **Navrhnuť** systém spolupráce so zdravotníckymi zariadeniami (s pomocou Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky) v súvislosti so zabezpečením primeranej zdravotnej starostlivosti o deti v reedukačných centrách.
7. **Navrhnuť** systém spolupráce s úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny (s pomocou Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky) na zabezpečenie podpory a pomoci dieťaťu po opustení reedukačného centra.

2. PRÁVA MLADISTVÝCH VO VÝKONE TRESTU

2.1 Dodržiavanie základných práv a slobôd mladistvých umiestnených v Ústave na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých, Sučany

V marci 2014 som na základe vlastnej iniciatívy poverila Kanceláriu vykonaním prieskumu dodržiavania práv mladistvých, ktorí sú umiestnení v ústave na výkon trestu odňatia slobody. Dňa **10. a 11. apríla 2014** uskutočnila Kancelária **svoj neohlásený prieskum** v Ústave na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých v Sučanoch (ďalej len „ústav“), ktorý je **v súčasnosti jediným ústavom v Slovenskej republike, ktorý slúži na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých páchatel'ov trestných činov** (ďalej len „mladiství“). V čase vykonávania prieskumu v ňom vykonávalo trest odňatia slobody **53 mladistvých vo veku 16 až 18 rokov**.

Počas neohláseného prieskumu zamestnanci Kancelárie bez prítomnosti zamestnancov ústavu uskutočnili rozhovory so všetkými mladistvými, ktorí sa nachádzali v ústave, urobili prieskum priestorov ústavu, ubytovacej časti, jedálne, iných spoločných priestorov a interiérov, preskúmali potrebné písomnosti a doklady a uskutočnili rozhovory s riaditeľom ústavu, vedúcim výkonu trestu, zástupcom vedúceho výkonu trestu, pedagógmi, psychologičkami, referentmi režimu, sociálnou pracovníčkou. Prieskum **bol zameraný na zisťovanie podmienok výkonu trestu mladistvých a dodržiavanie ich základných práv v bežnej praxi ústavu**.

Na základe vykonaného prieskumu som dospela k nasledujúcim zisteniam:

1. Právo na slobodu a osobnú bezpečnosť

Všetci mladiství sú umiestnení v ústave na základe rozhodnutia súdu v trestnom konaní o vine a treste, na základe ktorého im bola určená povinnosť vykonať trest odňatia slobody. Na základe toho možno konštatovať, že v prípadoch týchto mladistvých ide o „**zákonné uväznenie po odsúdení príslušným súdom**“ podľa čl. 5 ods. 1 písm. a) Európskeho Dohovoru.

Pre konštatovanie, že nedošlo k porušeniu základného práva maloletého na osobnú slobodu a bezpečnosť musia byť splnené dve podmienky. Nestačí splniť, že maloletému bola sloboda obmedzená na základe zákonného rozhodnutia, ale musí byť naplnený aj účel trestu u mladistvého. Z toho vyplýva, že, ak by sa vykonávaním reálnej

praxe v ústave (nie v jeho písomných materiáloch) nenaplnil výchovný účel, potom by dochádzalo k porušeniu práva maloletého na osobnú slobodu. V takomto prípade by sa totiž čl. 5 ods. 1 písm. a) Európskeho Dohovoru, v zmysle čl. 18 Európskeho Dohovoru neaplikoval správne a úplne. Podľa článku 18 obmedzenia, ktoré tento Dohovor pripúšťa a pre uvedené právo a slobodu nesmú, sa využívať na iný účel, než na ten, na ktorý boli určené.

V prípade mladistvých umiestnených vo výkone trestu odňatia slobody je možné obmedziť ich osobnú slobodu **predovšetkým na účely jeho výchovy na riadneho občana.**

Výkon trestu má v zmysle trestného poriadku aj iný účel (predchádzanie protiprávnych činov a primerane chrániť spoločnosť), výchovný účel je však v zmysle zákonnej dikcie primárny.

Vykonaným prieskumom neboli zistené nedostatky, ktoré by mali takú intenzitu, aby mohli závažným spôsobom narušiť účel, pre ktorý sú mladiství umiestnení v ústave na výkon trestu odňatia slobody. Ústav je dobre vedený, je organizovaný tak, aby naplnil svoje poslanie v daných podmienkach čo najlepšie.

Prieskum potvrdil, že celková atmosféra v ústave a prevažujúci prístup k mladistvým vytvárajú predpoklady pre osobnostný a sociálny rozvoj mladistvých. Na základe toho som konštatovala, že v tomto prípade obmedzenie slobody mladistvých spĺňa svoj výchovný účel.

2. Právo na dôstojnosť a na dôstojné zaobchádzanie

Za neľudské zaobchádzanie možno označiť také zaobchádzanie (štátneho orgánu) s inou osobou, ktoré je motivované zámerom spôsobiť jej utrpenie, je premyslené, používané bez prestávky po dobu mnohých hodín a buď spôsobí obeti skutočné ublíženie alebo intenzívne psychické a fyzické utrpenie.

Za ponižujúce zaobchádzanie sa považuje také správanie (štátneho orgánu), ktoré mohlo vyvolať pocity strachu, úzkosti, menejcennosti a bolo spôsobilé ju pokoriť a ponižiť. Pokorenie musí dosahovať určitú závažnosť, aby bolo možné konanie, ktoré ho spôsobilo, alebo spôsobuje, považovať za ponižujúce.

V oboch prípadoch ide o takéto konanie vtedy, ak presahuje hranice daných foriem legitímneho zaobchádzania, či trestu.

Prieskum potvrdil, že prax pri ukladaní disciplinárnych trestov vychádza zo zákonom stanovených pravidiel. Mladiství sa na prísnosť, resp. nespravodlivosť zamestnancov pri ukladaní disciplinárnych trestov nestážovali. Zamestnanci používajú primárne alternatívne spôsoby riešenia konfliktov (rozhovory, terapie), k používaniu cely bezpečnostného režimu dochádza iba v prípade, ak je to nevyhnutné napr. v záujme ochrany iných osôb (v prípade šikany). Prieskum taktiež nepreukázal prípady fyzických trestov voči mladistvým zo strany zamestnancov.

Problematickým je disciplinárny trest vykonaný umiestnením na uzavreté oddelenie, ak je doň umiestňovaný mladistvý sám. Fakticky to znamená **samoväzbu** (aj keď to nevyplýva priamo z rozhodnutia o disciplinárnom treste) a takéto zaobchádzanie by za určitých okolností mohlo naplniť znaky porušenia článku 3 Európskeho dohovoru. Z rozhovorov počas prieskumu však vyplynulo, že sa takýmto situáciám ústav snaží predchádzať, čo vnímam pozitívne.

3. Právo na vzdelanie

Právo na vzdelanie v sebe zahŕňa nielen právo na prístup k vzdelaniu, ale aj poskytovanie vzdelávania v určitej kvalite a za rovnakých podmienok, teda vzdelávanie bez akejkoľvek diskriminácie.

Pozitívnym záväzkom štátu je zabezpečiť prístup k vzdelávaniu pre každého a za rovnakých podmienok. **Skutočnosť, že mladistvý bol na základe rozhodnutia súdu umiestnený do výkonu trestu odňatia slobody, nemôže mať negatívny dopad na jeho právo na vzdelanie.** Naopak, týmto sa zvyšuje pozitívny záväzok štátu, aby garantoval deťom, ktoré pochádzajú z prostredia, ktoré im neposkytlo primeranú rodinnú starostlivosť, alebo ktoré v úvodných rokoch svojho života nezvládli svoje správanie, poskytovanie vzdelávania, ktoré je porovnateľné so vzdelávaním ostatných detí a tiež, aby im bolo poskytované porovnateľným spôsobom ako ostatným deťom v ich veku.

Z právnej úpravy uvedenej v školskom zákone vyplýva, že princípy výchovy a vzdelávania, ako napríklad **princíp rovnocennosti a neoddeliteľnosti výchovy a vzdelávania**, aj vyvážený rozvoj všetkých stránok osobnosti dieťaťa, sa vzťahujú na vzdelávanie všetkých detí, a teda aj všetkých vzdelávateľov, na ktorých sa školský zákon vzťahuje, a teda aj na tento ústav.

Z prieskumu vyplynulo, že ústav spolupracuje so základnou školou a tromi strednými školami. Mladiství majú možnosť získať aj vzdelanie s maturitou. Na vysvedčení sa nesmie uvádzať, že žiak bol vzdelávaný v ústave. Školu nenavštevujú všetci odsúdení, avšak ústav poskytuje tým, ktorí do školy nechodia, kurz na doplnenie základného vzdelania.

Z uskutočneného prieskumu vyplýva, že právo na vzdelanie je pre mladistvých v ústave zabezpečené.

4. Právo na riadnu výživu

Peňažné limity na prípravu stravy pre obvinených a odsúdených vo väzenskej kuchyni sú stanovené Rozkazom ministra spravodlivosti Slovenskej republiky č. 6/2011 o peňažných limitoch na prípravu stravy v Zbore väzenskej a justičnej stráže. Týmto predpisom je pre mladistvých nastavený finančný limit 2,61 eura na deň.

Z prieskumu vyplynulo, že väčšina mladistvých nie je spokojná s množstvom poskytovanej stravy a že v ústave **často hladujú**. Mladiství si síce majú možnosť doplniť stravu nákupom v ústavnom bufete, sú však odkázaní na to, či dostanú peniaze od svojich rodičov. Ako vyplynulo z rozhovorov s mladistvými, väčšina z nich pochádza zo sociálne slabších rodín a peniaze od svojich rodičov nedostáva. To, že sa mladiství sťažujú na hlad, pripustili aj zamestnanci ústavu.

Skonštatovala som, že takto nastavenú výživu mladistvých, za ktorých riadnu výživu prevzal na seba zodpovednosť štát, považujem za porušovanie ich práva na riadnu a zdravú výživu a za nesplnenie záväzku, ktorý pre Slovenskú republiku vyplýva z čl. 27 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa.

5. Právo na prístup k zdravotníckym službám

Podľa článku 24 Dohovoru o právach dieťaťa štáty, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru uznávajú právo dieťaťa na dosiahnutie najvyššie dosiahnuteľnej úrovne

zdravotného stavu a usilujú o zabezpečenie toho, aby žiadne dieťa nebolo pozbavené svojho práva na prístup k takým zdravotníckym službám.

Z vyjadrení detí, ako aj z vyjadrení zamestnancov reedukačného centra vyplýva, že právo mladistvých na prístup k zdravotníckym službám je v ústave dodržiavané.

6. Právo na kontakt s rodinou a inými osobami

Kontakt s rodinou a blízkymi osobami je zabezpečený prostredníctvom návštev, telefonického spojenia a písomnej korešpondencie. Mladiství majú povolené návštevy raz týždenne. V prípade, ak majú finančné prostriedky, môžu telefonovať blízkej rodine z telefónnych automatov. Písomný styk nemajú obmedzený.

Pozitívne vnímam skutočnosť, že v prípade potreby je možné uskutočniť návštevu mimo určeného termínu. Pozitívne vnímam aj to, že v prípade, ak mladistvý nie je dlhšiu dobu v kontakte s rodinou, sociálna pracovníčka telefonuje rodine alebo kontaktuje sociálnych kurátorov.

Z prieskumu vyplynulo, že realizácia práva mladistvých na kontakt s blízkymi osobami je v ústave zabezpečená.

7. Právo na súkromie

Z prieskumu vyplynulo, že mladiství majú v ústave poskytnuté dostatočné súkromie. Vzhľadom na nenaplnené kapacity ústavu majú nadštandardný ubytovací priestor, majú uzatvárateľnú skrinku na izbe, môžu si uschovať osobné veci. Balíky sú po novele zákona obmedzené, takéto obmedzenie však považujem vzhľadom na účel (ktorým je ochrana pred doručovaním nepovolených predmetov) za legitímne. Osobné prehliadky sú vykonávané v zákonných medziach a v nevyhnutných prípadoch. Izby, na ktorých sú mladiství ubytovaní, nie sú monitorované kamerami.

Na základe zistení z prieskumu konštatujem, že právo na súkromie mladistvých sa v ústave dodržiava.

8. Právo na vyhovujúce hygienické podmienky

Z prieskumu vyplýva, že mladistvým sú v ústave poskytované hygienické potreby. Hygienu môžu mladiství vykonávať kedykoľvek v umyvárke, sprchovať sa môžu dvakrát do týždňa, v prípade potreby aj častejšie.

Konštatujem, že právo mladistvých na vyhovujúce hygienické podmienky sa v ústave dodržiava.

Na základe zistení, ktoré vyplynuli z vykonaného prieskumu som skonštatovala, že ústav na výkon trestu odňatia slobody pre mladistvých poskytuje mladistvým v rámci možností, v ktorých pôsobí, vhodné výchovné prostredie a pôsobí tak, aby ich základné práva boli napĺňané.

Prípad, v ktorom som zistila **riziko porušovania práva na dôstojnosť (v oblasti výkonu disciplinárnych trestov v uzavretom oddieli bez ďalšej osoby), je možné riešiť zmenou praxe v ústave tak, aby rozhodovanie o disciplinárnom previnení a výkon tohto rozhodnutia v rámci zákonných lehôt brali na zreteľ zákonný zákaz samoväzby a aby dodržiavanie tohto zákazu nebolo len formálne.** Riaditeľka ústavu som vyzvala, aby zabezpečil v ústave takú prax, ktorá v súvislosti s rozhodovaním o disciplinárnych

previneniach bude dôsledne zohľadňovať účel právnej úpravy, ktorej obsahom je **zákaz samoväzby**.

Prípady, v ktorom som zistila **porušenie základného práva v oblasti výživy, má systémový charakter a presahuje možnosti nápravy z úrovne ústavu**.

Schvaľovanie výšky peňažných limitov na prípravu stravy pre mladistvých, umiestnených v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody, je **v kompetencii ministra spravodlivosti Slovenskej republiky**. **Požiadala som ho**, aby urýchlene zvýšil tento peňažný limit tak, aby mladistvým mohla byť poskytovaná riadna výživa.

Minister spravodlivosti Slovenskej republiky mi listom zo dňa 26. septembra 2014 oznámil, že v záujme skvalitnenia podmienok racionálnej výživy mladistvých, ako osobitnej skupiny väznených osôb vo vývoji, sa **rozhodol navýšiť peňažný limit na prípravu stravy pre mladistvé väznené osoby o 10% s účinnosťou od 1. januára 2015**.

3. PRÁVA OSÔB SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM

Pracovníkom Kancelárie som uložila, aby v rámci preskúmania všetkých podnetov automaticky pri návšteve orgánov verejnej správy zisťovali aj bezbariérovosť vstupu do budovy. Zabezpečenie **bezbariérového prístupu** do budov inštitúcií verejnej správy zisťovali pracovníci Kancelárie v období **od 1. marca 2014 do 30. septembra 2014** pri vykonávaní prieskumov v rámci priorit, ako aj pri vybavovaní podnetov osobnou návštevou orgánov verejnej správy.

Cieľom prieskumu bolo zisťovanie, **či a akým spôsobom** je zabezpečený bezbariérový prístup **do budovy** sídla inštitúcie verejnej správy. Právnicki však zisťovali aj možnosti zabezpečenia bezbariérového prístupu **v budovách** inštitúcií verejnej správy.

Výsledky prieskumu a zistené skutočnosti som oznámila orgánom verejnej správy, ktoré pracovníci Kancelárie navštívili. Orgány verejnej správy, ktoré nemajú zabezpečený bezbariérový prístup, som požiadala o stanovisko k zisteným skutočnostiam. Taktiež som ich požiadala o poskytnutie informácie, či sa v budove sídla inštitúcie nachádza aspoň jedno sociálne zariadenie pre osoby s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie.

Analýzou predložených správ a doručených stanovísk som zistila, že z celkového počtu 46 inštitúcií verejnej správy, ktoré navštívili pracovníci Kancelárie, **má vchod do budovy zabezpečený dostatočným bezbariérovým prístupom 36 inštitúcií**.

Dostatočne zabezpečený bezbariérový prístup do budovy **nemá 10 inštitúcií**.

Vnútri v budove má zabezpečený bezbariérový prístup 23 inštitúcií. Bezbariérový prístup je zabezpečený väčšinou **výtahmi**. **Vnútri v budove nemá zabezpečený bezbariérový prístup 11 inštitúcií**. Ďalej som zistila, že v 10 inštitúciách sa nenachádza ani jedno sociálne zariadenie pre osoby s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie.

Dve inštitúcie sa v prvej polovici roka 2015 majú presťahovať do budovy, v ktorej bude zabezpečený bezbariérový prístup a sociálne zariadenie pre osoby s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie. Jedna inštitúcia v súčasnosti hľadá vhodnú nehnuteľnosť, v ktorej bude zabezpečený bezbariérový prístup. Riaditeľ jednej inštitúcie mi oznámil, že uvažuje o presťahovaní do iných priestorov (inej budovy), v ktorých by mal byť zabezpečený bezbariérový prístup. Jedna inštitúcia uvažuje o rekonštrukcii, ktorej súčasťou bude aj zabezpečenie bezbariérového prístupu. Riaditeľ jednej inštitúcie mi oznámil, že v súčasnosti

sa spracováva projektová dokumentácia k rekonštrukcii a modernizácii objektu, súčasťou ktorej je aj vybudovanie bezbariérového vstupu do budovy a vybudovanie sociálneho zariadenia pre osoby s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie.

Sedem inštitúcií mi oznámilo, že požiadali (alebo požiadajú) príslušný útvar ministerstva alebo príslušný samosprávny kraj o prijatie opatrení a poskytnutie finančných prostriedkov na zabezpečenie bezbariérového prístupu a vybudovanie (úpravu) sociálneho zariadenia pre osoby s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie.

4. PRÁVA STARŠÍCH OSOB – PRÍSTUP K NIEKTORÝM SLUŽBÁM

Verejný ochranca práv sa okrem podnetov prichádzajúcich od jednotlivých osôb po prvýkrát z vlastnej iniciatívy zaoberal úrovňou ochrany práv starších osôb – seniorov v spoločnosti a prístupom orgánov verejnej správy k nim. Pre rozsiahlosť problematiky bol prieskum zameraný iba na uplatňovanie práva starších osôb na prístup k niektorým službám, ktoré sú pre nich v zložitých životných situáciách rozhodujúce. Výsledky prieskumu odhaľujú, ako je nastavená priorita orgánov verejnej správy najmä v tých prípadoch, keď rozhodujú o úprave spoločenských vzťahov, v ktorých je na jednej strane slabý človek a jeho potreby a na strane druhej je záujem ochraňovať verejné finančné prostriedky. Považujem za dôležité v správe podrobnejšie informovať o výsledku tohto prieskumu, lebo je to ojedinelý seriózny komplexnejší materiál, ktorý umožňuje pohľad na **aktuálny stav a reálny rozdiel medzi skutočnými potrebami seniorov a možnosťami ich uskutočnenia.**

4.1 Ochrana a uplatňovanie základných práv a slobôd v činnosti orgánov verejnej správy vo vzťahu k seniorom

Podľa dostupných informácií sa v nasledujúcich desaťročiach všetky členské štáty Európskej únie (ďalej len „EÚ“) stretnú s prudkým nárastom podielu starších ľudí na celkovom objeme obyvateľstva, pričom dôjde k podstatnému úbytku podielu mladých ľudí a ľudí v produktívnom veku.

Podľa správy EÚ o starnutí z mája 2012 možno očakávať, že sa vekový profil obyvateľov EÚ v nasledujúcich desaťročiach dramaticky zmení.³ Aj keď sa celkový počet obyvateľstva do roku 2060 mierne zvýši (na 517 miliónov z 502 miliónov v roku 2010), populácia bude **oveľa staršia** – 30 % Európanov by malo mať 65 a viac rokov.⁴

Zatiaľ, čo dosahovanie vyššieho veku sa považuje za všeobecný výtvarok európskych spoločností, starnutie obyvateľstva predstavuje významnú výzvu pre ich hospodárstva a systémy sociálneho zabezpečenia. Demografická zmena sa preto právom považuje za jeden z najdôležitejších problémov, ktorým budú musieť čeliť krajiny EÚ, vrátane Slovenskej republiky.

Proces populačného starnutia sa teda stáva významnou črtou aj v populácii Slovenskej republiky. Už v priebehu 20. storočia sa počet obyvateľov 65 a viac ročných zvýšil 4,2

³ http://ec.europa.eu/news/economy/120515_sk.htm

⁴ Očakávaná dĺžka života u mužov by sa mala zvýšiť zo 76,7 roka v roku 2010 na 84,6 roka v roku 2060 a u žien z 82,5 roka na 89,1 roka. Pôrodnosť by sa mala mierne zvýšiť z 1,59 narodení na jednu ženu v roku 2010 na 1,71 v roku 2060.

násobne (zatiaľ čo celkový počet obyvateľov vzrástol iba 1,8 násobne) a jeho podiel vzrástol z 5,3% na 12,3%.⁵

Zmeny vekovej štruktúry a procesy starnutia populácie majú nielen relevantné demografické dôsledky, pútajú pozornosť viacerých vedných odborov, ale stále výraznejšie začínajú predstavovať aj závažný spoločenský fenomén.⁶

Nárast počtu seniorov sa odzrkadľuje najmä v sociálnej oblasti. Hlavným dôvodom je skutočnosť, že ich materiálne podmienky, finančné podmienky a zdravotný stav si stále viac vyžadujú určitú formu pomoci. Nie je pritom zanedbateľnou ani skutočnosť, že seniori často čelia objektívnym i subjektívnym prekážkam pri uplatňovaní svojich práv.⁷ Už v súčasnosti sa odhaduje, že 13% seniorov potrebuje pomoc v domácnosti, 7 - 8% potrebuje sústavnejšiu domácu starostlivosť a 5% potrebuje ústavnú starostlivosť.⁸

V súvislosti s uvedenými faktami je zaujímavé, že v súčasnosti neexistuje jeden ucelený medzinárodný ľudsko-právny dokument (ako napr. Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, Dohovor OSN o právach dieťaťa, Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím), ktorý by zaväzoval krajiny prijímať opatrenia a politiky zamerané na ochranu a podporu práv seniorov.

Z čiastkových medzinárodných dokumentov obsahujúcich ustanovenia o ochrane seniorov (ktoré boli prijímané na rozličných úrovniach) a ktoré sú buď záväzné aj pre Slovenskú republiku, alebo pôsobia viac ako odporúčania, môžem v tejto súvislosti spomenúť napríklad:

„Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím“,⁹ ktorý ratifikovala Slovenská republika v roku 2010.

V zmysle jeho článku 3 (**Všeobecné zásady**) sa tento dohovor zakladá na zásadách, ako sú:

1. rešpektovanie prirodzenej dôstojnosti, osobnej nezávislosti, vrátane slobody voľby a samostatnosti osôb,
2. nediskriminácia,
3. plné a účinné zapojenie sa a začlenenie do spoločnosti,
4. rešpektovanie odlišnosti a prijímanie osôb so zdravotným postihnutím ako súčasť ľudskej rozmanitosti a prirodzenosti,
5. rovnosť príležitostí,
6. prístupnosť,

⁵ Geografické informácie 16 11 2012 SOCIÁLNE SLUŽBY PRE SENIOROV - PRÍKLADOVÁ ŠTÚDIA V OBCIACH NITRIANSKEHO KRAJA Marcela Káčerová, Jana Ondačková, s. 171

⁶ Káčerová, M., Mládek, J. 2012. Population Ageing as Generation Substitutions: Economic and Social Aspects. In: Ekonomický časopis 60, č. 3 Bratislava: Prognostický ústav SAV, Ekonomický ústav SAV, 2012, s. 259-276. ISSN 0013 3035.

⁷ Podľa výsledkov výskumov IVO (2007, 2013) verejnosť hodnotí postavenie starších ľudí, v porovnaní s mladšími,

za horšie, pričom za dominantné problémy sa považujú diskriminácia na trhu práce, nízka životná úroveň, sociálne a dôchodkové zabezpečenie a oslabené zdravie kombinované s nedostatočnou zdravotnou starostlivosťou.

⁸ Holmerová, I. a i. 2007. Vybrané kapitoly z gerontologie. [online]. Praha: EV public relations . [cit. 28.06.2010]. Dostupné z : http://www.geriatric.cz/dokumenty/tyN_ybrKapZGerontologie.pdf.

⁹ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 317/2010 Z. z.

7. rovnosť medzi mužmi a ženami,
8. rešpektovanie rozvíjajúcich sa schopností detí so zdravotným postihnutím a rešpektovanie práva detí so zdravotným postihnutím na zachovaní vlastnej identity.

Princípy obsiahnuté v tomto dohovore jednoznačne reflektujú zásadu „nezávislého života“ a zodpovedajú aj Madridskému medzinárodnému akčnému plánu pre problematiku starnutia,¹⁰ pričom sa pokladajú aj za rozhodujúce pre prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť v systéme sociálnych služieb.

„Princípy OSN vo vzťahu k starším ľuďom,“¹¹ v ktorých Valné zhromaždenie OSN vyzvalo vlády členských štátov, aby zaradili do svojich štátnych programov, okrem iných, aj nasledujúce princípy:

1. umožniť seniorom život v bezpečnom prostredí a v prostredí, ktoré sa dokáže prispôbiť ich osobným preferenciám a meniacim sa schopnostiam,
2. umožniť seniorom zotrvať vo svojich domovoch pokiaľ to bude možné,
3. umožniť seniorom prístup k sociálnym a právnym službám, ktoré podporujú ich autonómiu, ochranu a starostlivosť o nich,
4. umožniť seniorom, aby užívali primeranú úroveň inštitucionálnej starostlivosti, ktorá im zabezpečí ochranu, rehabilitáciu a sociálnu a mentálnu podporu v ľudskom a v bezpečnom prostredí.

Na úrovni Európskej únie môžem v tejto súvislosti upozorniť na obsah **Charty základných práv EÚ**,¹² ktorá v článku 25 (**Práva starších osôb**) konštatuje, že: „Únia uznáva a rešpektuje právo starších osôb na dôstojný a nezávislý život a na účasť na spoločenskom a kultúrnom živote.“, v článku 34 (**Sociálne zabezpečenie a sociálna pomoc**) konštatuje, že: „Únia uznáva a rešpektuje právo na dávky sociálneho zabezpečenia a sociálne služby, ktorými sa zabezpečuje ochrana v prípade materstva, choroby, pracovných úrazov, závislosti alebo vysokého veku.“, v článku 36 (**Prístup k službám všeobecného hospodárskeho záujmu**) zaručuje právo prístupu k týmto službám všetkým občanom, s cieľom podporovať sociálnu a teritoriálnu kohéziu EÚ, a tiež **Európska sociálna charta**¹³ (**revidovaná**) v článku 23 (**Právo starších osôb na sociálnu ochranu**), zaväzuje zmluvné strany, pre zabezpečenie účinného výkonu práva starších osôb na sociálnu ochranu, prijať alebo podporovať, buď priamo, alebo v spolupráci s verejnými alebo súkromnými organizáciami príslušné opatrenia zamerané najmä na:

¹⁰ Prijatý v apríli 2002 na druhom svetovom zhromaždení OSN o starnutí.

Správa Organizácie Spojených národov z druhého svetového zhromaždenia o starnutí, Madrid, 8. – 12. apríl

12. apríl 2002 A/CONF.179/9. <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/397/51/PDF/N0239751.pdf?OpenElement>.

¹¹ Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN č. 46/91 z 16 decembra 1991.

¹² 2007/C 303/01.

¹³ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí SR č. 273/2009 Z. z.

1. umožnenie starším osobám zostať podľa možnosti čo najdlhšie plnohodnotnými členmi spoločnosti,
2. umožnenie starším osobám slobodne si zvoliť spôsob života a viesť nezávislý život v ich zvyčajnom prostredí tak dlho, ako si želajú a ako je to možné,
3. zabezpečenie primeranej pomoci starším osobám žijúcim v príslušných inštitúciách pri rešpektovaní ich súkromia a na zaručenie ich účasti na určovaní životných podmienok v danom zariadení.¹⁴

Z dokumentov Rady Európy možno, v súvislosti so starostlivosťou o seniorov, spomenúť napr. **Odporúčanie Rec(2009)6 Výboru ministrov Rady Európy členským štátom o starnutí a zdravotnom postihnutí v 21. storočí: udržateľné rámce, ktoré umožnia vyššiu kvalitu života v inkluzívnej spoločnosti,**¹⁵ ktoré poukazuje na to, že starší ľudia so zdravotným postihnutím trpia viacerými nevýhodami, ktoré vyplývajú z pomerne nízkej priority ich postavenia v oblasti politiky, zdravotnej a sociálnej starostlivosti a príslušných opatrení.

Toto odporúčanie vyzvalo členské štáty, aby sa pri implementácii Akčného plánu Rady Európy v oblasti zdravotného postihnutia 2006 - 2015 riadili štandardami, ktoré obsahuje toto odporúčanie. Výbor ministrov Rady Európy zaradil do svojho odporúčania, okrem iných, aj:

1. **podporu autonómie a nezávislého a aktívneho života,**
2. **odporúčania určené na zvýšenie kvality služieb v tejto oblasti,**
3. **posilnenie rovného prístupu k službám, vrátane sociálnych služieb, a právnej ochrany.**

Podľa článku 12 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“)¹⁶: **„Základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvyhodňovať alebo znevýhodňovať.“**

Podľa Čl. 39 ods. 2 ústavy: „Každý, kto je v hmotnej núdzi, má právo na takú pomoc, ktorá je nevyhnutná na zabezpečenie základných životných podmienok.“

Podľa Čl. 40 ústavy: „Každý má právo na ochranu zdravia.“

Ako vyplýva aj z ďalšieho ústavného textu, tento neobsahuje explicitné vyjadrenie veku, ako osobitného nediskriminačného kritéria pre prístup seniorov k základným právam a slobodám.

¹⁴ V zmysle oznámenia Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky (č. 273/2009 Z. z.) v súlade s článkom A odsekom 1 písm. c), článkom A odsekom 2 a článkom B Európskej sociálnej charty (revidovanej) Rady Európy z roku 1996 sa Slovenská republika považuje za viazanú nasledovnými ustanoveniami Európskej sociálnej charty (revidovanej) Rady Európy z roku 1996: Článok 23 Právo starších osôb na sociálnu ochranu [prvá zarážka písm. a) a b), druhá zarážka písm. a) a b) a tretia zarážka].

¹⁵ Prijaté Výborom ministrov 8. júla 2009 na 1063. zasadaní zástupcov ministrov.

¹⁶ Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. v znení neskorších ústavných zákonov.

Uvedenú situáciu do istej miery spresňuje **zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (antidiskriminačný zákon)**, ktorý vo svojom § 2 ods. 1 konštatuje, že: „**Dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania spočíva v zákaze diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej orientácie, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia.**“

Pre skúmanie reálnej dostupnosti sociálnych služieb, pri dodržiavaní zásady rovnakého zaobchádzania pre seniorov, je osobitne dôležitý zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sociálnych službách“).¹⁷

Podľa § 5 tohto zákona práva ustanovené týmto zákonom sa zaručujú rovnako každému v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania ustanovenou osobitným predpisom.

Sociálna služba je v zmysle § 2 ods. 1 zákona o sociálnych službách odborná činnosť, obslužná činnosť alebo ďalšia činnosť alebo súbor týchto činností, ktoré sú zamerané na:

1. **prevenciu vzniku nepriaznivej sociálnej situácie, riešenie nepriaznivej sociálnej situácie alebo zmiernenie nepriaznivej sociálnej situácie fyzickej osoby, rodiny alebo komunity,**
2. **zachovanie, obnovu alebo rozvoj schopnosti fyzickej osoby viesť samostatný život a na podporu jej začlenenia do spoločnosti,**
3. **zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb fyzickej osoby,**
4. **riešenie krízovej sociálnej situácie fyzickej osoby a rodiny,**
5. **prevenciu sociálneho vylúčenia fyzickej osoby a rodiny.**

Podľa odseku 2 písm. a) toho istého zákonného ustanovenia, nepriaznivá sociálna situácia, podľa tohto zákona, je ohrozenie fyzickej osoby sociálnym vylúčením alebo obmedzenie jej schopnosti sa spoločensky začleniť a samostatne riešiť svoje **problémy z dôvodu, že dovŕšila vek potrebný na nárok na starobný dôchodok podľa osobitného predpisu.**

Zákon o sociálnych službách ustanovil aj možnosť a podmienky poskytovania zdravotnej starostlivosti v rozsahu ošetrovateľskej starostlivosti vo vybraných zariadeniach sociálnych služieb (**zariadenie pre seniorov, zariadenie opatrovateľskej služby, domov sociálnych služieb, špecializované zariadenie**) a upravil možnosť a podmienky na poskytovanie sociálnej služby v zdravotníckom zariadení ústavnej starostlivosti.

¹⁷ Tento zákon bol doposiaľ 11x novelizovaný (zmena: 317/2009 Z. z., 332/2010 Z. z., 551/2010 Z. z., 448/2008 Z. z., 551/2010 Z. z., 50/2012 Z. z., 185/2012 Z. z., 413/2012 Z. z., 413/2012 Z. z. a 485/2013 Z. z., 185/2014 Z. z.)

Na území Slovenskej republiky možno podľa zákona o sociálnych službách, poskytovať sociálnu službu v troch formách, a to vo forme:

1. **ambulantnej sociálnej služby, ktorá** sa poskytuje osobe, ktorá **dochádza**, je sprevádzaná alebo je dopravovaná do miesta poskytovania sociálnej služby. Miestom poskytovania ambulantnej sociálnej služby môže byť aj zariadenie,
2. **terénnej sociálnej služby, ktorá** sa poskytuje **osobe v jej prirodzenom sociálnom prostredí**. Možno ju poskytovať aj prostredníctvom terénnych programov, ktorých cieľom je predchádzať sociálnemu vylúčeniu osoby, rodiny a komunity, ktoré sú v nepriaznivej sociálnej situácii,
3. **pobytovej sociálnej služby, ktorá** sa poskytuje, ak súčasťou sociálnej služby je **ubytovanie**, a to buď ako **celoročná**, alebo ako **týždenná** sociálna služba.

Poskytovanie terénnej sociálnej služby alebo ambulantnej sociálnej služby má pritom prednosť pred pobytovou sociálnou službou. Ak však terénna sociálna služba alebo ambulantná sociálna služba nie je vhodná, účelná alebo dostatočne nerieši nepriaznivú sociálnu situáciu osoby, poskytuje sa pobytová sociálna služba. **Pri pobytovej sociálnej službe má prednosť týždenná pred celoročnou.**

Z hľadiska zachovania ľudských práv prijímateľov sociálnych služieb musí platiť, že osoba má **právo na výber formy poskytovanej sociálnej služby**, ktoré musí byť dodržané bez ohľadu na pravidlá prednosti popísané v predchádzajúcom odseku.

Štruktúra služieb poskytovaných sociálnych služieb na území Slovenskej republiky je podľa dostupných informácií nasledujúca:

1. **6,2% ambulantné služby,**
2. **47,0% terénne služby,**
3. **46,8% pobytové služby.**¹⁸

Pri zameraní sa na pobytové sociálne služby je významným indikátorom dostupnosti tohto typu sociálnych služieb lôžková kapacita, ktorá je k dispozícii. **Z informácií zverejnených v odbornej tlači pritom vyplýva, že v Slovenskej republike pripadá priemerne na sto (100) 65-ročných a viacročných obyvateľov 5 lôžok.**¹⁹

Podľa § 35 zákona o sociálnych službách, **v zariadení pre seniorov** sa pritom poskytuje sociálna služba:

1. fyzickej osobe, ktorá dovŕšila dôchodkový vek a je odkázaná na pomoc inej fyzickej osoby **a jej stupeň odkázanosti je najmenej IV podľa prílohy č. 3,**²⁰ alebo

¹⁸ Marcela Káčerová, Jana Ondačková, „Sociálne služby pre seniorov – príkladová štúdia v obciach nitrianskeho kraja“ in Geografické informácie 16 1- 2012, s. 172.

¹⁹ Tamže, s. 174.

²⁰ Časť B PRÍL č. 3 ZARADENIE DO STUPŇA ODKÁZANOSTI FYZICKEJ OSOBY NA POMOC INEJ FYZICKEJ OSOBY NA ZÁKLADE DOSIAHNUTÝCH BODOV A URČENIE ROZSAHU ODKÁZANOSTI

2. fyzickej osobe, ktorá dovŕšila dôchodkový vek a poskytovanie sociálnej služby v tomto zariadení potrebuje z iných vážnych dôvodov.

Pomerne rýchlo po prijatí zákona o sociálnych službách sa objavil závažný problém, ktorý spočíval v neexistencii prepojenia medzi právnou úpravou verejného zdravotného poistenia a právnou úpravou zdravotnej starostlivosti, ktoré by umožňovalo uzatvárať zmluvy o poskytovaní zdravotnej starostlivosti medzi zdravotnými poisťovňami a zariadeniami sociálnych služieb.

Následkom uvedeného, poisťovne nie sú oprávnené uhrádzať vybraným zariadeniam sociálnych služieb poskytnutú zdravotnú starostlivosť z prostriedkov verejného zdravotného poistenia. Vybrané zariadenia sociálnych služieb pritom nemajú postavenie poskytovateľov zdravotnej starostlivosti v rozsahu ošetrovateľskej starostlivosti, a teda ich úkony, ktoré patria medzi poskytovanie zdravotnej starostlivosti, nie sú preplácané z verejného zdravotného poistenia.

Kvalitu, ale aj kvantitu poskytovaných sociálnych služieb podľa zákona o sociálnych službách ovplyvnila aj ich **decentralizácia a presun z orgánov štátu do samosprávnej pôsobnosti obcí a vyšších územných celkov**. Následkom uvedeného sa aj financovanie sociálnych služieb presunulo z orgánov štátu na rozpočty samospráv (obce, vyššie územné celky), ktoré sú však dlhodobo podfinancované a nestačia pokrývať všetky potrebné výdavky nielen v oblastiach prenesenej pôsobnosti. **Výsledkom je, že za poskytované sociálne služby si musia ich prijímatelia (alebo ich rodinní príslušníci) priplácať z vlastných zdrojov nemalé finančné čiastky.**

Na základe uvedenej situácie som sa rozhodla v roku 2014 z vlastnej iniciatívy zamerať pozornosť aj na ochranu a uplatňovanie základných práv a slobôd v činnosti orgánov verejnej správy vo vzťahu k seniorom, s osobitným zameraním na dostupnosť jedného typu sociálnej služby – zariadení tzv. pobytovej služby, teda zariadení, ktoré poskytujú seniorom 24-hodinovú starostlivosť.

V rámci tejto aktivity Kancelária oslovila 129 poskytovateľov sociálnych služieb pre seniorov zriadených obcou, vyšším územným celkom, a tiež aj súkromnými osobami a zisťovala

1. cenové rozpätie požadovanej úhrady za celodennú starostlivosť o seniora v ich zariadeniach,
2. priemernú čakaciu lehotu pre prijatie do jednotlivých zariadení,

Stupeň	Počet bodov	Priemerný rozsah odkázanosti (hod./deň)	Priemerný rozsah odkázanosti (hod./mesiac)
I.	105 – 120	0	0
II.	85 – 104	2 - 4	60 – 120
III.	65 – 84	4 - 6	120 – 180
IV.	45 – 64	6 – 8	180 – 240
V.	25 – 44	8 – 12	240 - 360
VI.	0 - 24	viac ako 12	viac ako 360

3. skutočnosť, ako sa prejavila sprísnená zdravotná kategorizácia seniorov zavedená novelou zákona o sociálnej pomoci z roku 2012 (č. 50/2012 Z. z.) na záujme o jednotlivé zariadenia,
4. či majú v zariadeniach tzv. samoplatcov podľa § 35 písm. b) zákona o sociálnej pomoci (ak áno, koľko sú povinní platiť za pobyt v jednotlivých zariadeniach),
5. koľko pripláca jednotlivým zariadeniam samosprávny kraj/obec na jedno miesto pre seniora a
6. ich názory na dostupnosť poskytovaných služieb seniorov.

Pri hodnotení reálnej dostupnosti sociálnych služieb pre seniorov je pritom nevyhnutné poznať nielen ich početné zastúpenie v populácii, počet dostupných zariadení, ale tiež aj ich ekonomickú a sociálnu situáciu.

Podľa Štatistického úradu Slovenskej republiky, v porovnaní s rokom 2001, narástol v roku 2013 počet 65-ročných a starších z 11,4 % na 13 %. Hlavným demografickým vývojovým trendom je teda aj v Slovenskej republike starnutie obyvateľstva. Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2012 (ďalej len „Správa“), ktorú vydalo Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v roku 2013 v súvislosti s dôchodkovým poistením konštatuje, že k 31. decembru 2012 bolo vyplácaných 1 301 055 dôchodkových dávok. V porovnaní so stavom ku koncu roka 2011 bolo podľa Správy v decembri 2012 vyplatených o 17 601 dôchodkov viac, čo predstavuje medziročný nárast o 1,01 %. **Priemerná výška jednotlivých dôchodkov sa pritom v roku 2012 pohybovala od 176 € (vdovecký dôchodok) po 376 € (starobný dôchodok).**

Podľa dostupných informácií²¹ však stále okolo 130-tisíc ľudí na Slovensku nemalo dôchodok vyšší ako životné minimum.²²

K 31. decembru 2012 pôsobilo v Slovenskej republike 271 zariadení pre seniorov, ktoré mali k dispozícii 11 895 miest.²³

Zákon o sociálnych službách konštatuje, že poskytovateľom sociálnej služby na území Slovenskej republiky môže byť verejný poskytovateľ sociálnej služby (obec, právnická osoba zriadená obcou alebo založená obcou, právnická osoba zriadená vyšším územným celkom alebo založená vyšším územným celkom) a neverejný poskytovateľ sociálnej služby (iná fyzická alebo právnická osoba).

V roku 2012 pôsobilo na území Slovenskej republiky:

- 1. 79 zariadení pre seniorov, ktoré zriadili samosprávne kraje (počet miest: 2 983),**
- 2. 84 zariadení pre seniorov, ktoré zriadili obce (počet miest: 6 204),**

²¹ Pozri napr. Čavojec Jozef, Za sociálne dávky si dôchodca môže priplatiť, Sme, 15. Mája 2014 <http://poradna.sme.sk/c/7202079/za-socialne-davky-si-dochodca-moze-priplatit.html>

²² K 1. júlu 2013 boli ustanovené sumy životného minima Opatrením Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR č. 186/2013 Z. z. Za životné minimum fyzickej osoby alebo fyzických osôb, ktorých príjmy sa posudzujú, sa považuje suma alebo úhrn súm:

- 198,09 € mesačne, ak ide o jednu plnoletú fyzickú osobu,
- 138,19 € mesačne, ak ide o ďalšiu spoločne posudzovanú plnoletú fyzickú osobu,
- 90,42 € mesačne, ak ide o nezaopatrené dieťa alebo zaopatrené nepľnoleté dieťa.

²³ Tamže s. 7.

3. **31 zariadení pre seniorov, ktoré zriadili cirkevné práv. osoby (počet miest: 758),**
4. **58 zariadení pre seniorov, ktoré zriadili ostatné práv. osoby (počet miest: 1 500),**
5. **19 zariadení pre seniorov, ktoré zriadili fyzické osoby (počet miest: 450).**

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, v snahe riešiť pretrvávajúce problémy a krízovú situáciu vo financovaní sociálnych služieb a eliminovať riziko kolapsu existujúcich zariadení sociálnych služieb, ktorý by ohrozoval základné ľudské práva a slobody prijímateľov sociálnych služieb, predložilo v roku 2012 v poradí šiestu novelu zákona o sociálnych službách.

Novela sa pokúsila vytvoriť podmienky pre posilnenie finančnej udržateľnosti sociálnych služieb zmenou systému ich financovania tak, že zaviedla možnosť financovania vybraných zariadení sociálnych služieb, prevádzkovaných, zriadených alebo založených obcami, a neverejných poskytovateľov sociálnych služieb vo vybraných zariadeniach sociálnych služieb, finančným príspevkom zo štátneho rozpočtu, určenom na rovnakom základe pre všetky právne formy poskytovateľov sociálnych služieb.

Obsahom predloženého návrhu bola zmena, ktorá na jednej strane spočívala v návrhu financovať zariadenia sociálnych služieb zriadené alebo založené obcami a neverejných poskytovateľov vybraných druhov sociálnych služieb účelovou dotáciou z rozpočtovej kapitoly Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, no na strane druhej zaviedla prísnu zdravotnú kategorizáciu seniorov, ktorí získali nárok na poberanie výhod plynúcich z tohto finančného príspevku. Táto novela bola prijatá ako **zákon č. 50/2012 Z. z. a nadobudla účinnosť 1. marca 2012**. Hlavným cieľom tohto opatrenia bol deklarovaný pokus o zmiernenie negatívneho dopadu existujúcej situácie na sociálne slabé osoby odkázané na sociálne služby.

Ako sa ukázalo z výsledku môjho prieskumu, tento cieľ sa nepodarilo dosiahnuť.

Novela totiž priniesla aj **sprísnenie podmienok na prijatie do zariadení pre seniorov (zvýšením stupňa odkázanosti klienta od stupňa IV vyššie), a tiež aj zvýšenie finančnej náročnosti pre ďalšie osoby odkázané na poberanie sociálnych služieb (a členov ich rodín) pri úhrade nákladov za poskytované sociálne služby.**

V platnom znení § 51a zákona o sociálnych službách sa totiž konštatuje: „**Posudková činnosť podľa tohto zákona sa nevykonáva, ak sa bude poskytovať sociálna služba fyzickej osobe, ktorá bude platiť úhradu za sociálnu službu najmenej vo výške ekonomicky oprávnených nákladov spojených s poskytovaním tejto sociálnej služby, a ak sa jej bude poskytovať pomoc pri odkázanosti na pomoc inej fyzickej osoby.**“

Podľa platného právneho stavu²⁴ verejný poskytovateľ sociálnej služby určuje sumu úhrady za sociálnu službu, spôsob jej určenia a platenia úhrady zmluvou, v súlade so všeobecne záväzným nariadením obce alebo vyššieho územného celku, **najviac vo výške**

²⁴ § 72 zákona o sociálnych službách.

ekonomicky oprávnených nákladov,²⁵ znížených o príjem z finančného príspevku na financovanie sociálnej služby v zariadení.

Neverejný poskytovateľ určuje sumu úhrady za sociálnu službu, spôsob jej určenia a platenia úhrady zmluvou, v súlade s aktuálnym cenníkom sociálnej služby, ktorý zverejní na svojom webovom sídle alebo na inom verejne dostupnom mieste, najviac vo výške ekonomicky oprávnených nákladov **znížených o príjem z finančného príspevku pri odkázanosti fyzickej osoby na pomoc inej fyzickej osoby pri úkonoch sebaobsluhy** (podľa prílohy č. 5 zákona v závislosti na forme sociálnej služby, počte prijímateľov sociálnej služby a stupňa ich odkázanosti), **príjem z finančného príspevku na prevádzku poskytovanej sociálnej služby (§ 77 zákona) a príjem z finančného príspevku na poskytovanie sociálnej služby (§ 78a zákona).**

Výška finančného príspevku obci, ktorá zriadila alebo založila **zariadenie pre seniorov**, obci, ktorá poskytuje sociálne služby v zariadení pre seniorov, ale aj neverejnému poskytovateľovi sociálnej služby, ktorý neposkytuje sociálnu službu s cieľom dosiahnuť zisk, **z účelovej dotácie ministerstva na financovanie sociálnej služby je pritom, podľa zákona o sociálnych službách, 320 eur na jedno miesto v zariadení pre seniorov a vo výške 3 840 eur na jedno miesto na rozpočtový rok.²⁶**

O tom, že výška tohto finančného príspevku zrejme nestačí, svedčia nielen reakcie jednotlivých prevádzkovateľov zariadení pre seniorov, ale najmä skutočnosť, že podľa získaných informácií ešte v roku 2004 bol napríklad príspevok štátu na jedno miesto v domovoch sociálnych služieb zhruba 155 000 Sk/rok (teda pri prepočte 5 145 eur), zatiaľ čo podľa novely zákona o sociálnych službách z roku 2012 je to iba 3 960 eur/rok.

Zdá sa preto, že bez zohľadnenia inflácie v priebehu rokov 2004 – 2012 došlo k zníženiu výšky príspevku na jedno miesto v domovoch sociálnych služieb o 1 185 eur

²⁵ Podľa § 72 ods. 5 zákona o sociálnych službách sa pritom za ekonomicky oprávnené náklady považujú náklady poskytovateľa sociálnej služby, ktoré tvoria:

- a) mzdy, platy a ostatné osobné vyrovnania vo výške, ktorá zodpovedá výške platu a ostatných osobných vyrovnaní podľa osobitného predpisu,
- b) poistné na verejné zdravotné poistenie, poistné na sociálne poistenie a povinné príspevky na starobné dôchodkové sporenie platené zamestnávateľom v rozsahu určenom podľa písmena a),
- c) tuzemské cestovné náhrady,
- d) výdavky na energie, vodu a komunikácie,
- e) výdavky na materiál okrem reprezentačného vybavenia nových interiérov,
- f) dopravné,
- g) výdavky na rutinnú údržbu a štandardnú údržbu okrem jednorazovej údržby objektov alebo ich častí a riešenia havarijných stavov,
- h) nájomné za prenájom nehnuteľnosti alebo inej veci okrem dopravných prostriedkov a špeciálnych strojov, prístrojov, zariadení, techniky, náradia a materiálu najviac vo výške obvyklého nájomného, za aké sa v tom čase a na tom mieste prenehávajú do nájmu na dohodnutý účel veci toho istého druhu alebo porovnateľné veci,
- i) výdavky na služby,
- j) výdavky na bežné transfery v rozsahu vreckového podľa osobitného predpisu, odstupného, odchodného, náhrady príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca podľa osobitného predpisu,
- k) odpisy hmotného majetku a nehmotného majetku podľa účtovných predpisov, o ktorom poskytovateľ sociálnej služby účtuje a odpisuje ho ako účtovná jednotka; odpis hmotného majetku, ktorým sú novoobstarané stavby, byty a nebytové priestory užívané na účely poskytovania sociálnych služieb v zariadeniach alebo ich technické zhodnotenie, najviac vo výške obvyklého nájomného, za aké sa v tom čase a na tom mieste prenehávajú do nájmu na dohodnutý účel veci toho istého druhu alebo porovnateľné veci.

²⁶ PRÍL. 4a a PRÍL. 6 zákona o sociálnych službách.

ročne.

V prípade zariadení pre seniorov bola v minulosti (zákon č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci v znení neskorších predpisov) minimálna podpora pre jedného seniora zo strany štátu vo výške 110 000 Sk ročne (teda v prepočte 3 651,30 eur). Súčasná právna úprava (zákon o sociálnych službách) priniesla síce mierne zvýšenie tohto príspevku (3 840 eur), no vzhľadom na zvýšenie nákladov na prevádzku, potraviny, služby, energie, lieky a liečebné pomôcky, odbornosť a kvalifikáciu personálu a s tým súvisiace mzdové náklady, v konečnom dôsledku došlo k výraznému zníženiu hodnoty tohto príspevku.

Uvedené skutočnosti sa nevyhnutne prejavili vo zvýšených nárokoch na spolufinancovanie tejto sociálnej služby zo strany jej užívateľov, teda seniorov.

V súčasnosti sa teda v Slovenskej republike môže zrejme reálne uchádzať o prijatie do zariadenia pre seniorov buď:

1. **osoba, ktorá spĺňa požadovaný zvýšený stupeň odkázanosti (musíme si uvedomiť, že už pri stupni IV je priemerný čas rozsahu odkázanosti určený 6 - 8 hodinami denne) a výška jej úhrady je potom určená výškou ekonomicky oprávnených nákladov zariadenia, zníženou o výšku finančného príspevku na financovanie sociálnej služby v zariadení, alebo**
2. **osoba odkázaná na pomoc inej fyzickej osoby, ktorá dokáže platiť úhradu za sociálnu službu najmenej vo výške ekonomicky oprávnených nákladov spojených s poskytovaním tejto sociálnej služby v zariadení (tzv. samoplatca).**

Aj následkom uvedených faktov sme svedkami stavu, ktorý verejnej ochrankyni práv opísal jeden z riaditeľov zariadenia pre seniorov takto: „**Zdravotná i sociálna kvalifikácia potenciálnych klientov je tak špecifikovaná, že prichádzajúci klienti často umierajú ešte pred termínom nástupu do zariadenia pre seniorov. Jednoducho povedané, supľujeme hospic, ktorý u nás, ani v blízkom okolí nemáme, lebo predovšetkým klienti v tzv. terminálnom štádiu spĺňajú všetky kritéria umiestnenia k nám.**“ Dodal tiež, že nie sú pritom vôbec výnimočné situácie, keď: „**...záujemca nemôže nastúpiť (do zariadenia pre seniorov), lebo nespĺňa legislatívou dané podmienky a finančne nie je tak zabezpečený ani on, ani jeho príbuzní, aby nastúpil ako samoplatca.**“

Ďalší z riaditeľov domova pre seniorov svoju odpoveď doplnil o konštatovanie, v zmysle ktorého: „**Dostupnosť sociálnych služieb sa zhoršila od r. 2012 zmenou financovania zariadení pre seniorov. Dostávame účelovú dotáciu vo výške 320 eur na lôžko a zvyšok musíme vykrývať z úhrad od klientov, čo malo za následok zvýšenie úhrad. Vzhľadom na to, že zriaďovateľ - obec nechce prispievať zo svojho rozpočtu na prevádzku domova dôchodcov a nechce ani akceptovať klientov platiacich čiastočné úhrady, sa pre seniorov s malým dôchodkom stáva sociálna služba nedostupná.**“

Prenesenie kompetencií na vyššie územné celky a obce prinieslo aj ich oprávnenie určovať svojim všeobecne záväzným nariadením výšku jednotlivých úhrad za poskytované sociálne služby. Tieto samosprávne celky tak robia zrejme, podľa vlastných rozpočtových možností, značne rozdielne.²⁷

To sa prenáša nevyhnutne aj do výšky požadovaných platieb od poberateľov sociálnej služby, teda do cien, ktoré sú povinní títo hradiť jednotlivým zariadeniam pre seniorov. Výsledkom je skutočnosť, že aj seniori, ktorí sú v rovnakej pozícii (vek, zdravotný stav, sociálne postavenie), sú povinní hradiť za rovnaké sociálne služby rozdielne ceny, v závislosti na mieste ich poskytovania (konkrétny vyšší územný celok, obec).

Následkom uvedených skutočností je aj neudržateľná situácia, ktorú Kancelárii popísal jeden z pracovníkov zariadenia pre dôchodcov, ktorého zriaďovateľom je jeden z vyšších územných celkov a ktorý doslova uviedol: „**Samoplatcovia platia iba 80% z celkových ekonomicky oprávnených nákladov na klienta, tzn. 600 eur, a to napriek ustanoveniam zákona, podľa ktorých by mali uhrádzať plné ekonomicky oprávnené náklady. Z našich skúseností však vieme, že len mizivé percento občanov by bolo schopné uhrádzať ekonomicky oprávnené náklady v plnej výške. Preto rozdiel (do plnej výšky ekonomicky oprávnených nákladov) znáša zariadenie sociálnych služieb na vlastné náklady.**“

Ukazuje sa, že ani celkovo doteraz **jedenástim zmenám zákona o sociálnych službách sa nepodarilo nastaviť model trvalo udržateľného mechanizmu sociálnej pomoci seniorom**, ktorý by bol životaschopný, dostupný a zabezpečoval by rovnaký prístup k sociálnej pomoci na celom území Slovenskej republiky. Dostupnosť sociálnych služieb pre seniorov tak stále trpí závažnými nedostatkami. Okrem nedostatočného počtu vhodných a dostupných zariadení pre celodennú starostlivosť o seniorov, dostupnosť sociálnych služieb pre nich komplikuje aj ich ekonomická situácia (nízke dôchodky), ktorá spôsobuje, že niekedy nemajú prístup ani k existujúcim sociálnym službám.

V súvislosti s jednotlivými legislatívnymi zmenami zákona o sociálnych službách a ich dopadom tak na poskytovateľov, ako aj na prijímateľov sociálnych služieb, prieskum, ktorý som vykonala, poukázal najmä na nasledovné skutočnosti:

1. Poskytovatelia, a tiež aj prijímatelia sociálnych služieb pokladajú zákonnú úpravu za mimoriadne komplikovanú, ťažko zrozumiteľnú a poznamenanú častými legislatívnymi zmenami.

V súvislosti s uvedeným konštatovaním som sa napríklad stretla s informáciou, podľa ktorej seniori „...nevnímajú žiadnu kategorizáciu, jednoducho si uvedomujú alebo cítia,

²⁷ Porovnaj napr. Všeobecne záväzné nariadenie Košického samosprávneho kraja č. 17/2012 o výške úhrady za sociálnu službu, o spôsobe jej určenia a platenia v zariadeniach sociálnych služieb v zriaďovateľskej pôsobnosti Košického samosprávneho kraja so Všeobecne záväzným nariadením Bratislavského samosprávneho kraja č. 31/2009 o bližších podmienkach poskytovania sociálnych služieb, o spôsobe určenia úhrady, výške úhrady a spôsobe platenia úhrady za sociálne služby, ktoré sú poskytované zariadeniami sociálnych služieb v zriaďovateľskej pôsobnosti Bratislavského samosprávneho kraja v znení neskorších zmien alebo s Všeobecne záväzným nariadením Žilinského samosprávneho kraja č. 18/2009 o poskytovaní sociálnych služieb v zariadeniach sociálnych služieb zriadených Žilinským samosprávnym krajom, o určení sumy úhrady za sociálne služby, spôsob ich určenia a platenia.

že potrebujú pomoc vo väčšom alebo menšom rozsahu. Sú však nemilo prekvapení, až zaskočení, keď im po zistení sociálnej a zdravotnej anamnézy vysvetľujeme ich "možnosti" zo zákona, aký stupeň odkázanosti pravdepodobne získajú a aký príspevok možno poskytovateľ sociálnej služby na nich dostane. V mnohých prípadoch zisťujú, že "na to nemajú a reagujú často veľmi emocionálne". Je zrejme, že nie všetci seniori majú dostatočný prístup k informáciám o podmienkach, pri splnení ktorých sa môžu uchádzať o jednotlivé druhy sociálnej pomoci.

K poskytovaniu dostatočného množstva informácií o službách a zariadeniach pre staršie osoby a o možnostiach ich využitia na zabezpečenie účinného výkonu práva starších osôb na sociálnu ochranu, pritom zaväzuje aj Slovenskú republiku článok 23 písm. b) Európskej sociálnej charty.

Niektoré samosprávne kraje a obce (mestá) vypracovali a sprístupnili aj na svojich webových stránkach zrozumiteľné informácie o službách sociálnej pomoci a o zariadeniach, ktoré ich poskytujú (ako dobrý príklad môžem uviesť webovú stránku Košického samosprávneho kraja).

Vzhľadom na skutočnosť, že nie všetci seniori majú prístup k tomuto typu informácií, som odporučila, aby Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky venovalo trvalo zvýšenú pozornosť zastabilizovaniu legislatívy upravujúcej poskytovanie sociálnej pomoci a v spolupráci s jednotlivými samosprávnymi orgánmi aj otázke informovania seniorov o podmienkach dostupnosti sociálnych služieb.

2. Negatívny dôsledok zmeny stupňa odkázanosti pri prijatí klienta do zariadenia pre seniorov na poskytovanie sociálnych služieb z pôvodného II. na IV. stupeň.

Novela zákona o sociálnych službách (zákon č. 50/2012 Z. z.) priniesla sprísnenie podmienok na prijatie do zariadení pre seniorov (zvýšením stupňa odkázanosti klienta od stupňa IV vyššie), a tiež aj zvýšenie finančnej náročnosti pre ďalšie osoby odkázané na poberanie sociálnych služieb (a členov ich rodín) pri úhrade nákladov za poskytované sociálne služby.

Následkom tejto legislatívnej zmeny bola významná zmena štruktúry prijímateľov sociálnej pomoci v zariadeniach pre seniorov. Zariadenia pre seniorov prijímajú prevažne klientov vo veľmi vážnom zdravotnom stave, čo sa nutne prejavilo nielen v dostupnosti tejto služby pre samotných seniorov, ale aj v zmene organizácie práce a v zmene štruktúry pracovných miest v jednotlivých zariadeniach, pretože sa výrazne zvýšila frekvencia ošetrovateľských a opatrovateľských úkonov.

Klienti prichádzajú do zariadenia pre seniorov s oveľa ťažšími diagnózami a zariadenia tak začínajú nahrádzať nemocnice - oddelenia dlhodobej starostlivosti, či geriatrické oddelenia, čím prestávajú plniť svoj pôvodný účel.

S uvedeným problémom súvisí aj stále uspokojivo nedoriešená otázka úhrady zdravotných výkonov, ktoré v zariadeniach vykonávajú ich zamestnanci spĺňajúci podmienky na výkon zdravotníckeho povolania, a ktorých počet, vzhľadom na zmenenú zdravotnú situáciu seniorov, stále stúpa (§ 22 zákona o sociálnych službách).

Aj na základe uvedených skutočností som odporučila Ministerstvu práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky zvážiť návrat k pôvodnej legislatívnej úprave a v ustanovení § 35 písm. a) zákona o sociálnych službách navrhnúť nahradiť

stupeň odkázanosti IV podľa prílohy č. 3, stupňom odkázanosti II a rovnako aj dohodnúť s Ministerstvom zdravotníctva Slovenskej republiky taký obsah jeho všeobecne záväzného právneho predpisu, ktorý by reálnym spôsobom ustanovil výber zdravotných výkonov, ktoré v zariadeniach vykonávajú ich zamestnanci spĺňajúci podmienky na výkon zdravotníckeho povolania, a ktoré budú povinne preplácať zdravotné poisťovne.

Pri svojom prieskume som bola tiež upozornená na osobitné problémy, s ktorými zápasia domovy sociálnych služieb, ktorých zriaďovateľmi sú vyššie územné celky, v súvislosti so zavedenými stupňami odkázanosti prijímateľov sociálnych služieb.

Podľa získaných informácií v týchto zariadeniach dochádza k situáciám, že jednotlivé vyššie územné celky zvyčajne neuzatvárajú zmluvy na plné kapacity jednotlivých domovov sociálnych služieb (zvyčajne približne 70% z celkového počtu klientov), lebo automaticky počítajú s tým, že zvyšných 30% zaplnia samoplacovia.

Aj táto prax má zrejme svoje korene v ekonomickej situácii jednotlivých vyšších územných celkov, pretože na každé „zazmluvnené miesto“ má samosprávny kraj priplácať príspevok na odkázanosť podľa prílohy č. 5 zákona o sociálnych službách (310,99 eur mesačne pre VI. stupeň a 248,82 eur mesačne pre V. stupeň). Pretože o stupni odkázanosti rozhodujú jednotlivé vyššie územné celky, získala som pri prieskume aj informácie o tom, že niektoré z nich často ovplyvňujú znižovanie odkázanosti klienta zo VI. na V. stupeň, čo má za následok výrazne nižšie finančné požiadavky.

Jednotliví poskytovatelia sociálnych služieb však, zrejme právom, poukazujú na skutočnosť, že ich zariadenia musia poskytovať rovnako náročnú opateru, tak klientom s V., ako aj so VI. stupňom odkázanosti, pretože reálne nie je možné presne určiť koľko minút za hodinu sa jedna opatrovateľka potrebuje venovať klientovi s V. stupňom, a koľko so VI. stupňom odkázanosti. Pritom je tiež zrejme, že zdravotný stav týchto klientov sa môže meniť z týždňa na týždeň.

3. Negatívny dopad povinnosti zariadení, v ktorých sa poskytuje sociálna pomoc, vrátiť finančný príspevok, ako ju upravuje § 78b, ods. 7 zákona o sociálnych službách.

Za neobsadené miesto v zariadení na účely zúčtovania a vrátenia finančných príspevkov sa, podľa zákona o sociálnych službách, považuje každé miesto v zariadení, na ktorom sa počas 30 a viac po sebe nasledujúcich dní neposkytuje sociálna služba. Výsledky môjho prieskumu však ukazujú na skutočnosť, že toto zákonné ustanovenie významným spôsobom ďalej komplikuje už aj tak veľmi zlú finančnú situáciu verejných i neverejných poskytovateľov sociálnych služieb.

Deje sa tak na základe skutočnosti, že vzhľadom na zdĺhavé a byrokratické riešenie jednotlivých žiadostí o poskytovanie sociálnej služby, ktorému predchádza posudzovací proces odkázanosti na sociálnu službu (postup a jednotlivé potrebné podklady som popísala v predchádzajúcich častiach správy), je veľmi často prakticky nemožné do 30 dní zabezpečiť obsadenie uvoľneného miesta v zariadení.

Všetky otázky súvisiace s posudzovaním dostupnosti sociálnych služieb a najmä dĺžka čakacej doby, sú pritom pre seniorov veľmi traumatizujúcimi skutočnosťami.

Podľa získaných informácií je dĺžka času potrebného na získanie posúdenia odkázanosti a priznanie príspevku zo strany vyššieho územného celku pre jednotlivé zariadenie rôzna, od pár týždňov až po niekoľko mesiacov.

Poskytovatelia sociálnej pomoci však, aj pri jednom neobsadenom mieste počas 30 dní, z pochopiteľných dôvodov nedokážu znížiť svoje mzdové výdavky, odvody, výdavky na elektrinu, plyn a ďalšie. Bez zavinenia jednotlivých zariadení poskytovateľov sociálnej pomoci tak vzniká výpadok v príjmoch týchto zariadení minimálne vo výške ekonomicky oprávnených nákladov.

Na základe všetkých uvedených dôvodov som odporučila Ministerstvu práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky zvážiť možnosť predĺžiť 30-dňovú lehotu v ustanovení § 78b, ods. 7 zákona o sociálnych službách zo súčasných 30 na 60 dní.

4. Vylúčenie z prístupu k sociálnym službám v zariadeniach pre seniorov na území Slovenskej republiky z ekonomických dôvodov.

Uskutočnený prieskum poukázal na skutočnosť, že z prístupu k sociálnym službám v zariadeniach pre seniorov na území Slovenskej republiky, sú potenciálne vylúčené veľké počty seniorov z ekonomických dôvodov. Ide najmä o osoby, ktoré nemajú vyšší dôchodok ako je životné minimum, a to aj za situácie, že ich stupeň odkázanosti bude posúdený ako IV. alebo vyšší, podľa prílohy č. 3 zákona o sociálnych službách.

Podľa dostupných informácií bolo v čase prieskumu životné minimum určené na 198,09 eur mesačne a dôchodok, ktorý nie je vyšší ako táto čiastka, poberalo 130 000 dôchodcov.

Ak porovnáam získané informácie o požadovaných platbách v jednotlivých zariadeniach pre seniorov s údajmi Správy o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2012, ktorú vydalo Ministerstvo práce sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v roku 2013, a podľa ktorej bolo v sledovanom období vyplácaných 1 301 055 dôchodkových dávok, musím konštatovať, že zhruba 10 % poberateľov dôchodku v Slovenskej republike je vylúčených z prístupu k sociálnym službám v zariadeniach pre seniorov na území Slovenskej republiky z ekonomických dôvodov.

Pri uvedenom konštatovaní sa dostáva do zvláštného svetla aj obsah ustanovenia § 73 ods. 2 zákona o sociálnych službách, podľa ktorého: „**Po zaplatení úhrady za celoročnú pobytovú sociálnu službu musí prijímateľovi sociálnej služby zostať mesačne z jeho príjmu najmenej 25 % sumy životného minima pre jednu plnoletú fyzickú osobu ...**“.

Z poskytovania sociálnych služieb v zariadeniach pre seniorov sa však v súčasnosti ocitá vylúčená aj značná časť dôchodcov, ktorí majú nižší stupeň odkázanosti ako je stupeň IV. **Ide teda o osoby, ktoré nemajú až taký zlý zdravotný stav, no majú niektorý zo závažných sociálnych problémov, napr. pocit osamotení, strach bývať sám, obavy o vlastnú bezpečnosť** (stretla som sa s prípadom klientky, ktorá mala záujem o pobyt v zariadení preto, že bývala sama v rodinnom dome na dedine a zažila dva pokusy o vykradnutie), **sociálna izolácia** (v súčasnosti je bežným javom, že deti nežijú s rodičmi, mnohé vycestovali za prácou do zahraničia alebo denne cestujú a dochádzajú. Seniori sú tak doma celé dni úplne sami a izolovaní, bez možnosti spoločenského alebo sociálneho kontaktu), **neschopnosť postarať sa o domácnosť** (prípady vdovcov, ktorí sa po smrti

manželky nedokážu postarať o domácnosť, nevedia prať, variť, žehliť a pod.) **alebo napr. nevhodné bývanie, príliš vysoké náklady na bývanie, bývanie mimo obce, či strach z náhleho zhoršenia zdravotného stavu.**

Tieto osoby, ktoré dovŕšili dôchodkový vek a potrebujú poskytovanie sociálnej služby v zariadeniach pre seniorov z niektorého z uvedených vážnych dôvodov, si totiž, podľa súčasnej právnej úpravy, **musia platiť úhradu za sociálnu službu najmenej vo výške ekonomicky oprávnených nákladov spojených s poskytovaním tejto sociálnej služby**, bez nároku na príspevok od štátu alebo od samosprávy. Pretože ide o pomerne vysoké finančné čiastky (600 až 1 200 eur mesačne), aj takéto osoby sú prakticky vylučované z poskytovania sociálnych služieb aj napriek tomu, že ich dôchodok je vyšší ako je ustanovené životné minimum. **Hradit' ekonomicky oprávnené náklady sociálnych služieb, si totiž nemôžu dovoliť.**

Nasledujúca tabuľka prináša odpovede väčšiny z poskytovateľov sociálnych služieb seniorom v zariadeniach s celoročným pobytom ohľadne požadovaných poplatkov od prijímateľov sociálnych služieb, pričom uvádzané rozpätia zohľadňujú rozsah poskytovanej sociálnej starostlivosti.

Tabuľka 3 - Verejní poskytovatelia

- ZpS mesto Skalica	200 - 350 € mesačne
- Senires n. o., Ružomberok	387,25 € mesačne
- Organizácia sociálnej starostlivosti Šaľa, príspevková organizácia mesta	318 – 609 € mesačne
- ZSS GERIUM, Bratislava (čakacia doba 3 – 4 roky)	185 - 264 € mesačne
- DD Pažitkova 2, zriaďovateľ: Mestská časť Bratislava - Ružinov (čakacia doba 3 – 4 mesiace). K sume príspevku od MPSVR SR ešte pridáva mestská časť Ružinov 250 € na jedno miesto mesačne.	280 - 340 € mesačne
- ZpS Náruč, zriaďovateľ mesto Prešov	260 - 440 € mesačne
- ZpS v Dunajskej Strede	200 - 300 € mesačne
- DS Dolinka Očová, čakacia doba cca 6 - 9 mesiacov	290 - 370 € mesačne
- AEVITAS, n. o. - Zariadenie pre seniorov	290 € mesačne
- Alžbetka n. o., čakacia doba 2,5 roka	213 € mesačne
- Domov pre seniorov Archa, čakacia doba je 1,5 až 2 roky	cca 350 € mesačne
- DD a DSS "Bukovec", čakacia doba 1- 6 mesiacov	250 - 350 € mesačne
- ZSS Bojná a Komjatice	413 - 480 € mesačne
- ZpS Bojnice	397,68 - 635,45 € mesačne
- DD a DSS LUNA, Brezno	250 – 350 € mesačne
- ZpS a domov sociálnych služieb Čadca	229,20 – 326,40 € mesačne
- Cergov	156 - 343 € mesačne
- Corpus	320 € mesačne
- DOS Danubia	320 – 473 € mesačne
- DD Dolná Krupina	199 - 290 € mesačne
- DD Dolné Saliby, čakacia doba 6 mesiacov	235 - 310 € mesačne
- Dom seniorov Dolný Ohaj	340 € mesačne
- ZpS PATRIA n. o., Drienovecké kúpele, čakacia doba od 3 mesiacov do 6 mesiacov	360,16 - 536,16 € mesačne
- Samaritán Galanta	320 - 420 € mesačne
- ZpS Harmónia, čakacia doba -ženy 1 rok, muži 6 mesiacov	335 - 450 € mesačne
- ZpS Heľpa, čakacia doba max. 0 - 1 mesiac	350 - 420 € mesačne
- Zariadenie pre seniorov v Hornej Seči	cca 400 € mesačne

- DD a DSS Hriňová	194,16 - 308,76 € mesačne
- DD a DSS HRON	224 - 332 € mesačne
- ZSS „MAGNÓLIA“, Hurbanovo	220- 330 € mesačne
- DD Chynorany	355,20 - 407,60 € mesačne
- DD Kolárovo	220 - 300 € mesačne
- Diakonia Košeca	300 – 550 € mesačne
- Arcus Košice	190 - 300 € mesačne
- DD a DSS Kremnica	180,11 - 301,01 € mesačne
- ZPS a DSS Liptovský Mikuláš	od 380 do 418 € mesačne
- Seniorhouse Levice, n. o.	330 - 540 € mesačne
- ZpS a DSS Liptovské Sliache	336 - 460 € mesačne
- DSS a ZpS Martin	119,17 - 419,64 € mesačne
- DD Michalovce	188,50 – 347,10 € mesačne
- ZpS Domova Sv. Alžbety, Moldava nad Bodvou	284,40 - 374,40 € mesačne
- ZpS Náruč	330 - 430 € mesačne
- Nezábudka n. o., Fiľakovo	290 – 330 € mesačne
- Pokoj a zdravie n. o., Nitrianska Streda	357,00 - 423,00 € mesačne (samoplatci 555 €)
- CSS - Bôrik, Nitrianske Pravno, priemerná čakacia doba je 6 mesiacov až 1 rok	266,63 - 293,63 € mesačne
- DSS a ZpS Pezinok, čakacia doba je približne jeden rok	170 - 350 € mesačne
- ZSS Poltár	235 - 315 € mesačne
- DD Poproč, čakacia doba je 1 až 2 roky	310 – 460 € mesačne
- ZpS Považská Bystrica, čakacia doba je cca 6 - 12 mesiacov	377 - 406 € mesačne
- ZpS Harmónia, Prešov – Cemjata	197,80 - 388,30 € mesačne
- ZpS Prievidza	250 – 350 € mesačne
- DSS a ZpS Rača	339 € mesačne
- DD a DSS Rimavská Sobota, čakacia doba pre seniorov je 3 až 6 mesiacov	190,88 - 298,79 € mesačne
- Ružinovský domov seniorov, priemerná čakacia doba do garsónky je od 1 – 2 roky	129,90 - 337,20 € mesačne
- ZpS Šamorín	257 - 390 € mesačne
- ZpS a DD Santovka	270 - 350 € mesačne
- Seniorpark, n. o.	340 - 390 € mesačne
- ZpS Skalica	260 - 350 € mesačne
- DD a DSS Slovenská Ľupča	188,70 - 264,30 € mesačne
- DpS Stará Ľubovňa	230,00 - 314,00 € mesačne
- ZpS Harmónia, Strážske, priemerná čakacia doba je 3 -4 mesiace	246 - 298 € mesačne
- ZpS Jesienka, Šurany	254,00 - 367,50 € mesačne
- DD a DSS Sušany	200 - 320 € mesačne
- DD a DSS Oáza, Tekovská Breznica	320 - 420 € mesačne
- DD a DSS TERANY	185 – 280 € mesačne
- ZSS Topoľčany	233,8 - 370,28 € mesačne
- ZpS Lumen, Trebišov	220,20 - 308,70 € mesačne
- VIA LUX - DSS a ZpS, Košice - Barca, priemerná čakacia doba je cca 3 roky	248 – 340 € mesačne
- DD a DSS Veľký Krtíš	222,30 - 375,30 € mesačne
- SENIOR n. o. Vojka nad Dunajom - rozpätie požadovanej úhrady za sociálnu službu je závislé od výšky dôchodku a príspevku od VÚC (napr. sú seniori s úhradou od 120 €, pričom VÚC Bratislava stanovil EON na tento rok vo výške 928 €.)	
- DS Úsmev, Zlaté Moravce	370 – 420 € mesačne

Tabuľka 4 - Neverejní poskytovatelia

- Seniorville, Jabloňové (od 22 € za deň)	660 - 930 € mesačne
- Antonius – senior centrum, Sládkovičovo	550 – 700 € mesačne
- Domus Bene	420 – 550 € mesačne
- Bonavita, Pohronský Ruskov	cca. 1000 € mesačne
- Dom Seniorov n. o., Veľký Biel	500 - 800 € mesačne
- Centráln. o., Zlatná na Ostrove	345 - 450 € mesačne

Na základe uvedených zistení som odporúčala Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky:

- 1. zvážiť návrat k pôvodnej legislatívnej úprave a v ustanovení § 35 písm. a) zákona o sociálnych službách a navrhnúť nahradiť stupeň odkázanosti IV podľa prílohy č. 3 tohto zákona, stupňom odkázanosti II, a tiež**
- 2. vypracovať dlhodobu udržateľnú politiku financovania sociálnych služieb zabezpečujúcu rovnaký prístup pre všetkých seniorov, ktorí sú na takéto služby odkázaní nielen zo zdravotných dôvodov,**
- 3. podporovať úspešnosť dotačnej politiky na podporu rozvoja sociálnych služieb, ako túto upravuje zákon č. 544/2010 Z. z. o dotáciách v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.**

5. Rovnomerná dostupnosť a kapacitné možnosti zariadení pre celoročné poskytovanie sociálnej starostlivosti seniorom na území Slovenskej republiky.

Informácie, ktoré som získala pri prieskume naznačujú, že ani **kapacita zariadení pre celoročné poskytovanie sociálnej starostlivosti seniorom** na území jednotlivých samosprávnych krajov nezodpovedá súčasnej potrebe. Ako nedostatkové sa pritom javia najmä pobytové zariadenia pre seniorov a domovy sociálnych služieb.

Získané poznatky pritom ukazujú, že istá **miera spokojnosti s dostupnosťou sociálnych služieb rastie s veľkosťou obce alebo mesta, v ktorom senior žije**. Väčšie mestá/obce dokážu zvyčajne zabezpečiť poskytovanie väčšieho rozsahu sociálnych služieb. Seniori sú však tradične veľmi silne viazaní na miesto svojho bydliska a jeho blízke okolie, čo má za následok ich prirodzenú túžbu po získaní primeranej sociálnej pomoci práve v týchto miestach.

Z tohto pohľadu je nepochybne správna tendencia deklarovaná Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky v oblasti sociálnych služieb, ktorej obsahom je deinštitucionalizácia systému sociálnych služieb, podpora zotrvania klienta v prirodzenom prostredí a rozvoj ambulantných sociálnych služieb.

Musím však poukázať aj na to, že pri uvedenej tendencii nemožno opomínať skutočnosť, že v súčasnosti je **v Slovenskej republike stále pomerne široká skupina seniorov, pre ktorých bude prichádzať do úvahy iba poskytnutie pobytových sociálnych**

služieb, pretože si to bude vyžadovať ich zdravotný stav, sociálna núdza, rodinná situácia alebo iné faktory a táto skupina stále narastá (ide napríklad aj o nárast požiadaviek na zariadenie špecializujúce sa na osobitné kategórie seniorov, napr. trpiacich Alzheimerovou chorobou).

Z tohto dôvodu **odporúčam a považujem za nevyhnutné urýchlene podporiť nielen primeraný rozvoj celoročných pobytových zariadení pre seniorov, ale aj ich rovnomerný rozvoj v jednotlivých regiónoch Slovenskej republiky. Rovnako vyriešiť ich dostačujúce a vyrovnané financovanie tak, aby boli dostupné pre každého seniora a nie iba pre časť seniorov z radov našich občanov.**

Okrem posilnenia kapacity celoročných pobytových zariadení sociálnych služieb, pre reálnu dostupnosť seniorov k potrebným sociálnym službám **odporúčam postupovať podľa Národného akčného plánu a sústrediť pozornosť aj na často nevyhovujúce podmienky pre zotrvanie seniorov v prirodzenom (domácom) sociálnom prostredí, na lepšiu pripravenosť obcí prevziať zodpovednosť za poskytovanie sociálnych služieb (tak finančnú, ako aj priestorovú a odbornú), na nepostačujúci počet kvalifikovaných zamestnancov, ktorí zabezpečujú poskytovanie sociálnych služieb.**

Rovnako pokladám za potrebné a odporúčala som, aby **Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky** vypracovalo a zabezpečilo prijatie celoštátne záväzných štandardov kvality sociálnych služieb. Ich súčasná absencia (popri čiastočne rozdielnom financovaní) prispieva k nerovnomernej kvalite poskytovania sociálnych služieb nielen v jednotlivých zariadeniach pre seniorov, ale aj v rámci jednotlivých samosprávnych krajov.

Pokladám preto za nevyhnutné, aby sa decentralizácia a deinštitucionalizácia sociálnej pomoci realizovala pri zachovaní potrebných štandardov kvality sociálnych služieb pre všetkých seniorov odkázaných na sociálne služby, bez ohľadu na to, na ktorom mieste Slovenskej republiky o ňu požiadajú.

5. PRIESKUM PRIEŤAHOV V SÚDNYCH KONANIACH

Aj v roku 2014 som pokračovala v preskúvaní opakovaného výskytu zbytočných prietáhov v súdnom konaní **prieskumom špecificky zameraným na tie súdne konania, v ktorých už existuje nález ústavného súdu alebo verejného ochrancu práv o porušení základných práv účastníka konania podľa čl. 46 a čl. 48 ústavy.**

Je zrejmé, že príčiny vzniku zbytočných prietáhov v súdnych konaniach sú rôznorodé, niektoré sú objektívneho charakteru, iné naopak subjektívneho charakteru.

Objektívne príčiny vzniku zbytočných prietáhov vyplývajú z nekvalitnej legislatívy, z nedostatkov v zabezpečení podmienok pre fungovanie súdov spôsobených napríklad nesprávnou distribúciou zdrojov pre a do súdnictva (ľudské zdroje, materiálne, finančné), organizačnou štruktúrou súdnej sústavy v štáte, na ktoré súdna moc nemá vplyv. **Zodpovedným za vytváranie riadnych podmienok pre výkon súdnictva v oblasti personálnej, finančnej, organizačnej a ekonomickej je štát a v ňom Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky.**

Subjektívne príčiny vzniku zbytočných prietáhov spočívajú v konkrétnom postupe sudcov a súdnych úradníkov v konaní, v efektívnosti ich postupov, plynulosti ich úkonov,

kvalite procesného postupu a rozhodnutia. Ako som uviedla už vo svojej minuloročnej správe o činnosti, jedným z dôležitých prostriedkov eliminácie zbytočných prietahov v súdnom konaní, ktorý majú v rukách výlučne súdy, je **zvyšovanie kvality súdneho rozhodovania**. Ovplyvňovanie **kvality** súdneho rozhodovania a rozhodnutia je pritom plne v rukách sudcov a patrí do výlučnej pôsobnosti súdnej moci, preto aj zodpovednosť za kvalitu súdneho rozhodnutia **patrí do výlučnej zodpovednosti súdov (sudca), kvalita rozhodovania súdov a zjednocovania judikatúry (súdy), rovnako ako efektívny postup v konkrétnom konaní (sudca) a dobrá organizácia práce súdu (správa súdu) a dohľad nad efektívnosťou konania (správa súdu)**.

Od predsedov 21 súdov som si vyžiadala písomné stanovisko k opatreniam, ktoré prijali na základe nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky, resp. aj oznámenia verejného ochrancu práv, že v súdnom konaní došlo k zbytočným prietahom a stanovisko k ďalšiemu priebehu a aktuálnemu stavu 61 vybraných súdnych konaní.

Okrem preskúmania plynulosti dotknutých súdnych konaní som svoj prieskum v tomto roku zamerala aj na otázku, **aké opatrenia predsedovia súdu prijali v záujme riešenia subjektívnych príčin vzniku zbytočných prietahov na strane súdu a jeho zamestnancov**, akými sú napríklad oneskorené zasielanie výzvy na odstránenie nedostatkov podania, na zaplatenie súdneho poplatku, na vyjadrenie k podaniu, na označenie dôkazov, urgencií, neskoré predkladanie spisov znalcom, odvolacie konanie, nedostatky v postupe súdov vo veci námietky zaujatosti. Ďalšou oblasťou, v ktorej sa vyskytujú subjektívne príčiny vzniku zbytočných prietahov v konaní, je oblasť vzájomnej komunikácie jednotlivých súdov, súdnych oddelení a komunikácie v rámci súdneho oddelenia. Dôsledkom zlyhania tejto komunikácie je oneskorené zaslanie spisu nadriadenému súdu alebo naopak oneskorené vrátenie spisu súdu nižšieho stupňa, oneskorené získanie informácie o odstránení prekážky brániacej pokračovaniu v konaní (právoplatné skončenie konania, pre ktoré bolo prerušené iné súdne konanie), alebo oneskorená expedícia písomnosti zo súdu (niekoľko týždňov alebo mesiacov od jej vyhotovenia). Za subjektívnu príčinu vzniku zbytočných prietahov v konaní považujem aj to, ak znalec je ustanovený až niekoľko mesiacov po tom, ako bolo pojednávanie odročené z dôvodu potreby znaleckého dokazovania alebo to, že znalcovi súd poskytne spis oneskorene, niekoľko mesiacov od nariadenia znaleckého dokazovania a ustanovenia znalca.

Odstránenie týchto príčin vzniku zbytočných prietahov v súdnych konaniach je v možnostiach súdu a závisí do značnej miery od organizácie práce súdu a sudcu v jeho súdnom oddelení.

Z predložených stanovísk od predsedov súdov vyplynulo, že podávanie správy o stave súdneho konania a o úkonoch v ňom (v mesačných, dvojmesačných, štvrtročných intervaloch) v rámci **dohľadu predsedu súdu nad súdnym konaním, považujú predsedovia súdov za akési univerzálne používané opatrenie na riešenie zbytočných prietahov** v súdnom konaní aj vo veciach, v ktorých bolo nálezom Ústavného súdu Slovenskej republiky konštatované porušenie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov, resp. v reštančných veciach. Pritom informácie o úkonoch v spise sú dostupné z elektronickej evidencie o súdnom spise v priebehu pár chvíľ.

K vzniku zbytočných prietahov sa predsedovia vyjadrovali zväčša iba vo vzťahu k individuálnemu preskúmanému konaniu a iba vo vzťahu k otázke vyvodenia alebo

nevyvodenia disciplinárnej zodpovednosti sudcu. Neoznámili mi prijatie organizačných opatrení zameraných na prevenciu vzniku, resp. opakovania sa neefektívnosti vybavovania a obehu spisov v iných konaniach.

Kvalitu rozhodovacej činnosti vedením evidencie rozhodnutí zrušených nadriadeným súdom a príčin ich zrušenia takto sledujú podľa mojich informácií dva krajské sudy. Od ostatných krajských súdov a okresných súdov takúto informáciu nemám.

Zabezpečiť ochranu základného práva účastníkov súdnych konaní na prerokovanie vecí bez zbytočných prietáhov bez toho, aby sme sa zaoberali aj riešením objektívnych príčin vzniku zbytočných prietáhov v súdnom konaní, nie je možné.

Už v roku 2012 som žiadala, aby Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky vypracovalo a pravidelne zverejňovalo **zoznam preťažených súdov**.

Umožnil by porovnávanie situácie na jednotlivých súdoch a bol by transparentným podkladom **pre objektivizáciu pridelovania zdrojov do súdnictva a najmä ich prerozdelenia na jednotlivé sudy a pre pridelovanie** voľných miest sudcov súdom a pre postupné vyrovnávanie zaťaženia súdov v Slovenskej republike. Bol by aj užitočnou informáciou pre verejnosť.

Taktiež som **už v roku 2012 žiadala, aby Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky vytvorilo dlhodobú koncepciu súdnictva**, ktorá by na základe vyhodnocovania stavu súdnych agend umožnila strategické plánovanie a efektívne využívanie zdrojov v justícii. Na základe analýzy stavu a vybavovania súdnych agend by tiež bolo možné stanoviť očakávaný priemerný výkon sudcu v jednotlivých agendách. V kombinácii s informáciou o počte vecí a trendoch v jednotlivých agendách, by následne bolo možné presnejšie **určiť počet sudcov, ktorý je na jednotlivých súdoch potrebný** na zabezpečenie plynulosti súdnych konaní. Zároveň by Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky vedelo **presvedčivejšie odôvodniť** výšku rozpočtových prostriedkov, ktoré od Ministerstva financií Slovenskej republiky žiada pre zabezpečenie riadneho výkonu súdnictva tak, aby bolo zabezpečené dodržiavanie základného práva na prerokovanie vecí bez zbytočných prietáhov.

Predsedia viacerých súdov k otázke príčin vzniku zbytočných prietáhov uviedli, že ako problém vnímajú aj **nedostatočnú flexibilitu a rýchlosť nahrádzania sudcu**, ktorý dočasne (z dôvodu dlhodobej pracovnej neschopnosti, materskej a rodičovskej dovolenky, stáže) alebo trvalo (napr. z dôvodu odchodu do dôchodku, úmrtia) prestane vykonávať svoju funkciu. Uviedli, že k vypisovaniu výberových konaní dochádza neskoro, prípadne k nahradeniu sudcu nedôjde, pretože Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky neudelí súhlas na obsadenie uvoľneného miesta sudcu. **Dôsledkom tejto skutočnosti je opakujúce sa prerozdelenie nevybavených vecí medzi ostatných sudcov, zvýšenie ich zaťaženia a samozrejme aj frustrácie (keďže sa takéto prerozdelenie vecí opakuje).**

Viacerí predsedovia súdov uviedli, že opatrením slúžiacim na zvýšenie efektívnosti a flexibility pri nahradení sudcu, ktorý dočasne alebo trvalo nevykonáva svoju funkciu, by mohol byť inštitút „lietajúceho“ sudcu, ktorý by nebol vymenovaný na konkrétny súd, ale napr. pre obvod krajského súdu. Tento by tiež mohol pomôcť aj v prípade potreby vyrovnania zaťaženia medzi jednotlivými súdmi (rakúsky model).

V súčasnosti zákon č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediach a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov upravuje inštitút dočasného pridelenia sudcu. Nevie, do akej miery sa tento inštitút v praxi využíva. Aj s ohľadom na finančné

nároky dočasne prideleného sudcu, ktoré mu podľa tohto zákona patria, je využitie tohto nástroja podmienené tým, že Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky zohľadní potrebu týchto finančných prostriedkov pri riadení tvorby rozpočtov súdov.

V nadväznosti preskúmania podnetu a situácie na jednom súde, ako aj na základe informácií, ktoré mám z preskúmania tejto mojej priority, som tento rok **opätovne ministra spravodlivosti Slovenskej republiky požiadala, aby sa zaoberal prijímaním systematických riešení**, ktorými by sa zabezpečila ochrana základného práva účastníkov súdnych konaní na prerokovanie vecí bez zbytočných prietáhov. Konkrétne som žiadala, aby sprístupnil zoznam preťažených súdov, uskutočnil riadnu analýzu a vyhodnotenie stavu súdnych agend a na tomto základe vytvoril dlhodobú koncepciu rozvoja súdnictva v Slovenskej republike, vyhodnotil využívanie inštitútu dočasného pridelenia sudcu v praxi a prípadne zvážil zavedenie aj ďalších inštitútov, ktoré by umožnili väčšiu flexibilitu a rýchlosť nahrádzania sudcov, ktorí trvalo alebo dočasne nevykonávajú svoju funkciu na dotknutom súde.

Som presvedčená o tom, že takýmito systémovými riešeniami by sa postupne vytvorili priaznivejšie podmienky na výkon súdnictva a efektívne využívanie finančných zdrojov štátu vyčlenených pre výkon súdnictva.

Minister spravodlivosti Slovenskej republiky v reakcii na moje návrhy uviedol, že ministerstvo pri plnení zákonných úloh a pri kreácii koncepcných opatrení postupuje tak v súlade s tézami, ktoré boli rozpracované programovým vyhlásením vlády Slovenskej republiky, ako aj v snahe zohľadňovať potreby spoločnosti. Poukázal na to, že na webovom sídle ministerstva sú uverejnené rozsiahle štatistické údaje o súdoch aj sudcoch.

K otázke flexibility pri nahrádzaní sudcu, ktorý dočasne alebo trvalo nevykonáva svoju funkciu, minister spravodlivosti Slovenskej republiky uviedol, že z dôvodu potreby reálneho zabezpečenia nezávislosti a nestrannosti súdnej moci je sudca vymenovaný do funkcie bez časového obmedzenia a na konkrétny súd. Uviedol, že ministerstvo sa usiluje riešiť problémy toho-ktorého súdu tak, aby boli eliminované hroziace negatíva, avšak určenie voľného miesta sudcu je len prvým krokom na ceste získania nového sudcu. Výberové konanie je z dôvodu definovania lehôt na jednotlivé úkony dlhobojší proces. V prípade jeho úspešného zavŕšenia nasleduje proces prerokovania Súdnou radou Slovenskej republiky a následného vymenovania prezidentom Slovenskej republiky. Konštatoval, že vzhľadom na koreláciu medzi sumou finančných prostriedkov a vymenovávaním sudcov bez časového obmedzenia nie je možné miesta sudcov, ktorí dočasne nepôsobia v systéme, považovať za miesta, ktoré je možné obsadiť novovymenovanými sudcami.

Minister spravodlivosti Slovenskej republiky uviedol, že v rámci finančných limitov sa snaží postupnými krokmi zlepšiť stav súdnictva v Slovenskej republike, či už je to napr. vo sfére informatizácie súdnictva alebo legislatívnej činnosti. V oblasti ľudských zdrojov svoju pozornosť nezameriava len na sudcov, ale aj na ostatných zamestnancov súdu. Vzhľadom na skutočnosť, že rozpočet ministerstva je dlhodobo poddimenzovaný, nie je možné realizovať všetky kroky v požadovaných časových intervaloch.

Preskúmaním plynulosti súdnych konaní na základe podnetov a v rámci tejto mojej priority som v niektorých prípadoch dospela k záveru, že **nedostatočné personálne obsadenie neumožňuje súdu reálne zabezpečiť plynulosť všetkých súdnych konaní vedených na dotknutom súde a nie je v možnostiach orgánov riadenia a správy súdu ďalšími**

organizačnými opatreniami túto situáciu riešiť, v dôsledku čoho môže na daných súdoch z objektívnych dôvodov dochádzať k porušovaniu základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky je ústredný orgán štátnej správy súdov zodpovedný za vytvorenie podmienok na riadny výkon súdnictva. V týchto prípadoch som o mojich zisteniach preto informovala ministra spravodlivosti Slovenskej republiky a požiadala som ho, aby v spolupráci s orgánmi riadenia a správy súdu riešil personálnu situáciu na týchto súdoch. Minister spravodlivosti Slovenskej republiky ma písomne informoval, že po porade s predsedami krajských súdov a po vyhodnotení relevantných vstupných údajov 4. decembra 2014 určil voľné miesta sudcov na okresné a krajské sudy, medzi inými aj pre sudy, o situácii ktorých som ho informovala.

Je zrejmé, že pokiaľ ide o objektívne príčiny vzniku zbytočných priet'ahov v súdnych konaniach vyplývajúce z personálnych kapacít súdov, je ich riešenie podmienené aj **zabezpečením dostatočného financovania súdnictva.** V priebehu roku 2014 som sa preto tiež obrátila na ministra financií Slovenskej republiky, ktorého som informovala o tom, že z mojich zistení týkajúcich sa súdov vyplynulo, že v záujme predchádzania porušovaniu základného práva na verejné prerokovanie veci bez zbytočných priet'ahov v súdnom konaní, je nevyhnutné doplniť personálne a materiálne zdroje pre činnosť súdov navýšením zdrojov v ich rozpočtových kapitolách. Požiadala som ho preto, aby prihliadol na požiadavky rozpočtovej kapitoly Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky pre všeobecné sudy prvého a druhého stupňa a pre rozpočtovú kapitolu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky. Minister financií Slovenskej republiky mi spätnú väzbu k tejto mojej žiadosti neposkytol.

Jednou z často uvádzaných príčin vzniku zbytočných priet'ahov v súdnom konaní je **dľhotrvajúce znalecké dokazovanie, aj z dôvodu nedostatočného počtu znalcov v niektorých odboroch. Zoznam znalcov je v pôsobnosti ministerstva spravodlivosti.** V roku 2013 ma Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky informovalo, že pripravilo návrh zákona, ktorým sa mení a dopľňa zákon č. 382/2004 Z. z. o znalcoch, tlmočníkoch a prekladateľoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov s predpokladaným nadobudnutím účinnosti dňa 1. januára 2014. Novela mala podľa Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky jasnejšie upraviť pravidlá financovania znaleckej činnosti zavedením lehoty na rozhodnutie o vyúčtovanom znalečnom a tlmočnom a lehoty na vyplatenie znalečného a tlmočného. V záujme lepšej kontroly výdavkov na znalečné sa v novele navrhovalo zavedenie elektronického znaleckého denníka, ktorý mal umožniť kontrolu plynutia času od momentu objednávky na vykonanie znaleckej činnosti do vyhotovenia znaleckého úkonu. Návrh zákona tiež predpokladal sprísnenie sankcií za priestupky a iné správne delikty, vrátane postihov za neodôvodnenú nečinnosť znalca mechanizmom automatického znižovania tarifnej odmeny v závislosti od dľžky omeškania znalca. **Žiaľ, musím konštatovať, že k prijatiu uvedenej novely zákona do dnešného dňa nedošlo.**

6. INFORMÁCIA O PREBIEHAJÚCICH PRIESKUMOCH

Zameranie d'alších prieskumov, ktoré som určila na rok 2014, a ktorých zistenia v súčasnosti Kancelária vyhodnocuje, sa týkali **postupu cudzineckej polície pri vybavovaní žiadateľov a prieskumu podmienok v celách predbežného zaistenia.**

Spoločným menovateľom oboch prieskumov bolo zisťovanie úrovne dodržiavania viacerých základných práv a slobôd v zmysle Ústavy Slovenskej republiky, ako aj medzinárodných dohôd, ktorými je Slovenská republika viazaná. Išlo najmä o právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, právo na informácie, právo na súdnu a inú právnu ochranu, ale aj právo na riadne zaobchádzanie a na ochranu pred mučením, krutým, neľudským alebo ponižujúcim zaobchádzaním alebo trestaním, či uplatňovanie princípov dobrej správy.

Nakoľko ide o ešte prebiehajúce prieskumy, svoje zistenia a závery budem prezentovať prostredníctvom samostatných správ a budú súčasťou budúcoročnej správy o činnosti verejného ochrancu práv.

III. OPRÁVNENIA VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV A PRIJÍMANIE OPATRENÍ

1. VYUŽITIE OPRÁVNENÍ VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV

1.1 Postúpenie vecí prokurátorovi a súčinnosť s prokuratúrou

Podľa zákona o verejnom ochrancovi práv, ak sa podnet týka preskúmania právoplatného rozhodnutia orgánu verejnej správy alebo ak verejný ochranca práv dospeje k záveru, že rozhodnutie orgánu verejnej správy je v rozpore so zákonom alebo iným všeobecne záväzným predpisom, môže postúpiť vec na vybavenie príslušnému prokurátorovi, prípadne urobí iné opatrenie. To isté môže urobiť aj s podnetom, ktorý obsahuje návrhy takých opatrení, ktoré patria do pôsobnosti prokuratúry.

V roku 2014 som postúpila prokuratúre 45 podnetov, v 19 podnetoch som prokuratúru požiadala o súčinnosť a v 1 podnete som nadriadenú prokuratúru požiadala o preskúmanie postupu podriadenej prokuratúry.

Zo 45 podnetov som postúpila na vybavenie: 4 Generálnej prokuratúre Slovenskej republiky, 1 Úradu špeciálnej prokuratúry, 10 Krajskej prokuratúre v Bratislave, 2 Krajskej prokuratúre v Banskej Bystrici, 1 Krajskej prokuratúre v Trenčíne, 2 Krajskej prokuratúre v Prešove, 1 Krajskej prokuratúre v Žiline, 2 Okresnej prokuratúre Bardejov, 1 Okresnej prokuratúre Bratislava I., 2 Okresnej prokuratúre Bratislava V., 1 Okresnej prokuratúre Dolný Kubín, 1 Okresnej prokuratúre Lučenec, 1 Okresnej prokuratúre Michalovce, 1 Okresnej prokuratúre Námestovo, 2 Okresnej prokuratúre Nové Zámky, 2 Okresnej prokuratúre Pezinok, 2 Okresnej prokuratúre Považská Bystrica, 2 Okresnej prokuratúre Prešov, 1 Okresnej prokuratúre Prievidza, 1 Okresnej prokuratúre Rimavská Sobota, 1 Okresnej prokuratúre Skalica, 1 Okresnej prokuratúre Spišská Nová Ves, 1 Okresnej prokuratúre Topoľčany, 1 Okresnej prokuratúre Trenčín a 1 Okresnej prokuratúre Žiar nad Hronom.

Zo 45 postúpených podnetov sa 35 podnetov týkalo preskúmania postupu orgánov verejnej správy a 10 sa týkalo trestných vecí.

Prehľad podnetov, ktoré som postúpila prokurátorovi **na vykonanie dozoru nad zachovávaním zákonnosti orgánmi verejnej správy:**

- **5 podnetov sa týkalo konania a rozhodovania úradov práce, sociálnych vecí a rodiny a Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny** (1x rozhodovanie o znížení dávky v hmotnej núdzi, 1x rozhodovanie o povinnosti vrátiť dávku a príspevky k dávke v hmotnej núdzi, 1x rozhodovanie o nepriznaní rodičovského príspevku a jeho odňatí, 1x rozhodovanie o zastavení výplaty príspevkov k dávke v hmotnej núdzi a 1x rozhodovanie o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia). Z uvedených podnetov podali prokurátori protest v 3 podnetoch, 1 odložili a v 1 nemám spätnú informáciu o vybavení.
- **6 podnetov sa týkalo konania a rozhodovania orgánov územnej samosprávy** (2x v stavebnom konaní, 1x rozhodovanie podľa zákona o slobode informácií,

2x VZN obce, 1x uznesenie miestneho zastupiteľstva). Z uvedených podnetov podali prokurátori protest v 2 podnetoch, upozornenie v 1 podnete, 2 podnety odložili a v 1 nemám zatiaľ spätnú informáciu o vybavení.

- **7 podnetov sa týkalo konania a rozhodovania Sociálnej poisťovne** (1x rozhodovanie o nároku na nemocenské, 1x rozhodovanie o predpísaní penále, 1x rozhodovanie o invalidnom dôchodku, 1x rozhodovanie o povinnosti vrátiť dávku v nezamestnanosti, 3x rozhodovanie o dávke v nezamestnanosti). Z uvedených podnetov podali prokurátori protest v 2 podnetoch, upozornenie v 1 podnete, 2 podnety odložili a v 2 nemám zatiaľ spätnú informáciu o vybavení.
- **8 podnetov sa týkalo konania a rozhodovania bývalých správ katastra a katastrálnych úradov resp. súčasných okresných úradov – odborov katastrálnych a odborov opravných prostriedkov** (3x v konaní o obnove evidencie niektorých pozemkov, 4x rozhodovanie o oprave chyby v katastrálnom operáte, 1x rozhodovanie o návrhu na vklad vlastníckeho práva). Z uvedených podnetov podali prokurátori protest v 1 podnete, upozornenie v 1 podnete, v 4 podnetoch vec odložili a v 2 nemám zatiaľ spätnú informáciu o vybavení.
- **9 podnetov sa týkalo konania a rozhodovania ostatných orgánov verejnej správy** (4x postup okresného úradu, odbor všeobecnej vnútornej správy, 1x postup daňového úradu, 1x rozhodovanie cudzineckej polície o administratívnom vyhostení, 1 x konanie okresného úradu – odboru pozemkového a lesného v konaní o pozemkových úpravách, 1x konanie okresného úradu – odboru pozemkového a lesného v konaní o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy, 1x postup Ministerstva dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky v konaní o vyvlastnení). Z uvedených podnetov podali prokurátori upozornenie v 1 podnete, 7 odložili a v 1 nemám zatiaľ spätnú informáciu o ich vybavení.

O súčinnosť som požiadala prokuratúru v 19 podnetoch:

- 12 podnetov sa týkalo rozhodovania Sociálnej poisťovne **o dávke v nezamestnanosti**. V uvedených podnetoch som konštatovala, že Sociálna poisťovňa porušila základné právo podávateľov podnetu podľa článku 46 ústavy. Sociálna poisťovňa neprijala mnou navrhované opatrenia. Z tohto dôvodu som požiadala o súčinnosť Krajskú prokuratúru v Bratislave, ktorá v 11 z nich podala protest, v 1 ho nepodala z dôvodu, že rozhodnutie Sociálnej poisťovne zrušil súd. Postup Sociálnej poisťovne po podaní protestu je v časti týkajúcej sa porušení základných práv a slobôd.
- 1 podnet sa týkal rozhodovania Sociálnej poisťovne **o nároku na materské**. V tomto podnete som konštatovala, že Sociálna poisťovňa porušila základné právo podávateľky podnetu podľa článku 46 ústavy a čl. 33 ods. 2 Charty základných práv Európskej únie. Sociálna poisťovňa ani v tomto prípade neprijala mnou navrhované opatrenia. Z tohto dôvodu som požiadala o súčinnosť Krajskú prokuratúru v Bratislave. Tá podnet odložila.

- 1 podnet sa týkal rozhodovania Sociálnej poisťovne vo veci **predpísania penále**. V tomto podnete som konštatovala, že Sociálna poisťovňa porušila základné právo podávateľky podnetu podľa článku 46 ústavy, avšak tá sa s mojim záverom nestotožnila. Z tohto dôvodu som požiadala o súčinnosť Krajskú prokuratúru v Bratislave, ktorá vo veci podala protest.
- 1 podnet sa týkal **všeobecne záväzného nariadenia** obce, ktoré súviselo s preskúmaným podnetom, v ktorom som konštatovala porušenie práva slobody pobytu podávateľa podnetu. Okresná prokuratúra Trebišov, ktorú som požiadala o súčinnosť, podala proti VZN obce o udeľovaní trvalého pobytu protest.
- 1 podnet sa týkal **všeobecne záväzného nariadenia obce**, ktoré súviselo s podnetom smerujúcim proti postupu obce pri posúdení odkázanosti na sociálnu službu. V tomto podnete som konštatovala porušenie základného práva podľa čl. 46 ústavy. Okresná prokuratúra Námestovo, ktorú som požiadala o súčinnosť, podala proti VZN obce o poskytovaní opatrovateľskej služby protest.
- 1 podnet sa týkal rozhodovania úradu práce, sociálnych vecí a rodiny o **nároku na prídavok na dieťa**. V tomto podnete som konštatovala, že úrad porušil základné právo podávateľky podnetu zaručené čl. 41 ods. 5 ústavy. Príslušný úrad práce, sociálnych vecí a rodiny ani Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny neprijali mnou navrhované opatrenia. Z tohto dôvodu som požiadala o súčinnosť Krajskú prokuratúru v Bratislave, ktorá podnet odložila.
- 1 podnet sa týkal rozhodovania úradu práce, sociálnych vecí a rodiny o **ochrannom príspevku k dávke v hmotnej núdzi**. V tomto podnete som dospela k záveru, že úrad porušil základné právo podávateľky podnetu podľa čl. 39 ods. 2 ústavy. Príslušný úrad práce, sociálnych vecí a rodiny sa však s mojim závermi nestotožnil a preto som požiadala o súčinnosť Okresnú prokuratúru Martin. Okresná prokuratúra podala proti rozhodnutiu o nepriznaní ochranného príspevku k dávke v hmotnej núdzi protest.
- 1 podnet sa týkal rozhodovania úradu práce, sociálnych vecí a rodiny o **znížení dávky v hmotnej núdzi** a príspevku k dávke. V tomto podnete som dospela k záveru, že úrad porušil základné právo zaručené čl. 46 ústavy, nakoľko svojvoľne vykonával zrážky z bežne vyplácanej dávky v hmotnej núdzi a úradu som navrhla prijatie opatrení na odstránenie zisteného stavu. Opatrenia prijaté úradom som však považovala za nedostatočné a preto som sa obrátila na Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, ktoré mi však odpovedalo, že nie je potrebné v tejto veci prijímať opatrenia. S týmto stanoviskom som však nesúhlasila a preto som sa obrátila na Okresnú prokuratúru v Čadci. Spätnú informáciu o vybavení veci som zatiaľ nedostala.

V 1 prípade som sa obrátila na nadriadenú prokuratúru. Išlo o podnet, v ktorom podávateľ podnetu namietal rozhodnutie úradu práce, sociálnych vecí a rodiny o vyradení z evidencie uchádzačov o zamestnanie. Toto právoplatné rozhodnutie som považovala za rozhodnutie vydané v rozpore so zákonom a z tohto dôvodu som podnet postúpila na vybavenie príslušnej okresnej prokuratúre. Okresná prokuratúra mi oznámila, že podnet podávateľa bol odložený ako nedôvodný. S odôvodnením okresnej prokuratúry som sa však nestotožnila a rozhodla som požiadať nadriadenú krajskú prokuratúru o kontrolu postupu okresnej prokuratúry. Po preskúmaní postupu okresnej prokuratúry, táto vec opätovne preskúmala a proti rozhodnutiu úradu práce, sociálnych vecí a rodiny podala protest.

1.2 Návrh na začatie konania pred ústavným súdom

Podľa čl. 151a ods. 2 ústavy môže verejný ochranca práv predložiť ústavnému súdu návrh na začatie konania podľa čl. 125, ak všeobecne záväzný právny predpis porušuje základné právo alebo slobodu priznanú fyzickej osobe alebo právnickej osobe. Toto oprávnenie som využila v prípade pochybností o súlade niektorých ustanovení zákonov č. 417/2013 Z. z. o pomoci v hmotnej núdzi a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, č. 135/1961 Zb. o pozemných komunikáciách (cestný zákon) v znení neskorších predpisov s niektorými ustanoveniami našej ústavy a medzinárodných dohovorov.

1.3 Návrh na začatie disciplinárneho konania

Podľa čl. 151a ods. 1 druhá veta ústavy sa v zákonom ustanovených prípadoch verejný ochranca práv môže podieľať na uplatnení zodpovednosti osôb pôsobiacich v orgánoch verejnej moci, ak tieto osoby porušili základné právo alebo slobodu fyzických osôb a právnických osôb. Podľa § 3 ods. 2 zákona o verejnom ochrancovi práv z „**dôvodov predpokladajúcich disciplinárne previnenie sudcu a prokurátora**“ môže verejný ochranca práv podať návrh na začatie disciplinárneho konania.

Toto oprávnenie som využila rovnako ako v roku 2013, aj v roku 2014. Podala som **dva návrhy na začatie disciplinárneho konania voči sudcom** z dôvodov predpokladajúcich disciplinárne previnenie sudcu pre spôsobenie neodôvodnených prietahov v súdnom konaní, z toho v jednom konaní došlo k opätovným prietahom dokonca aj po opakovaných oznámeniach verejného ochrancu práv o porušení základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietahov a po vydaní nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky.

1.4 Navrhovanie opatrení na nápravu v priebehu riešenia podnetu, prieskumu

Okrem porušení základných práv a slobôd vyplývajúcich skôr zo systémových nedostatkov v činnosti orgánov verejnej správy, ktoré sú uvedené v tematických správach, som zistila porušenia základných práv a slobôd v konaní orgánov verejnej správy aj

na základe preskúmania podnetov. V roku 2014 som na základe preskúmania podnetov fyzických osôb a právnických osôb konštatovala **270 porušení základných práv a slobôd**.

V týchto prípadoch som navrhovala príslušným orgánom verejnej správy opatrenia na odstránenie zisteného porušenia a na jeho nápravu a v niektorých prípadoch aj opatrenia na zlepšenie doterajšej praxe inštitúcie. Okrem toho som navrhovala opatrenia na zlepšenie postupov v konaní aj v prípadoch, keď som síce nekonštatovala porušenie základného práva a slobody podávateľa (intenzita porušenia nedosahovala intenzitu porušenia základného práva a slobody), ale prieskumom som zistila také nedostatky, ktoré by v budúcnosti k jeho porušeniu mohli viesť.

2. PRIJÍMANIE OPATRENÍ ORGÁNMI VEREJNEJ SPRÁVY

Autorita verejného ochrancu práv v orgánoch verejnej správy a samosprávy je vysoká a konštatujem, že orgány verejnej správy **v priebehu preskúmania individuálneho podnetu alebo v priebehu prieskumu v roku 2014 v drvivej väčšine prípadov prijali opatrenia navrhnuté verejným ochrancom práv.**

V niekoľkých prípadoch sa stalo, že orgán verejnej správy nepostupoval podľa § 19 ods. 2 zákona o verejnom ochrancovi práv, podľa ktorého „Orgán verejnej správy **je povinný do 20 dní odo dňa doručenia výzvy na prijatie opatrení oznámiť** verejnému ochrancovi práv svoje **stanovisko k výsledkom vybavenia podnetu a prijaté opatrenia.**“.

Najčastejším porušením v tomto smere zo strany orgánu verejnej správy je, že nedodrží ustanovenú zákonnú lehotu a je potrebné ho, niekedy aj opakovane urgovať. Závažnejším nedostatkom bolo, keď orgán verejnej správy oznámil verejnému ochrancovi práv svoje nesúhlasné stanovisko k jeho zisteniam a **neoznámil mu v súlade so zákonom prijatie opatrení.**

Po zistení ústavného orgánu verejného ochrancu práv, že orgán verejnej správy svojím postupom porušil základné právo, slobodu osoby je orgán verejnej správy zo zákona povinný verejnému ochrancovi práv oznámiť prijatie opatrení. Bez ohľadu na to, či s jeho zistením súhlasí alebo nesúhlasí. Iný výklad tohto zákonného textu z jazykového, obsahového hľadiska a z hľadiska účelu tejto právnej normy a celej právnej úpravy by totiž v praxi znamenal úplnú neúčinnosť ústavného dohľadu vykonávaného verejným ochrancom práv, a teda ochrany základných práv a slobôd osôb, ktorú verejný ochranca práv vykonáva. K ochrane základného práva zo strany orgánu verejnej správy by vôbec nemuselo dôjsť, veď by stačilo iba sa nestotožniť so zisteniami verejného ochrancu práv. V právnom štáte je to nemysliteľné. K takémuto postupu sa v minulosti v niekoľko málo prípadov uchýlilo napríklad vedenie polície a aj jej nadriadený orgán Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (v známom prípade policajného zásahu v Moldave nad Bodvou – ulica Budulovská, streľba na diaľnici), Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, aj Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (príspevky na starostlivosť, niektoré individuálne podnety), Sociálna poisťovňa (v niektorých individuálnych podnetoch), v jednom prípade aj riaditeľ základnej školy ako orgán školskej správy. Výnimočnými sú individuálne prípady z oblasti sociálneho práva, ktoré sa týkajú výkladu niektorých ustanovení a aplikácie európskych smerníc. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky neprijalo odporúčania verejného ochrancu práv z dôvodu, že čaká na rozhodnutie mimo republikového orgánu.

Pretože v týchto niekoľkých prípadoch stále neboli prijaté opatrenia a základné práva a slobody sú podľa čl. 12 ods. 2 druhá veta ústavy „neodňateľné, nescudziteľné, nepremľateľné a nezrušiteľné“, **prijatia navrhovaných opatrení sa aj naďalej domáham.** Opatrenia treba prijať k náprave zisteného individuálneho porušenia základného práva alebo slobody, ale aj pre ich potenciál zlepšiť doterajšiu činnosť orgánu verejnej správy vo vzťahu k dodržiavaniu a ochrane základných práv a slobôd fyzických osôb a právnických osôb.

Pre priblíženie rozsahu práce s orgánmi verejnej správy, s návrhmi opatrení a s riešením rôznorodej problematiky v roku 2014, uvádzam niektoré kvantitatívne údaje o našej činnosti:

V roku 2014 pracovala Kancelária celkovo s 3631 podaniami. Z toho sa prostredníctvom písomného podania na Kanceláriu obrátilo 1721 podávateľov (z toho bolo 722 podnetov a 999 podaní) a z predchádzajúceho roku zostalo nevybavených 660 podaní (z toho bolo 511 podnetov a 149 podaní). Právnicki Kancelárie v celkovom počte 19 (od 1. 4. 2014 – 18) vybavili 3428 podaní (z toho bolo 1520 podaní/podnetov z roku 2014, 257 podnetov z roku 2013, 244 podnetov prenesených z roku 2012, 8 podnetov prenesených z roku 2011, 130 podaní z roku 2013, 19 podaní prenesených z roku 2012, 434 písomných usmernení z roku 2014 a 816 podaní na stránke detského ombudsmana z roku 2014). Prenos podaní/podnetov sa k 1. januáru 2015 v porovnaní s rokom 2014 znížil celkovo o 69,2 % (zo 660 na 203), čo svedčí o pružnejšom vybavovaní podaní/podnetov zamestnancami Kancelárie. Právnicki Kancelárie v roku 2014 vykonali 8 tematických prieskumov, v rámci ktorých preskúmali činnosť 215 inštitúcií. Zamestnanci Kancelárie pomáhali s vyhotovením podaní adresovaných verejnému ochrancovi práv 381 osobám. Systematické sledovanie a štvrtročné vyhodnocovanie plnenia v minulosti prijatých opatrení som zaradila aj medzi priority roku 2014. Vyhodnotenie potvrdzuje, že zodpovedné orgány prijímajú opatrenia k náprave individuálneho porušenia základného práva a spravidla dochádza k náprave. Oveľa ťažšie však prijímajú systémové organizačné opatrenia, ktoré majú dopad na existujúcu v inštitúcii zaužívanú prax.

Pozitívne hodnotím, že v roku 2014 som v porovnaní s rokom 2013 zaznamenala zo strany orgánov verejnej správy ešte oveľa menej prípadov neprijatia navrhovaných opatrení, či neoznámene stanoviska a prijatých opatrení k zisteným porušeniam základných práv a slobôd, a to napriek tomu, že počet zistených porušení základných práv a slobôd sa celkovo zvýšil (v roku 2013 to bolo 176 porušení, v roku 2014 až 270 porušení). Uvedené môžem tvrdiť napriek tomu, že určitý počet podnetov vybavených v roku 2014 vo vzťahu k prijímaniu opatrení ešte nie je ukončených, no vo väčšine z nich mi orgány verejnej správy súčinnosť poskytujú. Analýzou podnetov za rok 2013 som zistila, že orgány verejnej správy neprijali mnou navrhované opatrenia (resp. mi ich neoznámili) v 37 prípadoch (zo 176 porušení). Oproti tomu v roku 2014 evidujem len 18 takýchto prípadov (z 270 porušení).

V tomto roku práve aj vďaka prioritě, ktorú som si pre tento rok stanovila, Kancelária napriek nedostatočnému personálnemu obsadeniu vyvíjala zvýšenú snahu pri dosledovaní prijatia navrhovaných opatrení orgánmi verejnej správy (napr. v prípade prisľúbenia realizácie opatrení, či boli reálne aj vykonané), dbala na urgenciu orgánov verejnej správy, ktoré v zákonnej lehote na moje oznámenie výsledkov vybavenia podnetu nereagovali, a vo väčšej miere sme pristúpili aj k využívaniu súčinnosti nadriadených orgánov (oprávnenie podľa ustanovenia § 19 ods. 3 zákona o verejnom ochrancovi práv), prípadne prokuratúry

(oprávnenie podľa ustanovenia § 14 ods. 4, resp. ustanovenia § 25 zákona o verejnom ochrancovi práv).

Uvedený postup sa osvedčil, nakoľko sa podarilo úspešne ukončiť aj niektoré z podnetov z predchádzajúcich rokov (2013, 2014), napríklad v súvislosti s nepriznaním dávky v nezamestnanosti Sociálnou poisťovňou viacerým žiadateľom, ktorých posledné pracovisko bolo v zahraničí.

IV. NÁVRHY A ODPORÚČANIA VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV NÁRODNEJ RADE SLOVENSKEJ REPUBLIKY

1. INFORMÁCIA O REALIZÁCII NÁVRHOV A ODPORÚČANÍ VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV PREDLOŽENÝCH V OBDOBÍ ROKOV 2012, 2013 NÁRODNEJ RADE SLOVENSKEJ REPUBLIKY

1.1 Realizácia návrhov a odporúčaní z Mimoriadnej správy verejného ochrancu práv z augusta 2013

Napriek mimoriadnej závažnosti zistených porušení základných práv a slobôd, ktoré sa týkali veľkého počtu osôb a mimoriadne veľkého počtu detí, mimoriadnu správu, ktorú som národnej rade predložila podľa § 24 zákona o verejnom ochrancovi práv spolu s návrhom o jej prerokovanie na najbližšej schôdzi národnej rady, národná rada v rozpore s účelom zákonného ustanovenia § 24 zákona o verejnom ochrancovi práv a v rozpore so svojím poslaním a poslaním verejného ochrancu práv v demokratickom a právnom štáte, doteraz na svojej schôdzi neprerokovala.

Mimoriadnu správu verejného ochrancu práv doteraz prerokoval iba Výbor Národnej rady Slovenskej republiky pre ľudské práva a národnostné menšiny, ktorý ju zobral na vedomie, opatrenia neinicioval.

Tento neštandardný postup zákonodarného orgánu voči ústavnému orgánu ochrany práv a slobôd bol aj predmetom záujmu mimo našej republiky a írsky ombudsman pán Peter Tyndal následne ako prezident Európskeho regiónu Medzinárodnej organizácie ombudsmanov v mene členov Rady Európskeho regiónu listom adresovanom predsedovi Národnej rady Slovenskej republiky vyjadril znepokojenie nad problémami, ktorým čelí slovenský verejný ochranca práv. Zdôraznil význam vzťahu medzi verejným ochrancom práv a parlamentom, ktorý by mal verejného ochrancu práv podporovať a chrániť jeho prácu. Ako bezprecedentné zhodnotil aj vrátenie správy o činnosti verejnému ochrancovi práv, ku ktorému došlo na Slovensku v roku 2013. Riadne prerokovanie správy verejného ochrancu práv a **vykonanie potrebných navrhovaných opatrení sa totiž považuje za základný predpoklad fungovania demokracie.**

V závere listu dôrazne vyzval predsedu našej národnej rady na urýchlené riešenie vzniknutej situácie, ktorá vážne ohrozuje prácu verejného ochrancu práv a na medzinárodnej úrovni je vnímaná ako dôkaz nedostatku rešpektu k právam občanov Slovenska a ostatných osôb žijúcich na území Slovenskej republiky.

Napriek tomu Mimoriadnu správu verejného ochrancu práv z augusta 2013, ktorá obsahuje závažné zistenia porušovania základných práv a slobôd veľkého počtu osôb a aj detí, plénum národnej rady doteraz neprerokovalo. Treba poznamenať, že základné práva a slobody sú podľa našej ústavy zaručené a sú aj nepremlčateľné, a teda také je aj ich porušenie.

Návrhy a odporúčania národnej rade, ktoré boli v mimoriadnej správe uvedené a v pléne neprerokované, **neboli doteraz realizované.**

1.2 Realizácia návrhov a odporúčaní verejného ochrancu práv uvedených v Správe o činnosti verejného ochrancu práv za rok 2012

Na základe svojich zistení v roku 2012 som Národnej rade Slovenskej republiky, ktorá je podľa článku 72 Ústavy Slovenskej republiky jediný ústavodarný a zákonodarný orgán Slovenskej republiky, odporúčala v priebehu roka 2013:

1.2.1 Zmeniť platnú zákonnú právnu úpravu nároku na vdovský a vdovecký dôchodok tak, aby bola odstránená nerovnosť, ktorú súčasná právna úprava umožňuje.

Opatrenie doposiaľ **nebolo prijaté**. Minister práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky ma informoval, že návrh novej právnej úpravy plánuje zaradiť do legislatívneho procesu v kalendárnom roku 2015.

1.2.2 Zákomom upraviť vytvorenie štátnej profesionálnej siete pomáhajúcich profesií a ustanoviť podmienky pre intenzívne vykonávanie profesionálnej vyhľadávacej, monitorovacej a pomáhajúcej terénnej sociálnej práce pre odbory sociálnoprávnej ochrany, ustanoviť kvóty prípadov na jedného zamestnanca sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (SPODaSK) a prispôbiť počet zamestnancov oddelení SPODaSK počtu prípadov.

Opatrenie nebolo prijaté.

1.2.3 Prehodnotiť právnu úpravu pozbavenia spôsobilosti na práva a právne úkony, vrátane procesnoprávnej úpravy.

Opatrenie nebolo prijaté. Podľa vyjadrenia ministra spravodlivosti Slovenskej republiky by malo byť zohľadnené v rámci prebiehajúcej rekodifikácie občianskeho práva.

1.2.4 V zákone riešiť právnu úpravu postavenia zamestnancov, ktorým zamestnávateľ nevyplácal mzdu, zrušil, opustil, uzavrel, vypratal prevádzku a nevydal im doklady o skončení pracovnoprávneho vzťahu.

Opatrenie nebolo prijaté.

1.2.5 Zákomom ustanoviť príslušnému orgánu verejnej správy povinnosť podať návrh na začatie konkurzného konania voči dlžníkovi štátu od určitej výšky jeho dlhu a určiť sankciu za nesplnenie tejto povinnosti.

Opatrenie nebolo prijaté.

1.2.6 Zmeniť zákon o energetike a o zmene a doplnení niektorých zákonov č. 251/2012 Z. z. v znení neskorších predpisov v súvislosti s úpravou problematiky zriadenia vecného bremena na cudzom pozemku vo verejnom záujme s ohľadom na vlastnícke právo tak,

aby obmedzenie vlastníckeho práva a zásah do vlastníckeho práva, ktorý zriadenie vecného bremena na cudzom pozemku vo verejnom záujme vždy spôsobuje, nepresahovalo nevyhnutnú mieru.

Opatrenie nebolo prijaté.

1.2.7 Pri schvaľovaní štátneho rozpočtu na rok 2014 v kapitole Všeobecná pokladničná správa vytvoriť podmienky pre vykonávanie úplnej pôsobnosti verejného ochrancu práv.

Opatrenie nebolo prijaté.

1.3 Realizácia návrhov a odporúčaní verejného ochrancu práv uvedených v Správe o činnosti verejného ochrancu práv za rok 2013

V Správe o činnosti verejného ochrancu práv za rok 2013 som do návrhov a odporúčaní zahrnula aj návrhy a odporúčania z Mimoriadnej správy verejného ochrancu práv z roku 2013 a odporúčania na zlepšenie ochrany základných práv a slobôd fyzických osôb, ktoré som zároveň jednotlivým orgánom verejnej správy navrhovala v záverečných správach z jednotlivých realizovaných prieskumov.

1.3.1 Zákomom stanoviť zákaz vylúčenia a oddeľovania rómskych žiakov od ostatných žiakov.

a) V školskom zákone výslovne upraviť **zákaz** priestorového, organizačného, fyzického a symbolického **vylúčenia alebo oddelenia rómskych žiakov** v dôsledku ich príslušnosti k národnostnej menšine alebo v dôsledku ich sociálneho pôvodu (často v kombinácii s ich sociálnym znevýhodnením) od ostatných žiakov a upraviť povinnosti orgánov verejnej správy a ich zodpovednosť za kontrolu dodržiavania tohto zákazu. Tiež stanoviť sankcie za jeho porušenie a zabezpečiť ich vykonateľnosť.

Opatrenie nebolo prijaté.

1.3.2 Vytvoriť podmienky pre plné zabezpečenie rovnocenného vzdelávania detí s osobitnými potrebami.

a) Vytvoriť podmienky pre **prístup ku všetkým stupňom vzdelania** aj pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, ktorí sú vzdelávaní v špeciálnych školách a v špeciálnych triedach.

b) Vytvoriť podmienky pre uskutočňovanie **bezplatnej odbornej predškolskej prípravy v štátnom jazyku**, a ak to vyžaduje najlepší záujem dieťaťa **aj v jeho materinskom jazyku**, a to v dostatočnom počte zariadení, s dostatočným počtom kvalifikovaných odborníkov; sprístupniť túto možnosť najmä pre deti pochádzajúce zo sociálne znevýhodneného prostredia a pre deti, ktoré majú v predškolskom veku evidentne jazykovú bariéru, najmä rómskym

deťom pochádzajúcim zo sociálne znevýhodneného prostredia, s cieľom pritiahnúť ich k vzdelávaniu.

c) Vytvoriť podmienky pre **postup v najlepšom záujme dieťaťa** aj vzdelávaním žiakov rómskej národnostnej menšiny nielen v štátnom jazyku, ale **aj v ich materinskom jazyku, ak je to pre porozumenie školského učiva potrebné.**

d) Vytvoriť podmienky pre **bezplatné užívanie všetkých potrebných učebných pomôcok a potrieb**, v starostlivosti školského zariadenia nielen počas vyučovania, ale **aj počas prípravy na vyučovanie pre všetkých žiakov, ktorí pochádzajú zo sociálne znevýhodneného prostredia a zabezpečiť im odbornú pomoc s prípravou na vyučovanie, s cieľom získať ich pre vzdelávanie** a zamerať sa v tomto úsilí aj na žiakov rómskej národnostnej menšiny.

Tieto **opatrenia realizované neboli**, hoci u Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky badám určité snahy o riešenie tejto problematiky.

e) Vytvoriť podmienky pre **dostatočný počet pedagogických asistentov** učiteľa vo všetkých školách a triedach, v ktorých sa vzdelávajú žiaci so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

V súvislosti s problematikou pridelovania finančných prostriedkov na asistentov učiteľa pre žiakov so zdravotným znevýhodnením, s nadaním alebo pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia som sa na ministra školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (ďalej len „minister školstva“) **obrátila v minulosti už niekoľkokrát.** Počet prípadov, ktorých sa problém týkal, narastal. Aj v roku 2014 som požiadala ministra školstva o predloženie písomného stanoviska k možnosti zabezpečenia asistenta učiteľa synovi podávateľov podnetu v záujme zabezpečenia jeho práva na vzdelanie a harmonický rozvoj, ale aj o písomné stanovisko k možnosti **celkového zlepšenia situácie v danej oblasti.**

Minister školstva vo svojom písomnom stanovisku uviedol, že ministerstvo si uvedomuje nepriaznivú situáciu v oblasti asistentov učiteľa a z tohto dôvodu sa na Ministerstve financií Slovenskej republiky uskutočnilo niekoľko rokovaní, na základe ktorých s účinnosťou od 1. septembra 2014 je zvýšený rozpočet kapitol Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky na dofinancovanie nenormatívnych finančných prostriedkov na asistentov učiteľa pre žiakov so zdravotným znevýhodnením alebo s nadaním. Na základe tejto skutočnosti ministerstvo školstva odporučilo zriaďovateľovi prideliť asistenta učiteľa pre syna podávateľov podnetu od nového školského roka 2014/2015. Minister o uvedenej skutočnosti rodičov osobne informoval.

V súvislosti s problematikou pridelovania finančných prostriedkov na asistentov učiteľov sa dňa 4. augusta 2014 uskutočnilo aj stretnutie s ministrom školstva v Kancelárii verejného ochrancu práv. Na stretnutí minister školstva uviedol, že sa podarilo vyčleniť finančné prostriedky tak, aby boli pre roky 2014 a 2015 pridelené finančné prostriedky na približne o 770 – 800 asistentov učiteľov viac, ako tomu bolo doteraz. Zároveň uviedol, že

ide o navýšenie takmer o 100% a vzhľadom na počet žiadostí o pridelenie asistentov učiteľov budú požiadavky takmer pokryté. **Opatrenie bolo prijaté**

1.3.3 Zvýšiť finančné prostriedky na stravovanie detí v špeciálnych výchovných zariadeniach

a) Bezodkladne **zvýšiť finančný normatív určený na celodennú stravu pre deti umiestnené** v špeciálnych výchovných zariadeniach, akými sú napríklad reedukačné centrá, aby deti mohli dostávať dostatok potravy a netrpeli v nich hladom.

V tejto súvislosti sa podarilo dosiahnuť určité zlepšenie už začiatkom roka 2014, kedy bývalý minister školstva navýšil rozpočet pre reedukačné centrá na rok 2014 oproti predchádzajúcemu obdobiu o 10 %. Následne nový minister školstva od septembra 2014 zvýšil aj finančný normatív na stravu. **Opatrenie bolo prijaté.**

1.3.4 Zabezpečiť právo dieťaťa byť vypočuté v konaniach, ktoré sa ho týkajú

a) Zabezpečiť zmenu procesného práva tak, **aby súd** v súdnych konaniach, v ktorých dochádza ku kolízii práv dieťaťa a jeho zákonných zástupcov, **z úradnej moci vždy ustanovil orgán sociálnoprávnej ochrany ako kolízneho opatrovníka celej rodiny**. Tento bude mať v konaní zo zákona samostatné právne postavenie, napríklad ako jeho **vedľajší účastník**. **Zabezpečiť**, aby súd z úradnej moci **dieťaťu** v taktom konaní, na ochranu jeho práv a oprávnených záujmov, vždy ustanovil **advokáta alebo inú fyzickú, či právnickú osobu znalú práva na právne zastupovanie**.

b) Upraviť **procedurálne pravidlá** priameho **vypočutia dieťaťa** v súdnom konaní (aj každom inom konaní) a procedurálne pravidlá pre prípad, ak je dieťa vypočuté mimo konania prostredníctvom zástupcu alebo príslušného orgánu. Stanoviť nutnosť zaznamenania vypočutia dieťaťa na zvukovom zázname a určiť aj postup a spôsob uchovávanía tohto záznamu.

Toto mnou navrhnuté opatrenie sa zatiaľ **nepodarilo plne realizovať**. Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny v súčinnosti s Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny majú snahu zabezpečiť vypočutie dieťaťa tak, aby boli naplnené jeho práva v zmysle Dohovoru o právach dieťaťa, podmienky na to však zatiaľ podľa mojich zistení vytvorené nemajú.

1.3.5 Zabezpečiť právo na zabezpečenie nezávislého vyšetrovania

a) Zabezpečiť, **aby polícia z každej plánovanej policajnej akcie**, v ktorej už pri jej príprave predpokladá použitie donucovacích prostriedkov, **zadovážila kamerový záznam o jej priebehu**.

Podľa mojej informácie bolo ustanovené, že zo služobných zákrokov vykonávaných pod jednotným velením sa vyhotovia obrazové a zvukové záznamy. Zabezpečila sa inštalácia

kamerových systémov do určených služobných motorových vozidiel. Kamerovými systémami sú vystrojené aj určené hliadky a to s prihliadnutím na špecifické okolnosti výkonu štátnej služby. **Opatrenie bolo čiastočne prijaté.**

b) Zabezpečiť monitorovanie všetkých policajných priestorov, v ktorých sa vybavujú políciou predvedené a zadržané osoby prostredníctvom kamier a uchovávanie **záznamov o zaobchádzaní polície s predvedenými osobami.**

Ministerstvo vnútra, Prezídium policajného zboru, vláda, národná rada naň zatiaľ nijako nereagovali, a to aj napriek tomu, že verejnosť sa opakovane dozvedá o podozreniach z neoprávneného používania násilia voči osobám pri ich predvádzaní a voči predvedeným osobám v priestoroch polície. Toto mimoriadne dôležité a potrebné **opatrenie orgány verejnej správy nerealizovali.**

c) Zriadiť **nezávislý kontrolný orgán**, ktorý bude vykonávať **nezávislé vyšetrenie** vždy v prípade, **ak vzniknú pochybnosti** o policajnom alebo inom postupe orgánu verejnej správy, pri ktorom boli použité donucovacie prostriedky a bude vyvodzovať zodpovednosť.

Národná rada na navrhnuté opatrenie nijako nereagovala, hoci podľa znenia ústavy je jediný orgán, ktorý je oprávnený zriaďovať nové orgány. Národná rada **opatrenie nerealizovala.**

1.3.6 Právo cudzincov na právnu pomoc

a) Vypustiť ustanovenie § 27 ods. 3 Občianskeho súdneho poriadku z právneho poriadku Slovenskej republiky, čo by opätovne umožnilo poskytovať právnu pomoc príslušníkom tretích krajín v ich konaní o zaistení aj mimovládny organizáciám, ktoré sa špecializujú na **poskytovanie právnej pomoci cudzincom.**

Opatrenie nie je zrealizované.

b) **Rozšíriť** v zákone o poskytovaní právnej pomoci **kompetencie Centra právnej pomoci** aj na poskytovanie právnej pomoci štátnym príslušníkom tretích krajín v konaní o ich zaistení.

Opatrenie nie je zrealizované.

1.3.7 Práva väzňov

a) **Informovaný súhlas s poskytnutím zdravotnej starostlivosti**

Upraviť existujúcu zákonnú úpravu tak, aby v nej bola upravená povinnosť **vyžiadať od väzňa** po jeho prijatí do výkonu väzby alebo do výkonu trestu jeho informovaný súhlas s vykonaním lekárskej prehliadky a aj následne vyžadovať jeho **informovaný súhlas pre vykonanie ošetrovateľských a zdravotných úkonov vždy, tak ako to platí pre ostatné**

fyzické osoby. V zákone ustanoviť aj taxatívny výpočet prípadov a dôvodov, za splnenia ktorých je možné vykonávať zdravotnú starostlivosť aj bez predchádzajúceho súhlasu tejto osoby. V zákone ustanoviť prípady a dôvody, za splnenia ktorých je lekárska prehliadka povinná, a pre tieto prípady ustanoviť, ktoré zdravotné úkony možno v rámci povinnej lekárskej prehliadky vykonať.

Opatrenie nebolo zrealizované.

b) Prešetrovanie sťažností osôb vo väzbe alebo výkone trestu odňatia slobody na poskytnutie zdravotnej starostlivosti nezávislým orgánom

Zabezpečiť, aby **prešetrovanie sťažností väzňov na poskytovanie (neposkytovanie) zdravotnej starostlivosti bolo výlučne v pôsobnosti Úradu pred dohľad nad zdravotnou starostlivosťou** alebo iného vonkajšieho kontrolného orgánu príslušného odborného zamerania, ktorý každú takúto sťažnosť preskúma povinne a bez meškania.

Opatrenie nebolo zrealizované.

1.3.8 Právo na preskúmanie postupu orgánu verejnej správy

a) Upraviť procesný postup pri vydávaní formulára E 101, resp. PD A1 a pri vybavovaní žiadostí o udelenie výnimky podľa koordinačných predpisov tak, aby najmä pri nevydaní formulára, resp. zamietnutí žiadosti o udelenie výnimky, bolo možné využiť opravný prostriedok.

Opatrenie nebolo zrealizované.

b) Zákonnou úpravou uložiť povinnosť, aby všetky správne orgány v každom prípade, ak nevyhovujú žiadosti, museli o tom vydať rozhodnutie so všetkými náležitosťami, vrátane poučenia o opravnom prostriedku, a aby takéto rozhodnutie bolo minimálne v jednom stupni preskúmateľné. V zákone upraviť zákaz takúto vec vybaviť písomným oznámením.

Opatrenie nebolo zrealizované.

1.3.9 Ochrana osôb pri výkone práce

Zákonne upraviť právne postavenie občana, ktorý pre obec vykonáva menšie obecné služby a vzťahy z toho vznikajúce, práva a povinnosti subjektov, ktorých sa tieto vzťahy dotýkajú, ako aj vzťahy ohľadne bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a poskytovania osobných ochranných pracovných prostriedkov.

Opatrenie nebolo zrealizované.

1.3.10 K problematike dôchodkov

Doplnením existujúcej zákonnej úpravy alebo novou právnou úpravou riešiť primeranosť výšky starobných dôchodkov tzv. starodôchodcov tak, aby riešenie bolo zlučiteľné s požiadavkou spravodlivosti.

Opatrenie nebolo zrealizované.

1.3.11 Opatrenia na zabezpečenie podmienok pre činnosť verejného ochrancu práv

a) Uložiť uznesením vláde Slovenskej republiky riešiť v určenej lehote podmienky pre činnosť verejného ochrancu práv. Vytvoriť podmienky pre realizovanie organizačného poriadku jeho personálnym naplnením a pre zriadenie regionálnych Kancelárií verejného ochrancu práv.

b) Uložiť vláde Slovenskej republiky uznesením, aby sa v procese zostavovania rozpočtu verejnej správy a v procese určovania limitu výdavkov Kancelárie pre nasledujúce rozpočtové obdobia riadila Rezolúciou 1959/2013 Parlamentného zhromaždenia Rady Európy o posilnení ombudsmanských inštitúcií v Európe.

c) Zaviazat' vládu Slovenskej republiky, aby v určenej lehote zabezpečila vhodné a dôstojné sídlo, situované v Bratislave, pre verejného ochrancu práv a pre jeho kanceláriu. Rovnako aj podmienky pre zriadenie ôsmich regionálnych pracovísk tak, ako to verejný ochranca práv opakovane navrhuje.

Opatrenia neboli zrealizované.

Pre informáciu uvádzam: V roku 2014 Kancelária pokračovala v aktivitách súvisiacich so získaním administratívnych priestorov pre sídlo v objekte, ktorý by bol v správe majetku štátu. V priebehu júna 2014 sa dohodla so Správou služieb diplomatickému zboru, a. s. na nájme nebytových priestorov na Grösslingovej ulici v Bratislave. Dňa 5. septembra 2014 bola podpísaná **zmluva o nájme na obdobie od 1. marca 2015 do 28. februára 2020**, ktorá bola riadne zverejnená v Centrálnom registri zmlúv, je platná a účinná.

2. NÁVRHY A ODPORÚČANIA VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV NÁRODNEJ RADE SLOVENSKEJ REPUBLIKY NA ZÁKLADE ZISTENÍ V ROKU 2014

2.1 Predloženie správy verejného ochrancu práv národnej rade je v demokratickom a právnom štáte **štartovacím momentom pre zákonodarný a ústavodarný orgán, volený občanmi**, aby prijal opatrenia, ktorými v štáte zlepši ochranu a dodržiavanie základných práv a slobôd fyzických osôb, právnických osôb, teda tých, od ktorých pochádza všetka štátna moc. Národná rada môže tieto, aj iné opatrenia uviesť do života, či už využitím zákonodarnej iniciatívy príslušných výborov národnej rady, jednotlivých poslancov (novelizovaním už

existujúcej zákonnej normy, ktorá upravuje dané spoločenské vzťahy, novou právnou úpravou), ako aj uložením úloh vláde Slovenskej republiky, ktorá sa jej zo svojej činnosti zodpovedá.

Pre zabezpečenie dodržiavania a ochrany základných práv a slobôd v činnosti orgánov verejnej správy **plénu národnej rady odporúčam, aby realizovalo odporúčania a návrhy, ktoré som uviedla vo svojich predchádzajúcich správach o činnosti za rok 2012 a 2013, aj opatrenia uvedené v Mimoriadnej správe z augusta 2013 a návrhy a odporúčania uvedené nižšie v texte tejto správy.** Dôvody, pre ktoré je potrebné ich realizovať, vyplývajú z obsahu predložených správ verejného ochrancu práv.

Týmto, podľa § 23 ods. 1 zákona o verejnom ochrancovi práv na základe svojich poznatkov o dodržiavaní základných práv a slobôd orgánmi verejnej správy, **v roku 2014 Národnej rade Slovenskej republiky navrhujem a odporúčam zákonnou úpravou:**

2.1.1 Zrušiť v špeciálnych školách variant A, do ktorého patria žiaci s ľahkým mentálnym postihnutím (pozri aj Stratégiu Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020 prijatú v januári 2012 v oblasti výchovy a vzdelávania, kap. D. 2. 1, bod 6) a ustanoviť alternatívne formy vzdelávania.

2.1.2 Zrušiť inštitút ochranných miestností v reedukačných centrách.

2.1.3 Vytvoriť zákonnú možnosť alternatívnych foriem reedukácie detí a upraviť systém zaradovania dieťaťa do reedukácie tak, aby jeho zaradenie zohľadňovalo najlepší záujem dieťaťa.

2.1.4 Zmeniť v ustanovení § 78b, ods. 7 zákona o sociálnych službách 30-dňovú lehotu na 60-dňovú lehotu.

2.1.5 Vrátiť do platnosti a účinnosti pôvodnú legislatívnu úpravu a v ustanovení § 35 písm. a) zákona o sociálnych službách a nahradiť stupeň odkázanosti IV podľa prílohy č. 3 tohto zákona, stupňom odkázanosti II.

2.2 Odporúčam Národnej rade Slovenskej republiky, aby uložila vláde Slovenskej republiky:

2.2.1 Vytvoriť štátny program špecificky zameraný na trávenie voľného času pre chudobné deti v školskom veku, zameraný na podporu ich rozvoja, financovaný zo štátnych prostriedkov.

2.2.2 Vytvoriť systém medzirezortnej spolupráce so zdravotníckymi zariadeniami (s pomocou Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky) na zabezpečenie primeranej zdravotnej starostlivosti o deti v reedukačných centrách.

2.2.3 Vytvoriť systém medzirezortnej spolupráce s úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny (s pomocou Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky) na zabezpečenie podpory a pomoci dieťaťu po opustení reedukačného centra.

2.2.4 Prijat' opatrenia na zabezpečenie bezbariérového prístupu do budov orgánov verejnej správy osobám so zdravotným postihnutím.

2.2.5 Vypracovať dlhodobu udržateľnú politiku financovania sociálnych služieb zabezpečujúcu rovnaký prístup pre všetkých seniorov, ktorí sú na takéto služby odkázaní nielen zo zdravotných dôvodov.

2.2.6 Vypracovať a zabezpečiť prijatie celoštátne záväzných štandardov kvality sociálnych služieb.

2.2.7 Podporiť nielen primeraný rozvoj celoročných pobytových zariadení pre seniorov, ale aj ich rovnomerný rozvoj v jednotlivých regiónoch Slovenskej republiky. Rovnako vyriešiť ich dostačujúce a vyrovnané financovanie tak, aby boli dostupné pre každého seniora a nie iba pre časť seniorov z radov našich občanov.

2.2.8 Zabezpečiť jednoduchý a neobmedzený prístup jednotlivcov k verejnému ochrancovi práv vo všetkých regiónoch Slovenska zriadením regionálnych Kancelárií verejného ochrancu práv, ako to vyplýva aj z rezolúcie 1959 (2013) Parlamentného zhromaždenia Rady Európy.

3. NÁVRH OPATRENÍ NA ZABEZPEČENIE PODMIENOK PRE ČINNOSŤ VEREJNÉHO OCHRANCU PRÁV

3.1 Na základe doterajších negatívnych skúseností s pridelovaním rozpočtových prostriedkov na zabezpečenie plnenia úloh ústavného orgánu verejného ochrancu práv z rozpočtovej kapitoly Všeobecná pokladničná správa, ktorej správcom je ministerstvo financií, ako aj z dôvodu existujúceho rozporu s požiadavkou na materiálnu nezávislosť ombudsmanských inštitúcií v zmysle obsahu Rezolúcie 1959 (2013) Parlamentného zhromaždenia Rady Európy o posilnení ombudsmanských inštitúcií a jej predchádzajúcich odporúčaní a Odporúčania Parlamentného zhromaždenia Rady Európy 1615 (2003)¹ a odporúčaní Výboru ministrov R (80)2, R (85) 2, R (97) 14 a obsahu dokumentu Komisie Rady Európy pre demokraciu prostredníctvom práva (Benátska komisia) navrhujem, aby národná rada na základe svojej zákonodarnej iniciatívy legislatívnou zmenou verejnému ochrancovi práv zabezpečila garanciu jeho nezávislosti od výkonnej moci aj tým, že v zákone o štátnom rozpočte ustanoví samostatnú rozpočtovú kapitolu pre ústavný orgán – verejného ochrancu práv.

3.2 Podľa zákona o verejnom ochrancovi práv Kancelária verejného ochrancu práv plní úlohy pre verejného ochrancu práv a verejný ochranca práv určuje jej organizačný poriadok a schvaľuje počet jej zamestnancov. To, čo určí a schváli podľa zákona verejný ochranca

práv, však v praxi nemožno uskutočniť z dôvodu nepridelenia potrebných rozpočtových prostriedkov. Tento opakovaný postup – nepridelenie potrebných prostriedkov na činnosť verejného ochrancu práv sa javí ako účelový, s cieľom obmedziť verejnému ochrancovi práv možnosť plniť úlohy a v úplnosti vykonávať jemu zverenú pôsobnosť, ktorá spočíva v preskúmaní postupov orgánov verejnej moci z hľadiska toho, či dodržiavajú základné práva a slobody osôb. Ved' ako inak možno vnímať, ak sa v rozpočte Slovenskej republiky **opakovane** nenájdu prostriedky na **zriadenie 8 regionálnych pracovísk** s plánovaným obsadením, podľa verejným ochrancom práv schváleného organizačného poriadku, iba po jednom odbornom zamestnancovi a administratívnej pracovnej sile na polovičný úväzok? Ved' je to žiadosť o pokrytie regionálneho kontaktu s občanmi v celej Slovenskej republike prostredníctvom iba 12 zamestnaneckých miest.

Navrhujem preto, aby **národná rada u l o ž i l a uznesením vláde Slovenskej republiky, aby v prvom polroku roka 2015 zabezpečila materiálne a finančné podmienky pre reálne naplnenie schváleného organizačného poriadku Kancelárie verejného ochrancu práv tak, aby mohla zriadiť aj regionálne pracoviská, ktoré sú jeho súčasťou.**

JUDr. Jana Dubovcová, verejná ochrankyňa práv

PRÍLOHY Správy o činnosti verejného ochrancu práv za rok 2014 :

1. Správa Kancelárie verejného ochrancu práv o výsledkoch jej činnosti, hospodárení a podmienkach pre jej činnosť v roku 2014
2. Časť Organizačného poriadku Kancelárie verejného ochrancu práv schváleného verejným ochrancom práv podľa zákona o verejnom ochrancovi práv – Schéma organizačnej štruktúry Kancelárie verejného ochrancu práv